

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bidrag

til

Fortolkningen af Aristoteles's Bøger om Staten.

Første Deel.

Af

Dr. C. F. Bojesen,

constitueret Rector for Sorø Academiets Skole
og Opdragelsesanstalt.

Judbydelseskrift

til

Examen artium og den aarlige Hovedexamen i
Sorø Academiets Skole i Juli 1844.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. C. Scharling.

1844.

Indhold.

	Side.
Indledning	1— 4.
Bidrag til Fortolkningen af Aristoteles's Bøger om Staten	5—69.
Efterretninger om Sorø Academies Skole og Opdragelsesanstalt	70—96.

Indledning.

Den hurtige Vexel af politiske Tilstande, der foregik i Grækenlands mange indbyrdes uafhængige, men dog ved en almindelig Nationalsfølelse sammenknyttede Smaastater, og den rige Skat af politiske Erfaringer, som her frembød sig, maatte nødvendig vække Grækernes Reflexion og henvende deres theoretiske Interesse paa Undersøgelsen om Statens Væsen og de forskjellige Regjeringsformers Betydning og Værd. Men længe synes disse Undersøgelser snart fra Sophistikens subjective og particulære Synspunkter uden faste Principer at have behandlet isolerede politiske Problemer, snart med Tilsidefættelse af alle historiske Forudsætninger og den hele givne Virkelighed*) at have søgt et almindeligt politisk Ideal under en Masse af vilkaarlige Bestemmelser. Først hos Aristoteles træffe vi her som overalt en fast Holdning; først han har med sin dybe Respect for alle i Naturen og Historien udviklede Eksistenser af Hellenernes vide Erfaringskreds ogsaa i denne Region samlet et udstrakt Stof, med Besindighed ordnet dette og bragt det under Begrebets Lov og Herredømme. Som en skarp Jagttager staaer han ved Enden af Hellenernes indholds-

*) Pol. Lib. IV, 1, 3 οὐ γὰρ μόνον τὴν ἀριστοτὴν (πολιτείαν) δεσπεύειν ἀλλὰ καὶ τὴν δυνατὴν.

rige politiske Liv og med en Klarhed og theoretisk No, der fast aldrig forraader noget Glimt af personlige Interesser og Sympathier, opfatter han den Tanke, som udtaler sig i den hele Udvikling, hvori næsten alle Statsformers Række er gennemløbet. Hans Værk om Staten vil derfor til enhver Tid beholde en stor Betydning og ved sin Rigdom paa interessante Erfaringer og skarpsindige Bemærkninger endogsaa tilbrage sig deres Dpmærksomhed, som ikke ere istand til at erkjende dets Sammenhæng med og Plads i den aristoteliske Tankekreds i Almindelighed. — Men saa tiltrækkende dette Skrifts Væsen er, saa mange Vanskeligheder medfører dog et grundigt Studium deraf. Det anstrængende Arbeide, hvorved Aristoteles i dette som i saamange andre Skrifter har maattet samle, ordne og bearbeide sit Indhold, skabe og danne sig sin Form, har heller ikke her ladet sig uden stærke Spor. En Kamp med Udtrykket i det Enkelte, en ikke altid heldig Bestræbelse for at forme det rige Stof og forfølge det i bestemte, overfluelige Rækker*) gjør os ikke sjelden Veien vanskeligt. Kommer nu dertil en meget mislig, ofte aabenbar fordærvet Text, saa vil det ikke undre os, at mange Steder i disse Bøger have givet Fortolkerens Skarpsindighed svære Dpgaver, hvorpaa de ofte med mere Flid end Held have forsøgt deres Kræfter. Navnlig har vor Tids Betragtning af de antike Statsforfatninger og dens politiske Interesse temmelig ofte henvendt Dpmærksomheden paa dette Skrift. De tidligere Fortolkeres Bestræbelser ere i Begyndelsen af dette Aarhundrede med stor Omhyggelighed samlede og sammenstilte af Schneider (*Arist. Pol. Francof. ad Viadr. 1809.*

*) Man har ogsaa ved dette ligesom ved flere aristoteliske Arbeider forsøgt at finde en bedre Orden ved en Omfatning af Bøgerne. See derom en Afhandling af Woltmann i Rhein. Mus. S. 3. 1842.

2 Voll.), der dog fortjener større Roes for sin mœisommelige Samlerflid og de historiske Dplysninger, han har tilveiebragt, end for sin egen Skarpfindighed som Fortolker. Senere har Korais (Paris 1821) og Gœtting (Gena 1824) i deres Commentarer leveret Bidrag til Kritik og Fortolkning. Et fastere kritisk Grundlag har Texten faaet ved den store Berlinerudgave (Vol. alt. Berol. 1831), hvori de vigtigste franske og italienske Haandskrifter ere benyttede af J. Bekker. Hertil er endnu kommet en Efterhœst af franske Haandskriftcollationer af Barthélemy St. Hilaire (*Politique d'Aristote traduite en français d'après le texte collationné sur les manuscrits et les éditions principales. Paris 1837. 2 Volum.*). Den hele Masse af kritisk Apparat, som findes i de collationerede Haandskrifter, gamle Oversættelser, ældre og nyere Udgaver, har endelig Stahr ved stor Flid samlet i sin Udgave (Lips. 1839). Af Oversættelser have vi foruden de noget ældre af Schœsfer og Garve fra de sidste Aar Arbeider af Stahr, St. Hilaire og Lindau (Dels 1843). — Men uagtet alle disse Bestræbelser vil der dog i dette ligesom i Aristoteles's andre Skrifter endnu være Meget at gjøre. Endnu savner Aristoteles i høi Grad Fortolkere, der med tilbørlig lingvistisk Kundskab, med et klart philologisk Die for det særegne sproglige Udtryk og med det mœisommelige Studium, som kræves til et indtrængende Bekjendtskab med det hele System af teknisk Begrebsbetegnelse og alle Stilens eiendommelige Bendinger, forbinder en nøiere Fortrolighed med den aristoteliske Philosophie overhovedet og Skarphed til et forfølge en ofte løst antydet, ofte noget uordentlig opstillet Tænkerække i dens naturlige Gang. — Under disse Omstændigheder vil det maaskee ikke være saa vanskeligt for den, som med noget Studium af Aristoteles og Interesse for det Eiendommelige i hans Tænkning og Stil gennemgaaer et enkelt af hans Skrifter, at

levere nogle Bidrag til en rigtigere Fortolkning selv i de Bøger, der ellers ere oftest og omhyggeligst behandlede af Commentatorerne, og det er i dette Haab, at Forfatteren til nærværende Program ved en i en anden Hensigt foretaget Gjennemlæsning af Aristoteles's Afhandling om Staten har optegnet sig og her kortelig vil fremstille nogle af de Steder i de første Bøger, som han troer at have forstaaet rigtigere, end det hidindtil har været Tilfældet.

Bidrag til Fortolkningen af de 4 første Bøger af Aristoteles om Staten.

Lib. 1, 2, 9. *)

Ὅσα γὰρ ἐκ πλειόνων συνέστηκε καὶ γίνεται ἐν τι κοινόν, εἴτε ἐκ συνεχῶν εἴτ' ἐκ διηρημένων, ἐν ἅπασιν ἐμφαίνεται τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον. καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἀπάσης φύσεως ἐνυπάρχει τοῖς ἐμψύχοις. καὶ γὰρ ἐν τοῖς μὴ μετέχουσι ζωῆς ἐστὶ τις ἀρχή, οἷον ἀρμονίας.

I det første Kapitel har Aristoteles søgt Statens Begreb ved en Betragtning af dens naturlige Elementer, det Mandlige og Qvindelige, det Herskende og Beherskede. Af saadanne Bestanddele dannes dens første Spire, Huset, af flere Huses eller Familiens Forening opstaaer Staten, der altsaa er at betragte som et Naturprodukt, men tillige som en τέλος, hvortil al Forbindelse mellem Mennesker sigter. Som saadan er den tillige et Prius, som gaaer forud for det Enkelte. I det følgende Kapitel underkastes Husets eller Familiens Elementer, Herre og Slave, Mand og Kone, Fader og Børn en nøiere Undersøgelse. Forholdet mellem Herre og Slave forekom Nogle som et vilkaarligt. Imod disse søger Aristoteles at fremstille Slaveriet som en Naturbestemmelse. Han begynder da med den Bemærkning, at der i Alt, hvad der bestaaer af flere Dele, som forene sig til et Heelt, viser sig noget Bestemmende eller Beherskende og noget Bestemmet eller

*) Stederne citeres og betegnes her efter Stahrs Udgave

Behersket; og det ikke blot i den levende Natur (som i Forholdet mellem Sjæl og Legeme, Fornuft og Begjæreevne), men ogsaa i livløse Gjenstande viser der sig en *ἀρχή*, οἶον ἀρμονίας. Disse Ord have forvoldt Fortolkerne megen Bryderi. Nogle have meent, at *ἀρμονίας* stod for *ἐν ἀρμονίᾳ* som et Exempel paa livløse Gjenstande. De have altsaa oversat det som Victorius ved *in cantu* eller som Lambinus *in concentibus*. Camerarius, som tilstaaer, at han ikke veed, hvad *ἀρχή* vil sige i Musiken, gjætter paa de Intervaller, der i hvert genus (det diatoniske, chromatiske, enharmoniske) ere de hyppigste. Garve taler om en Grundtone. Alle disse Forklaringer indeholde vel en Ahnelse om det Rigtige, men aldeles tilfældig greben, og ubegrundet. Andre som Giphanius og efter ham Heinsius urgere Genitiven *ἀρμονίας* og forklare det saaledes, at Herredømmet eller det Bestemmende i de livløse Ting bestaaer i Delenes Overensstemmelse og harmoniske Samvirken. Til denne Mening helder Schneider, hvis Ord i hans Commentar til Arist. Pol. Vol. 2, pag. 23 ere: *vulgaris interpretatio aperte falsa est. Debeat enim esse οἶον ἐν τῇ ἀρμονίᾳ, ut responderet antecedentibus καὶ γὰρ ἐν τοῖς μὴ μετέχουσι ζωῆς ἐστὶ τις ἀρχή. Nunc vero inanimatis ἀρχὴν seu principatum tribuere non ausus simpliciter, additis οἶον ἀρμονίας, vocabulum ἀρχὴν seu principatum mollire conatur.* Göttling har i sin Udg. af Arist. Pol. Pag. 286 disse Ord: *ad οἶον ἀρμονίας intellige ἐστὶ τις ἀρχή, nempe τῶν φθόγγων, ἀρχὴ ἢ ἀρμονία τῶν φθόγγων.* Stahr's Oversættelse er: *eine Art von Herrschaft wie z. B. die der Harmonie*).* Men foruden

*) Jeg har ved dette meget omvistede Sted anført de vigtigste For-gjængeres Fortolkninger. I det Følgende kan jeg ikke synderlig ind-lade mig paa denne Bidtøftighed, men henviser til den flittige Samler af Fortolkeres forskjellige Meninger, Schneider.

det meget Bage og Vilkaarlige i denne Fortolkning vil overhovedet Aristoteles her slet ikke udtale den Sætning, at den i det Hele herskende Orden og Tanke bestemmer det Enkelte, eller at det Hele er et Prius mod det Enkelte, men derimod at eet bestemt Element i en vis af flere Dele eller Elementer sammensat Heelhed viser sig som bestemmende og beherskende mod de andre, som Sjælen mod Legemet, Menneftet mod Dyret. Vi vende altsaa tilbage til den Anskuelse, at *ἁρμονίας* er det Samme som *ἓν ἁρμονία*, men denne maa forstaaes rigtigt og begrundes paa en bestemt aristotelisk Sprogbrug. For det Første kan Omværlingen i Constructionen intet Stødende indeholde for den, der noiere kjender Aristoteles's Sprogbrug i saa Henseende. Som et aldeles parallelt Sted fra selve dette Capitel kan nævnes § 4 *ὡσπερ δὲ ἐν ταῖς ὁρισμέναις τέχναις ἀναγκαῖον ἂν εἴη ὑπάρχειν τὰ οἰκεία ὄργανα, εἰ μέλλει ἀποτελεσθῆσθαι τὸ ἔργον, οὕτω καὶ τῶν οἰκονομικῶν*. Der staaer nu tilbage at paavise en *ἀρχὴ τῆς ἁρμονίας*, et beherskende og bestemmende Princip i Musikken, efter en bestemt aristotelisk Sprogbrug. Ordet *ἀρχή* har en viid Udstrækning (see Trendelenburgs Udg. af *Arist. de anima* Pag. 187). Det betyder i Almindelighed et Princip, det, hvorfra en Bevægelse udgaaer, og det, der tænkes som det Constitutive. Baade Ursagen og Maalet, baade Materien og Formen kan betegnes med dette Ord. Ogsaa i Musikken kunne vi efter Aristoteles's Terminologie paavise en *ἀρχή*. Dette Ord betegner nemlig ofte Elementet, Enheden, det mindste Maal. Saaledes er Eet Tallenes *ἀρχή* *Met. 4, 6 og 15, Met. 9, 1*. Da nu al Musik bestaaer af bestemte Intervaller, saa er det mindste Interval, hvoraf de andre ere sammensatte, en *ἀρχή*. Som Princip nævnes derfor *ἐν βάρει μῦθῳ, ἐν μέλει δίσις* *Analyt. post. 1, 23*. Ogsaa *Met. 9, 1* kaldes *δίσις* en *ἀρχὴ ἐν μουσικῇ*. I denne Betydning

er dette Ord imidlertid neppe taget paa dette Sted, men endnu i en anden Betydning, som bedre passer til denne Sammenhæng, kan der i Musikken tales om en *ἀρχή*. I Systemet er der nemlig en Tone, der i Forhold til de andre er constitutiv, paa hvilken de andre Plads beroer og hvorefter der stemmes. See Arist. *problem.* sect. 19, 36 ἢ τάξις ἢ ἐκάστης δι' ἐκείνην. Denne Tone (ἡ μέση) kaldes derfor *Met.* 4, 11 og *Probl.* 19, 44 en *ἀρχή*.

Lib. 1, 2, 17—18

Διὰ γὰρ τοῦτο τοῖς μὲν εὐνοια δοκεῖ τὸ δίκαιον εἶναι, τοῖς δ' αὐτὸ τοῦτο δίκαιον τὸ τὴν κρείττονα ἄρχειν. Ἐπεὶ διαστάντων γε χωρὶς τούτων τῶν λόγων οὐτ' ἰσχυρὸν οὐδὲν ἔχουσι οὔτε πιθανὸν ἄτεροι λόγοι, ὡς οὐ δεῖ τὸ βέλτιον κατ' ἀρετὴν ἄρχειν καὶ δεσπόζειν, ὅλως δ' ἀντεχόμενοί τινες, ὡς οἴονται, δικαίου τινός (ὁ γὰρ νόμος δίκαιόν τι) τὴν κατὰ πόλεμον δουλείαν τιθέναι δίκαιαν.

Efter at have beviist, at Slaveriet støtter sig paa en Naturbestemmelse, bemærker Aristoteles, at der ogsaa gives en anden Art af Slaveri, som grunder sig paa Vedtægt eller Overeenskomst, nemlig Krigsfangerne, ifølge den Lov, at det Erobrede tilhører Seirherren. Om denne Lovs Gylldighed ere imidlertid Meningerne deelte. Thi medens den paa den ene Side synes at anerkjende den Stærkeres Ret og sanctionere raa Volds gjerning, vidner paa den anden Side Seiren selv om overlegen Kraft og synes netop deri at have sin Berettigelse til at erhverve Herredømme. Spørgsmaalet bliver følgelig om det Retfærdiges eget Væsen. Det ene Parti sætter dette i den gode Villie, det velvillige Sind; det andet mener, at den overlegne Kraft er født til at herske og bærer sin Ret i sig selv.

Hvor forskjellige Forsøg Fortolkerne have gjort for at opklare det ovenansførte Sted, kan eftersees hos Schneider,

men de ville upaatvilelig vise sig ligesaa lidet tilfredsstillende som Schneiders egen Fortolkning, om hvilken det fuldkomne gjælder, hvad han siger om en anden Fortolker: *ἀπλοῦς τῆς ἀληθείας ὁ μῦθος*: quem quis in his ambagibus anfractuosis agnoscet? Götting synes at være kommen Sandheden nærmere, men han har begyndt en ny Sætning med Ordene: *ἐπεὶ διαστάντων* og anseer *ὅπως δ'ἀντεχόμενοι* for Eftersætning. Ham følger Stahr i sin Interpunction og Oversættelse. At *δέ* navnlig hos Aristoteles ikke sjelden findes ved Eftersætningen, især hvor enten ogsaa Forsætningen begynder med *δέ* (hvor det da er at betragte som en Gjen-tagelse) eller hvor ved længere fortsatte Forsætninger med tilhørende Mellemsetninger Periodens bestemte Form er fordunklet, kan ikke nægtes*). Men mod Göttings Interpunction maa indvendes, at Sætningen bliver uden al Forbindelse med det Foregaaende, hvilket her er umuligt. Og ligesom Götting ved at vversætte: *harum igitur diversarum sententiarum quum* etc. og Stahr: da nun von diesen entgegengesetzten Ansichten etc., tilføie det manglende Ord, saaledes ignorere de aldeles Ordet *γέ***). Jeg sætter altsaa foran *ἐπεὶ* et mindre Skilletegn og gjengiver Stedet i en noget paraphrastisk Oversættelse saaledes: Nogles Mening er, at det Retfærdige er uadskilleligt fra et velwilligt Sind, og at altsaa Magtens Anvendelse ophæver Retfærdighedens Begreb. Andre antage, at den overlegne Kraft og Dygtighed i sig selv indeholder sin egen Berettigelse, eftersom, forsaavidt nemlig som disse

*) Som isinefaldende Exempler kan nævnes det af Götting anførte fra Pol. 8, 7 lige i Begyndelsen eller Pol. 2, 1, 6 *ἐν οἷς δέ* — *ἐν τοῦτοις δέ* eller Pol. 3, 7, 1 og Pol. 7, 8, 3 *ἢ δέ* — *ταύτη δέ* eller Pol. 7, 13, 20 — *ἐπεὶ δέ* — *πῶς δέ*.

***) Lindaus Oversættelse: „während, diese Behauptungen angenommen, die übrigeu weder etwas Tüchtiges noch Überzeugendes erhalten“ etc. er aldeles uklar.

Anskuelser stille sig hver paa sin Side (hvilket jo ikke nødvendig behøver at skee), den Betragtning ikke holder Stik, der ved [at sætte det velvillige Sind som den absolute Bestemmelse indirecte nægter Kraften og Dygtigheden dens naturlige Ret. Jeg tilføier her den Bemærkning, at naar *ἐπεὶ* ikke staaer som den causale Forsætnings Conjunction, men antyder et forklarende Tillæg, saa tilføies ofte et *γε* for nærmere at udhæve Hovedpunktet i dette forklarende Tillæg. Saaledes § 15 *ἐπεὶ τοῦτό γε φανερόν*. Lib 2, 2, 6 *ἐπεὶ φιλοῦσι γε πάντες*. Samme Bog 4, 8 *ἐπεὶ ἀδικοῦσι γε*. Samme Bog 9, 4 *ἐπεὶ Σόλων γε*. Det forstaaer sig nu, at der efter *δεσπόζειν* maa sættes et større Interpunctionstegn.

Lib. 1, 2, 20.

Ὅτι μὲν οὖν ἔχει τινὰ λόγον ἢ ἀμφισβήτησις καὶ οὐκ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δούλοι οἱ δ' ἐλεύθεροι δῆλον, καὶ ὅτι ἐν τισὶ διώρισται τὸ τοιοῦτον, ὧν συμφέρει τῶ μὲν τὸ δουλεύειν τῶ δὲ τὸ δεσπόζειν καὶ δίκαιον etc.

Paa dette Sted, paa hvilket Aristoteles sammenfatter Resultatet af sine Undersøgelser om Slaveriets Natur og Væsen, læse Haandskrifterne *οὐκ εἰσὶν*; men editio princeps udelader dette *οὐκ*, og ligeledes edit. Bas. 2 og 3. Dog er det siden optaget igjen af Udgiverne, indtil Schneider og Götting have bortviist det af Texten, hvori det dog atter er optaget af de seneste Udgivere J. Bekker og Stahr. Resultaterne af Aristoteles's Undersøgelser ere aabenbart: 1) den Paaastand, at ikke al factisk Slaveri beroder paa Naturbestemmelse, er grundet, eftersom Slaveriet har en dobbelt Aarsag, og der ogsaa gives Slaver *κατὰ νόμον* (§ 16). 2) Der gives en mere eller mindre tydelig Naturbestemmelse, ifølge hvilken Nogle ere Slaver, Andre frie. See § 15 *ὅτι μὲν τοίνυν εἰσὶ φύσει τινὲς οἱ μὲν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δούλοι φανερόν*,

οἷς καὶ συμφέρει τὸ δουλεύειν καὶ δίκαιόν ἐστιν. Meningen synes mig følgerig at kræve, at οὐκ maa bortfalde, i hvis Sted der uidentivtl oprindelig har staaet ὅτι. De, der følge Haandskrifternes Text, maae nødvendig oversætte omtrent som Stahr: und daß die Menschen von Natur nicht durchweg entweder frei oder Sklaven sind, men saa er hos Aristoteles netop det Ord udeladt, hvorpaa al Eftertrykket skulde hvile. Desuden var Problemet, som er opstillet § 7, πότερον ἐστὶ τις φύσει δοῦλος ἢ οὐ, ἀλλὰ πᾶσα δουλεία παρὰ φύσιν ἐστὶ, ikke om alle Mennesker vare enten frie eller Slaver, men om der i Naturen eksisterede en oprindelig Bestemmelse til Slaveri, eller al Slaveri var absolut naturstridig. Dette Spørgsmaal har Aristoteles med Bestemthed besvaret saaledes, at der gives en Naturbestemmelse til at herske og beherskes, men at denne udtaler sig mere eller mindre tydeligt, og at det ingenlunde er lykkelig Naturen heelt og consequent at gennemføre denne Tendens. Dgsaa de følgende Ord i § 20 καὶ ὅτι ἐν τισι διώριστα τὸ τοιοῦτον, vise, at der i det Foregaaende er udsagt den Sætning, at der eksisterer en Naturbestemmelse til Herredømme og til Slaveri — hvortil nu føies, at denne Naturtendens i visse Individier er brudt igjennem og bestemt udtalt.

Lib. 1, 3, 8.

Διὸ καὶ ἡ πολεμικὴ φύσει κτητικὴ πως ἔσται. ἡ γὰρ θηρευτικὴ μέρος αὐτῆς, ἣ δὲ χρῆσθαι πρὸς τε τὰ θηρία καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι πεφυκότες ἀρχεσθαι μὴ θέλουσι ὡς φύσει δίκαιον τοῦτον ὄντα τὸν πόλεμον. ἐν μὲν οὖν εἶδος κτητικῆς κατὰ φύσιν τῆς οἰκονομικῆς μέρος ἐστίν. ὃ δὲ ἦτοι ὑπάρχειν, ἣ πορίζειν αὐτὴν ὅπως ὑπάρχει, ὧν ἐστὶ θησαυρισμὸς χρημάτων πρὸς ζῶν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων εἰς κοινωνίαν πόλεως ἢ οἰκίας.

I det 3die Kapitel afhandles Væren om Erhvervelse og Besiddelse som et nødvendigt Moment til at constituere Huset, Statens Element og Begyndelse. Aristoteles bemærker, at de forskjellige Arter af Næringsmidler give Livet en forskjellig Skikkelse; saaledes opstaaer Nomadelivet, Agerdyrkerens, Fægerens, Fisserens Liv. Denne Art af Livsophold og Besiddelse anviser Naturen alle Arter af levende Væsener ligesaa Fødselen, og ligesom Vegetabilierne maae antages at være til for de levende Væsners Skyld, saaledes maae de øvrige Dyr være skabte for Menneskets Skyld til Næring, Brug og Arbeide, eftersom Naturen intet Hensigtsløst gjør*). Mennesket er saaledes Naturens Maal og Herre. Efter denne teleologiske Betragtning, — som i sin nødvendige Consequens ogsaa indbefatter den Sætning, at der ogsaa indbyrdes blandt Menneskene selv, forsaavidt der blandt disse gives en høiere og lavere Naturbestemmelse, maa finde lignende Forhold Sted — følge nu ovennævnte Ord. Disse interpungeres i alle ældre og nyere Udgaver paa ovenangførte Maade og oversættes overeensstemmende dermed. Men mon da Aristoteles virkelig siger, at Jagtkonsten skal anvendes paa Mennesker? Slikt lader sig høre paa det noget poetiske Sted hos Platon i *Sophist. Sect. 5* og *8*, hvor han taler om en *ἡμεροθηρικὴ*, men aldeles ikke i Aristoteles's sobre og præcise Sprog, hvor et Begreb udvikles. Desuden hvad bliver *ἡ πολεμικὴ*, naar *ἡ θηρευτικὴ*, som kun er en Deel deraf, omfatter baade Dyr og Mennesker? Hvad skal den da overhovedet nævnes

*) Saaledes er *ἀτελής* at oversætte og ikke, som hos Stahr og Lindau, ved ufuldendt eller ufuldkomment. At Naturen gjør meget ufuldendt, at den ofte har en Tendens, som den ikke formaaer at fætte igjennem, udtales tidt af Aristoteles, see det foregaaende Cap. § 14 og § 19, men ligesaa bestemt siges det ogsaa, at Naturen Intet gjør hensigtsløst. See Aristot. de anima 3, 9, 6 og 3, 12, 3, de inessu an. cap. 2, de part. an. 1.

her? Alle disse Banfæligheder, mener jeg, undgaaes ved en forandret Interpunktion. Man har her som oftere overseet, at Aristoteles har gjort en jevnlig og udstrakt Brug af Parenthesen, en Form, som for den aristoteliske Korthed og concise Udtryk næsten er nødvendig, naar man ikke, som vi, kan betjene sig af nedenfor tilføiede Anmærkninger. Adskillige før meningsløse Steder ere ved et rigtigt Blik herfor allerede blevne forstaaede af Fortolkerne; mange Steder ville endnu kunne forstaaes paa denne Maade, hvorpaa det Følgende vil frembyde adskillige Exempler*). Det ovenansførte Sted er nu saaledes at interpungere: διὸ καὶ ἡ πολεμικὴ φύσει κτητικὴ πως ἔσται (ἢ γὰρ θηρευτικὴ μέρος αὐτῆς), ἣ (sc: πολεμικῆ) δεῖ χρῆσθαι etc. Aristoteles tager altsaa Krigen i dens

*) Ofte tilføies saaledes et Exempel parenthetisk og det Efterfølgende maa da ikke refereres til det umiddelbart Foregaaende. Naar det f. Ex. i Arist. pol. 1, 1, 11 hedder: ἀναιρουμένου γὰρ τοῦ ὄλου οὐκ ἔσται πούς οὐδὲ χεῖρ, εἰ μὴ ὁμώνυμος, ὥσπερ εἰ τις λέγει τὴν λιθίνην. διαφθαρεῖσα γὰρ ἔσται τοιαύτη. πάντα δὲ τῶ ἔργῳ ὄρισται καὶ τῇ δυνάμει, ὥστε μηκέτι τοιαῦτα ὄντα οὐ λεκτέον τὰ αὐτὰ εἶναι ἀλλ' ὁμώνυμα. og Ordet διαφθαρεῖσα oversættes af Schlosser ved: nicht echte wahre Hand og af Stahl ved unnatürliche Hand, ligesom ogsaa Götting Pag. 282 siger at χεῖρ διαφθαρεῖσα modsættes τῇ κατὰ φύσιν χεῖρι, saa komme disse kunstige Forklaringer deraf, at man har overseet, at Exemplet om Steenhaanden er sat parenthetisk, og at Ordet διαφθαρεῖσα gaaer paa det foregaaende χεῖρ. De af Götting anførte Exempler bevise aldeles ikke, at διαφθ. kan betyde unaturlig, undtagen forsaavidt, som det (physisk eller moralsk) Fordærvede og Ødelagte ikke er i den naturlige Tilstand. Meningen er: Naar hele Legemet tænkes borte, vil der ikke kunne være Tale om en Haand i Ordets sande Betydning; thi en saadan vil i dette Tilfælde være løstrevet eller lem-læstet; men enhver Lings Bæsen bestemmes efter den Virksomhed, den udøver, og den Betydning, den har som Led i et vist Hele. Stedet oplyses bedst ved 2 Steder i Metaphysiken. § 6 Bog 10 Cap. οὐδὲ γὰρ ὁ πάντως ἔχων δάκτυλος ζῶον, ἀλλ' ὁμώνυμος ὁ τεθνεώς og 11 Cap. οὐ γὰρ πάντως τοῦ ἀνθρώπου μέρος ἡ χεῖρ, ἀλλ' ἡ δυνάμεν ἡ τὸ ἔργον ἀποτελεῖν ὥστε ξυμυχοῦ οὐσα.

udstrakte Betydning, hvori den ogsaa indbefatter Sagten, hvilket han i Parenthesen antyder*). Efter denne Interpunction passe ogsaa de følgende Ord *ὡς φύσει-πόλεμον* bedre. Ogsaa Ordene *ὁ δὲ ἦτοι* etc. frembyde Banfælgeligheder, og have fremkaldt en heel Deel Forklaringer, hvorom jeg henviser til Schneiders vidtløftige Note. Schneider vil undgaae Banfælgeligheden ved at udslutte *μέρος* og ved *αὐτήν* forstaae *φύσιν*. Dette er aabenbart urigtigt, allerede af den Grund, at disse disjunctive Sætninger da i Grunden løbe ud paa *Et*. Imidlertid har han dog bemærket en Banfælgelighed, som Götting altfor let gaaer over. At Aristoteles nemlig kalder *κτητική* en Deel af *Οικονομική*, synes ikke ganske at stemme med hvad han selv siger §21; men ligesom Aristoteles i det Hele med stor Magt holder fast paa Begrebet imod Sprogbrugen og udhæver dens Mangler eller Forvirringer, saaledes kan denne til andre Tider gjøre sin Magt gjældende og fremkalde et mindre skarpt og vaklende Udtryk. Dette er navnlig skeet i disse

*) Det viser sig saaledes, at den Sætning, at man har Lov til at gjøre Sagt paa Mennesker, hvorfor N. har maattet høre saa ilde og er bleven sammenlignet med Perus og Mexikos Erobrere, udiere betragtet, i denne Form slet ikke tilhører Aristoteles. At han lærer, at det er tilladt at føre Erobringskrige mod visse Nationer for at beherske disse, er ganske i Conseqvens af hans hele Lære om en vis eksisterende Naturbestemmelse til at beherskes hos enkelte Mennesker og hele Nationer. Ogsaa her har N. uferkyldt maattet høre mange Behreidelser. Det Hele gaaer ud paa, at han ikke har kunnet høre sig over den antike Betragtning af Slaveriet, hvis Ughydighed rigtig nok synes at have været ahnet eller en Paastand derem henkastet af Nogle (Pol. 1, 2, 3), men da denne Betragtning ingenlunde havde formaaget at trænge igjennem og godtgjøre sin Ghuldighed, saa er N. heri blot at betragte som sin Tids Repræsentant, der udtalte og stræbte philosophisk at begrunde sin Tidsalders Anstuelse eller forklare sin Tids historiske og factiske Forhold og paavise det Virkelige som det Fornuftige. Det er en tankeløs Forverking af de historiske Standpunkter at bebreide ham dette som en demoraliseret Philosophie.

Kapitler. Medens saaledes § 10 *χορηματιστική* sættes som en speciel Art af *κτητική* (See ogsaa Cap. 4, 2), nemlig den ubegrænsede, den som gaaer ud over de for Huus- og Statslivet nødvendige Bestemmelser, den som er *οὐ κατὰ φύσιν*, taler han derimod §§ 17, 20, 22 om en *χορηματιστική ἀναγκαία, κατὰ φύσιν* etc., hvorved altsaa *χορηματιστική* bliver eensbetydende med *κτητική*. Paa samme Maade ffjælnes undertiden bestemt imellem *κτητική* og *οικονομική* (Pol. 1, 3, 2 og 21), idet den første gaaer paa Erhvervelsen, den anden paa Brugen og Behandlingen af det Erhvervede; men paa andre Steder, hvor *οικονομική* omfatter den hele Huusbestyrelse, bliver Erhvervelsen af det til Huuslivet Fornødne ogsaa henregnet dertil. Saaledes taler her §§ 17. 20. 23 om *χορηματιστική οἰκονομική*. Cap. 2, 4 siges udtrykkelig *κτητική* at være en Deel af *οικονομία*. Gøttling forandrer ὀ til *διό* og tænker sig som Subject til *ὑπάρχειν-ταῦτα τὰ χρήματα*. Men Forandringer ere upaatvibelig her ufornødne. O gaaer paa *εἶδος κτητικῆς*, men i *κτητική* ligger her Begrebet af *κτησίς*, Besiddelse, Besiddnen. Overhovedet har der i disse Kapitler reist sig flere Misforstaaelser deraf, at man ved de af Adjectiver dannede Substantiver paa *ική* altfor udelukkende har tænkt paa *τέχνη*. Disse Substantiver kunne ligesaagodt betegne Handlingen eller Evnen dertil. Saaledes omtaler § 10 en *κτητική*, som netop ikke opstaaer ved *τέχνη*. Ligesom *κτητική* her siges at være en Deel af *οικονομική*, saaledes kaldes den cap. 2, 4 en Deel af *οικονομία*. Her ere altsaa disse 2 Ord eenslydige. Lib. 3, 10, 2 er det ligeledes uimodsigeligt, at *οικονομική* betyder Huusholdning. Lib. 1, 4, 2 sammensættes *ὑλοτομία καὶ πᾶσα μεταλλευτική* : Bjergværksdrift. Ligeledes lib. 1, 3, 1 *κτησίς καὶ χορηματιστική* : *χορηματισμός*. Som Exempler paa den naturlige og kunstige Anvendelse af Sko nævnes lib. 1, 3, 11 *ὑπόδεσις*

og μεταβλητική, den umiddelbare Brug og Lusthandel. Dgfaa lib. 1, 2, 21 er aabenbart οικονομική Huusbestyrelse og πολιτική Statsbestyrelse. Flere Exempler ville kunne hentes fra 1ste Bogs 1ste Cap. af den nicomacheiske Ethik. Naar nu altsaa κτητική her betegner Besiddend, Besiddelse, vil neppe Noget kunne stødes over Ordene ὁ δεῖ ἦτοι etc. α: hvilken Art af Besiddelse ell. Besiddend enten ved Naturens egen Gave bør finde Sted (sefr. § 21 og 22 δεῖ φύσει τοῦτο ὑπάρχειν) ἢ πορίζειν αὐτήν (α: τὴν οικονομικήν). Ordet αὐτήν gaaer da paa det Nærmeste.

Lib. 1, 3, 17. 18.

Διὸ ζητοῦσιν ἕτερόν τι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν χρηματιστικὴν, ὁρθῶς ζητοῦντες. ἔστι γὰρ ἕτερα ἢ χρηματιστικὴ καὶ ὁ πλοῦτος ὁ κατὰ φύσιν, καὶ αὕτη μὲν οικονομική, ἢ δὲ καπηλικὴ ποιητικὴ χρημάτων οὐ πάντως ἀλλ' ἢ διὰ χρημάτων μεταβολῆς.

Efterat Aristoteles har skildret den egentlige Chrematistiks Natur, som ikke har sin Begrændsning i Huus- og Statslivets Brug, men gaaer ud paa den størst mulige Besiddelse af Pengerigdom, gaaer han over til at omtale en anden Betragtningssmaade, ifølge hvilken Rigdom umulig kan beroe paa Penge, eftersom Penge er et konstigt og vilkaarligt Tegn paa Eiendom, saa at det vel kan møde, at den, der har Overflod paa Penge, kan døe af Hunger. Derpaa følge de ovenanførte Ord, der hidindtil synes mig misforstaaede, hvortil vistnok Aristoteles's egen vaflende Brug af Ordet χρηματιστικὴ (snart almindeligt som κτητικὴ f. Gr. i § 15, snart specielt om κτητικὴ παρὰ φύσιν f. Gr. i § 13) har givet Foranledning. Schloßers's Oversættelse: Wer also mit Verstand nach Reichthum und Vermögen trachtet, der wird das gar anders suchen — er total forfeilet og har ikke engang

fattet Subjectet rigtigt. Schneider, Göttling og Stahr have vel indseet, at Subjectet er at referere til det Foregaaende, men forstaae det desuagtet paa en Maade, som nøiere besæft hverken ligger i Textens Ord eller kan bestaae med Sammenhængen. De oversætte nemlig som Stahr: Daher suchen sie eine verschiedene Definition des Reichthums und der Gelderwerbkunst, und sie thun recht daran. Denn die Gelderwerbkunst ist verschieden von dem natürlichen Reichthum, dieser nämlich schafft im Wege des Haushalts Vermögen, jene im Wege des Kramhandels etc. Men den naturlige Rigdom og Pengeerhverveskonsten kunne dog vel umulig saaledes sammenstilles, at der mellem dem søges en Forskjel, og Ordstillingen i de følgende Ord *αὕτη μὲν* etc., saaledes som den opfattes af Göttling (Pag. 298) og Stahr, er yderst forkeert, ikke at tale om det Tankeløse i at sige, at den naturlige Rigdom forskaffer Formue. Jeg vil derfor uden videre Polemik opstille min Fortolkning af Stedet: Derfor søge de (o: de som ikke kunne indrømme, at Rigdom defineres ved Penge) en anden Begrebsbestemmelse (*ἕτερόν τι*) for Rigdom og Erhvervelse, og deri gjøre de Ret; thi den naturlige Chrematistik og Rigdom er af en anden Betskaffenhed og denne*) er *οἰκονομική* o: den har sit Maal og sin Begrændsning i Huusbestyrelsen (om denne økonomiske, naturlige, nødvendige og begrændsede Chrematistik see §§ 20 og 23), derimod gaaer *ἡ καπηλική* (θάτερον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς, τὸ καπηλικόν § 15) eller den anden Art af Chrematistik ud paa Pengeerhverv ved Pengeomsætning (*ἡ χρηματιστικὴ δοκεῖ ποιητικὸν εἶναι τοῦ πλούτου* § 15). Jeg tvivler ikke paa,

*) Af de 2 nævnte Ord gaaer altsaa *αὕτη* paa det fjerneste. Et lignende Sted finde vi i Platons Apol. Soer. cap. 27 *οὐχ οἷοί τε ἐγείνεσθε ἐνεργεῖν τὰς ἐμὰς διατριβὰς καὶ τοὺς λόγους, ἀλλ' ἡμῶν βαρύτερα ἢ γέγονασι καὶ ἐπιφρονώτερα* etc.

at en grundig Betragtning af dette Sted vil vise, at dette er den eneste rigtige Fortolkning deraf.

Ogsaa det Følgende samt Begyndelsen af næste §

*ὡςπερ γὰρ ἡ ἰατρικὴ τοῦ ὑγιαίνειν εἰς ἄπειρόν ἐστι καὶ ἐκάστη τῶν τεχνῶν τοῦ τέλους εἰς ἄπειρον (ὅτι μάλιστα γὰρ ἐκεῖνο βούλονται ποιεῖν), τῶν δὲ πρὸς τὸ τέλος οὐκ εἰς ἄπειρον (πέρας γὰρ τὸ τέλος πάσαις), οὕτω καὶ ταύτης τῆς χρηματιστικῆς οὐκ ἐστι τοῦ τέλους πέρας, τέλος δὲ ὁ τοιοῦτος πλοῦτος καὶ χρημάτων κτήσις. Τῆς δὲ οἰκονομικῆς, οὐ χρηματιστικῆς ἐστι πέρας, synes ikke rigtig forstaaet. Saaledes forbinder Stahr og Schlosfer *αἱ τέχναι τοῦ τέλους*, de Kunstler, som gaae ud paa Maalet selv, i Modsaetning til dem, der blot gaae ud paa Midlerne; men hverken er dette Udtryk i sig selv rigtigt, ikke heller kan *εἶναι εἰς ἄπειρον* betyde at forfølge et Maal til det Uendelige; *εἶναι* maa forbindes med Genitiven *τοῦ τέλους* og dette forstaaes paa samme Maade som det foregaaende *εἶναι τοῦ ὑγιαίνειν*. Udtrykket *τὸ πρὸς τὸ τέλος* forstaaes urigtigt af Göttling om relative Grader eller Trin; det betyder efter constant Sprogbrug Midler, hvilket tilstrækkelig viser sig i **Magn. Mor. 1, 18**, hvor der slet ikke findes *εἰς τὸ τέλος*. Meningen er altsaa: ligesom alle Kunstler betragte Maalet som uendeligt, men Midlerne som begrændsede, saaledes maa ogsaa Chrematistiken, naar den betragter Pengeerhvervelse som Maalet, være ubegrændset, men naar den betragter den som Middel til et vist ved Huus- eller Statsbestyrelsens Tarv bestemt Maal, har den deri sin faste Begrændsning.*

§ Slutningen af denne § troer jeg, at man har overseet en Parenthes, og at Interpunctionen er at bestemme saaledes:

οὕτω καὶ ταύτης τῆς χρηματιστικῆς οὐκ ἐστι τοῦ τέλους πέρας (τέλος δὲ ὁ τοιοῦτος πλοῦτος καὶ χρη-

μάτων κτήσις), τῆς οἰκονομικῆς [οὐ χρηματιστικῆς] ἔστι πέρας.

Saaledes som der nu i alle Udgaver og Oversættelser interpungeres, er Periodens Form forstyrret, i det den ene Deel af Forsætningen τῶν δὲ πρὸς τὸ τέλος ikke har sit tilsvarende Led i Eftersætningen, og Ordet ταύτης τῆς χρηματιστικῆς (nemlig τῆς καπηλικῆς) i Perioden selv mangler sin Modfætning, nemlig τῆς οἰκονομικῆς, der altsaa her er i et reent Adjectiv (ἡ οἰκονομικὴ χρηματιστικὴ see §§ 17 og 20). Ordene οὐ χρηματιστικῆς, der i Texten beroe paa en aldeles betydningsløs, baade mod Sprog og sund Sands stødende Gjentagelse, ere upaatvibelig fra en overflødig Marginalbemærkning blevne optagne i Texten.

Lib. 2, 1, 11

ἔτι οὕτως ἕκαστος ἐμὸς λέγει τὸν εὖ πράττοντα τῶν πολιτῶν ἢ κακῶς, ὁπόστος τυγχάνει τὸν ἀριθμὸν ὧν, οἷον ἐμὸς ἢ τοῦ δεινός, τοῦτον τὸν τρόπον λέγων καθ' ἕκαστον τῶν χιλίων ἢ ὅσων ἡ πόλις ἐστὶ καὶ τοῦτο διατάζων. ἄδηλον γὰρ ᾧ συνέβη γενέσθαι τέκνον καὶ σωθῆναι γενόμενον.

Den anden Bogs Begyndelse indeholder en meget skarpsindig Kritik over Platons Statsvidenskab, der ved Fælledskab i Ægtefælle og Besiddelse vilde befordre Statens Eenhed, men ved at urgere den abstrakte Eenhed uden Mangfoldighed op hævede Statens Begreb, som just bestaaer i en af qualitativ Mangfoldighed gennemtrængt Eenhed. I 1ste Kapitel tales om det Mislige i det ægtefællelige og faderlige Fælledskab. Aristoteles gjør opmærksom paa den Paralogismus, som ligger i, at Alle kalde den Samme deres, og bemærker, at netop denne Fælledskab uden Ret til personlig Tilsegnelse vil bevirke, at det, der er Gjenstanden derfor, behandles med Eigegyldighed.

De ovenansførte Ord forstaaes saaledes af Schneider Pag. 82 *Nemo quemvis mille fortasse civium adolescentium suum dicet filium, sed si quem fortunatum et felicem viderit, suum, si infortunatum, alius esse dicet, sed dubius tamen etc.* Gøttling Pag. 311 *de bonis vel malis ita suum hic meus est enuntiabit, ut de bonis dicat: hic meus est, de minus bonis: hic alius ejusdam est, non meus* Pinzger i sin Afhandling *de iis, quæ Aristoteles in Platonis politia reprehendit*, pag. 41 vil ved *ἢ* supplere *μᾶλλον*. Stahr oversætter: ferner sagt auf diese Art jeder Einzelne „mein“ von jedem beliebigen Bürger, je nachdem er glücklich oder unglücklich ist, ganz gleich der wievielte er sen. Saaledes ogsaa Schloßfer. Men disse Opfattelser af nærværende Sted forekomme mig urigtige. Den Mening, at Enhver kalder den Lykkelige sin og den Ulykkelige Andres (eller endnu mindre rigtigt: den Gode og Onde), er aldeles ikke betegnet i Aristoteles's Ord, og der er heller ikke i det Følgende Nogetsomhelst, som forfølger denne Tankegang. Efter den almindelige Fortolkning maatte der fremdeles efter *ὁπόστος* nødvendig staae *οὖν* eller *δήποτε*, der i en saadan Sammenhæng ligesaalidet kan undværes som det latinske *cunque* efter de relative Ord hvortil det slutter sig. Den Mening, som er udtalt i Aristoteles's Ord og bekræftes ved det Følgende, er denne: Nu siger En i en saadan Stat: „det er min“ om enhver lykkelig eller ulykkelig Borger (∴ tager Deel i hans Glæde og Sorg) med en Interesse, der svarer til den Aliquotdeel, han udgjør af det hele Tal, eller: jo større det Tal af Borgere er, blandt hvilket hans Søn maa søges, des mere fortyndet bliver hans Interesse for hver Enkelt. Til *οὗτως* refererer sig altsaa *ὁπόστος*. At i saadanne Sætninger den relative har et adverbialt, den demonstrative et adjectivt Pronomen eller omvendt, er ganske almindeligt, f. Ex. Xen. mem. Socr. 3, 8, 10 *ὅποι αὐτὸς ἂν ἥδιστα*

καταφεύγοι, αὐτὴ ἂν ἡδίστη οἰκησις εἴη. Nu bliver ogsaa Forbindelsen med det Efterfølgende klar. Og dog, siger han, er et nært Forhold som det sønlige og faderlige, saaledes fortyndet og affræftet, uden al Sandhed, og for denne tilsyneladende nære, men i Virkeligheden aldeles opløste og betydningsløse Forbindelse er den i vore Stater herskende, i nærmere og fjernere Grader bestemte, paa virkelige Familieforhold og Statsindretninger begrundede Forbindelse langt at foretrække.

Lib. 2, 2, 16.

ἔτι δὲ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀφαιρούμενος τῶν φυλάκων, ὄλην γρησὶ δεῖν εὐδαιμόνα ποιεῖν τὴν πόλιν τὸν νομοθέτην. ἀδύνατον δὲ εὐδαιμονεῖν ὄλην, μὴ τῶν πλείστων ἢ μὴ πάντων μερῶν ἢ τινῶν ἐχόντων τὴν εὐδαιμονίαν.

I det 2det Cap. indholdes en ikke mindre skarpsindig Gjendrivelse af de platoniske Ideer om Besiddelsesfælledskabet samt Udvikling af Eiendoms Betydning og Værd. Staten skal ogsaa i Henseende til Besiddelse fremstille en Mangfoldighed, der ved Lov og Sæder dannes til Eenhed. Mod Slutningen fremstilles nogle specielle Indvendinger mod enkelte Sider af den platoniske Statstheorie. Deri forekomme de ovenanførte Ord. Af disse læses de sidste *μὴ τῶν πλείστων* etc. i alle Haandskrifter. I Florentinerudgaven af 1576 læses *εἰ μὴ παντων*, men denne Læsemaade, der er optaget af Schneider og Korais, er rimeligviis et ikke meget heldigt Forsøg paa at komme Texten tilhjælp og derfor med Rette forkastet af Bekker og Stahr. Upaatvivlelig ere Ordene her ved en tidlig Forvirring og Sammenblanding af Forklaring og Tert blevne fordærvede og høre saaledes til de Steder, hvor man ikke af nogen haardnakked Vedhængen ved en forkeert Tert skal plage sig med at udfinde forpinte Fortolkninger, som rigtignok altid kunne bringes tilveie, men aldeles stride mod

Sprogets Væsen og Forfatterens naturlige Udtryksmaade, og det især ved en saa maadelig Text, som Aristoteles's Skrifter og navnlig disse Bøger frembyde, hvori man paa mange Steder alligevel maa forlade alle Haandskrifter. Aristoteles har skrevet *μη πάντων ἢ τῶν πλείστων μερῶν*. Dette er bleven forklaret ved *τινῶν* eller *τινῶν μόνων*, og deraf er ved forkeert Optagelse i Texten disse forvirrede Ord opstaaede. Aristoteles's sædvanlige Udtryksmaade er at sætte den svagere Bestemmelse efter den stærkere med *ἢ* (eller dog, eller i det Mindste), undertiden ogsaa med et dobbelt *ἢ*. Til denne Udtryksmaade føres *Α.* meget jævnlige, hvilket hænger sammen med den aristoteliske Anskuelse af Videnskabens Gjenstand (*ἐπιστήμη μὲν γὰρ πᾶσα τοῦ ἀεὶ ὄντος ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ* *Metaph.* 10, 8). Saaledes findes *πάντα ἢ τὰ πλεῖστα* *Eth. Nic.* 8, 12. *De anima* 1, 1, 8 (ed. Trend.) *Met.* 2, 3. Til denne Udtryksmaade hører *τῶν ἡδέων πάντων ἢ τῶν μάλιστα* *Eth. Nic.* 3, 14. *ἡδέως ἢ ἀλύπως* *Eth. Nic.* 4, 2. *πᾶσιν ἢ τοῖς ἀρίστοις* *Eth. Nic.* 5, 3. *ἢ μόνῃ ἢ μάλιστα* *Eth. Nic.* 8, 15 og ligesaa *Met.* 1, 2 *Met.* 6, 5 og 13. *Met.* 10, 8. *ἀληθῆς ἢ ὅτι ὀλίγιστον ἔχουσα τὸ ψεῦδος*. *De anima* 3, 3, 12. *ἢ ἀπλῶς ἢ μάλιστα* *Met.* 9, 1. *κατὰ λόγον ἢ μὴ ἄνευ λόγου* *Eth. Nic.* 1, 6. *μεθ' ἡδονῆς ἢ οὐκ ἄνευ ἡδονῆς* *Eth. Nic.* 1, 9. *ἀδύνατον ἢ οὐ ῥᾶδιον* *Eth. Nic.* 1, 9*) og saaledes paa utallige Steder. Det er altsaa neppe at betvivle, at jo Aristoteles ogsaa paa dette Sted har betjent sig af denne constante Form og ingenlunde udtrykt sig saa forkeert, som Texten nu lyder.

Lib. 2, 3, 1

καὶ γὰρ ἐν τῇ πολιτείᾳ περὶ ὀλίγων πάμπαν διώριζεν ὁ Σωκράτης, περὶ τε γυναικῶν καὶ τέκνων κοινωνίας,

*) Citaterne ere efter Berlinerudg., naar ingen anden nævnes.

πῶς ἔχειν δεῖ, καὶ περὶ κτίσεως καὶ τῆς πολιτείας τὴν τάξιν.

I dette Kapitel leveres en Kritik over den politiske Theorie, som indeholdes i Platons Nomoi. I Forbigaaende vil jeg blot her berigtige en Misforstaaelse, som jeg af Oversættelserne seer, at Stedet har været underkastet. Stahl overfører saaledes: Auch hat in der Politeia Sokrates im Ganzen nur über Weniges Bestimmungen gegeben, nämlich über die Gemeinschaft der Weiber und Kinder, wie sie stattfinden müsse, und über den Besitz und über die Verfassung in Hinsicht der Einrichtung. Saaledes styres da πολιτείας af περί, og τὴν τάξιν betyder i Henseende til dens Indretning. Men — ikke at tale om det Tvungne i den hele Construction — havde Aristoteles i dette Tilfælde enten tilføiet περί eller udeladt τῆς. Den rette Construction er, at τάξιν er Object for διώριζεν ligesom i det Foregaaende πῶς ἔχειν δεῖ. Heller ikke Ordet κτίσεως styres af περί, men det henføres til κοινωνίας (ligesom i den efterfølgende §). Πολιτείας styres af τάξιν; πολιτείας τάξις er hos Aristoteles et almindeligt Udtryk for Regjeringsform, Statsindretning, f. Ex. lib. 2, 7, 3 og 8, 1 og lib. 3, 6, 8.

Lib. 2, 3, 2

καὶ τὴν μὲν χιλίων τῶν ὄπλα κεκτημένων, ταύτην δὲ πεντακισχιλίων.

Talen er her om en Forskjel imellem Bestemmelserne i Platons πολιτεία og hans νόμοι. Ved Ordene τῶν ὄπλα bemærker hverken Bekker eller de Ældre nogen varierende Læsemaade. Hos Schneider og efter ham hos Göttling findes τὰ ὄπλα, uden at de have angivet enten Auctoritet eller anden Grund til denne Forandring. Imidlertid har dog St. Hilaire i sin Politique d'Aristote τὰ ὄπλα og bemærker derved

τὰ om. cod. 2026, saa at hans øvrige Haandskrifter synes at have Artiklen. Hvad vi uden Hensyn til Haandskrifterne kunne sige derom, er følgende. Hos Aristoteles forekommer i disse Bøger ofte baade ὄπλα κεκτηῖσθαι og τὰ ὄπλα κεκτηῖσθαι. Forskjellen er den, at ὄπλα κ. betyder i Almindelighed at føre Vaaben, derimod τὰ ὄπλα κ. at have alle Vaabnene, at udgjøre den bevæbnede eller til Bevæbning eneberettigede Magt i Staten. Saaledes staaer i den foregaaende § rigtigt ὄπλα κ. Krigerklassen kaldes i denne Bog cap. 5, 2 τὸ τὰ ὄπλα ἔχον, 5, 5 οἱ τὰ ὄπλα ἔχοντες og 5, 6 οἱ τὰ ὄπλα κεκτημένοι, men 5, 6 γεωργοὶ οὐκ ἔχοντες ὄπλα. Efter denne Regel bør de Steder bestemmes, hvor der i disse Bøger vakles mellem Brugen og Udeladelsen af Artiklen i denne Talemaade. Her paa dette Sted siges, at Platon i det ene Skrift bestemmer Krigerklassen til 1000, i det andet til 5000, saa at Artiklen ikke uden Grund synes at være tilføjet.

Lib. 2, 3, 4

Λέγεται δ'ὡς δεῖ τὸν νομοθέτην πρὸς δύο βλέποντα τιθέναι τοὺς νόμους, πρὸς τε τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώπους. ἔτι δὲ καλῶς ἔχει προσθεῖναι καὶ πρὸς τοὺς γειτνιώντας τόπους, εἰ δεῖ τὴν πόλιν ζῆν βίον πολιτικόν.

Fortsettelse af Kritiken over Platons Nomoi. Saaledes synes alle Haandskrifter at læse Stedet, undtagen at 2 Pariserhaandskrifter (2023 og 2025) have μὴ μονωτικόν efter πολιτικόν hvilket upaatsvigelig er at ansee som en Glossje. For πολιτικόν har Muret foreslaaet πολεμικόν. Götting bemærker derimod: politica est respublica, quæ cum ceteris civitatibus commercium habet, og beraaber sig paa Pol. 7, 5, 6, hvor Staten siges at leve βίον ἡγεμονικόν καὶ πολιτικόν. Men desuagtet forekommer det mig meget sand

synligt, at πολιτικόν paa begge Steder er opstaaet ved en Forkfortelte af πολεμικόν, saaledes som disse Ord paa flere Steder findes forblandede f. Ex. Vol. 1, 2, 14, hvor en Leipziger-coder har πολεμικήν for πολιτικήν (see Stahr's Fortale Pag. XXVI. Anm.). Lib. 3, 7, 6 har en Pariscod. (2025) πολιτικῆς f. πολεμικῆς. See ogsaa lib. 3, 2, 5 og flere Steder. Deels maa man nemlig meget betvivle, om en heel Stat virkelig kan siges at leve et βίος πολιτικός, ο: et i ydre Forhold til fremmede Stater virksomt Liv, hvilket vel kan siges om den Enkelte, der lever i Staten og der fører et virksomt Borgerliv. Deels passer πολεμικός aldeles til det Følgende, der blot handler om Krig, medens πολιτικός βίος efter lib. 1, 2, 14 ligesaavel antyder det fredelige som det krigeriske virksomme Statsborgerliv. Endelig staaer der paa Parallelstedet Vol. 2, 4, 9 πολεμικός, ja der statueres endogsaa en Modsetning mellem αἱ πολιτικαὶ χρήσεις, det indre Statslivs Fornødenheder og οἱ ἔξωθεν κίνδυνοι.

Lib. 2, 4, 7

οὐ μόνον δ' οἱ ἄνθρωποι διὰ τὰναγκαῖα ἀδικοῦσι, ὧν ἄκος εἶναι νομίζει τὴν ἰσότητα τῆς οὐσίας, ὥστε μὴ λωποδυτεῖν διὰ τὸ ῥιγοῦν ἢ πεινῆν, ἀλλὰ καὶ ὅπως χαίρωσι καὶ μὴ ἐπιθυμῶσιν. ἐὰν γὰρ μείζω ἔχωσιν ἐπιθυμίαν τῶν ἀναγκαίων, διὰ τὴν ταύτης ἰατροίαν ἀδικήσουσιν. οὐ τοίνυν διὰ ταύτην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐπιθυμοῖεν, ἵνα χαίρωσι ταῖς ἄνευ λυπῶν ἡδοναῖς.

Schneider foreslaaer her at læse κὼν μὴ ἐπιθυμῶσιν istedenfor καὶ. μ. ε. Men da bliver Sætningen ἐὰν γὰρ μείζω ἔχωσιν uforstaaelig; thi efter den Sætning: „Menneskene synde ikke blot af Trang, men ogsaa for at skaffe sig Glæde“, kan der til Forklaring af det første Tilfælde (γὰρ) ikke følge en Sætning, som udsiger, at Mennesket synder af

en Begjærlighed, som er større end Trangen Gøttling mener, at de 3 Arter ere saaledes at forstaae: de første begaae Uretfærdigheder af Trang, de andre af en indskrænket Begjærlighed, de tredje af en ubegrændset Begjærlighed. Men der er Intet i Ordene, som antyder den begrændsede Begjærlighed, der dog just burde være bestemt betegnet. Heller ikke er der nogen Grund til saaledes at adskille de 2 blot i Grad forskellige Arter af Begjærlighed. Begjærligheden er efter sin Natur ubegrændset (§ 11). Ordene *καὶ ἂν ἐπιθυμοῖεν* blive desuden alligevel høist stødende og meningsløse. Desuden er Udtrykket *χαίρειν ταῖς ἄνευ λυπῶν ἡδοναῖς* derved aldeles ikke forklaret. Efter min Mening forholder sig Sagen saaledes. Folk, siger A., begaae Uretfærdigheder enten af Trang eller for at opnaae Noget, hvortil de ikke trænge. Dette deles sig igjen i 2 Dele; enten synder man nemlig for at tilfredsstille en lavere sandfelig Begjærlighed eller ogsaa uden en saadan lavere sandfelig Begjærlighed for at skaffe sig de høiere Nydelser, der betinge en lykkeligere Existens, et uafhængigere Liv. Det Første udtrykkes ved Ordene *ὅπως μὴ ἐπιθυμῶσιν* og forklares ved den paafølgende Sætning *ἐὰν γὰρ* etc. Det Sidste betegnes ved Ordene *ὅπως χαίρωσι* og forklares ved Sætningen *οὐ τοίνυν* etc., hvori Ordet *χαίρειν* atter findes, ligesom ogsaa i den tilsvarende Sætning i § 8. Naar nu Lambinus og Schneider for *ἂν ἐπιθυμοῖεν* foreslaae *ἂν μὴ ἐπιθυμῶσι*, saa have de vist Ret i Henseende til Meningen, men neppe til Ordene. A. har upaatvivelig skrevet *οὐ τοίνυν διὰ ταύτην μόνον* (sc. *ἀδικήσουσιν*) *ἀλλὰ καὶ ἄνευ ἐπιθυμιῶν* (eller maaskee *ἀνεπιθύμητοι*). Der staaer nu blot tilbage at retfærdiggjøre denne Fortolkning ved den aristoteliske Sprogbrug. Aristoteles adskiller i sine ethiske Skrifter 2 Arter af *ἡδοναί*, den ene den, som berøer paa de lavere sandfelige Nydelser og Lysters Tilfredsstillelse,

til denne hører *λύπη* og *ἐπιθυμία*, den anden den, som be-
roer paa Nydelser, der ikke opstaae ved en saadan lav sandfelig
Attraaes Fyldestgjørelse. Denne constante aristoteliske Be-
tragningsmaade og den dertil sig knyttende Sprogbrug gjen-
finde vi aldeles paa dette Sted. I *Eth. Nic. 7, 13* hedder det:
ἡδοναί, ὅσαι μετὰ λύπης καὶ λατρείας ἐνεκεν, og kort efter
ἐπεὶ καὶ ἄνευ λύπης καὶ ἐπιθυμίας εἰσὶν ἡδοναί, οἷον
αἱ τοῦ θεωρεῖν ἐνέργειαι, τῆς φύσεως οὐκ ἐνδεοῦς οὔσης.
I *Eth. Nic. 10, 2* anføres flere Exemppler paa *ἡδοναί ἄλυποι*.
Den samme Inddeling findes *Eth. Meg. 2, 7*. Nu passer
ogsaa det Følgende dertil. De 3 *remedia*, som strax anføres,
ere: for de Trængende middelmaadig Besiddelse og passende
Virksomhed: for de Nydelsessyge *σωφροσύνη*, som just er
Styrke mod de *ἡδοναί* og *λύπαι*, der beroe paa de lavere
sandfelige Nydelser: *αἱ περὶ ἀρίην καὶ γεῦσιν* See *Eth.*
Meg. 1, 22. Endelig de, som attraae *ἡδοναί ἄλυποι*, maae
søge Basis for et saadant Liv i Philosophien, thi de øvrige
Midler dertil kræve Menneskers Hjælp og forskaffe saaledes
ikke en sorgfri og uafhængig Eksistens.

Lib. 2, 5, 8

οὐ καλῶς δ' οὐδ' ὁ περὶ τῆς κρίσεως ἔχει νόμος, τὸ
κρίνειν ἀξιοῦν διαιροῦντα, τῆς κρίσεως ἀπλῶς γεγραμ-
μένης, καὶ γίνεσθαι τὸν δικαστὴν διαιτητὴν. τοῦτο δ' ἐν
μὲν τῇ διαίτῃ καὶ πλείοσιν ἐνδέχεται (κοινολογοῦνται
γὰρ ἀλλήλοις περὶ τῆς κρίσεως), ἐν δὲ τοῖς δικαστηρίοις
οὐκ ἔστιν.

Dette Kapitel indeholder en Kritik over Hippodamos's
Statsforflag. Blandt disse var ogsaa det i ovenangførte
Stykke omtalte, at Dommene ikke skulde bestaae i simpel Fri-
kjendelse eller Fordømmelse, men at Dommerne skulde afgive
en arbitrair Kjendelse. Ordet *κρίσεως* er, hvor det forekommer

anden Gang, aabenbart urigtigt, saa at Udgiverne med Urette have beholdt det eller Intet bemærket derom. Her kræves netop Mod sætningen til κρίσις, nemlig et Drd, som betegner Klagen, hvilket ogsaa viser sig i Parallelstedet § 9, som har ἐγκλημα. Stahr oversætter det ved die zu entscheidende Sache, hvilket umuligt kan kaldes κρίσις. Schneider vil læse δίης. Α. har upaatvilelig skrevet κλήσεως eller λήξεως, hvilket Drd bruges om Klagen i Privatsager aldeles synonymt ved ἐγκλημα, med hvilket Drd det jævnligt alternerer hos Talerne. See Meyer u. Schoemann der att. Process. Pag. 594. Ordene καὶ πλείοσιν har Schneider ikke forstaaet og Stahr ikke oversat rigtigt. Götting synes at have forstaaet det rigtigere; dog er det at bemærke, at Drdet διαιτητής her maa tages ganske almindeligt, saa at der hverken tales udelukkende om offentlige eller private, attiske eller ikke attiske Diateter. Der kan altsaa ingen Slutning drages af disse Drd i Henseende til attiske Statsforhold. Oversættelsen er: Dette er ved Boldsgiftsdom muligt endog for Flere (nemlig ved indbyrdes Aftale).

Lib. 2, 5, 9.

ἔπειτα πῶς οὐκ ἔσται ταραχώδης ἡ κρίσις, ὅταν ὀφείλειν ὁ μὲν δικαστῆς οἴηται, μὴ τοσοῦτον δ' ὄσον ὁ δικαζόμενος; ὁ μὲν γὰρ εἴκοσι μνᾶς, ὁ δὲ δικαστῆς κρίνει δέκα μνᾶς, ἢ ὁ μὲν πλεον ὁ δ' ἔλασσον, ἄλλος δὲ πέντε, ὁ δὲ τέτταρας. καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον δῆλον, ὅτι μεριοῦσιν, οἱ δὲ πάντα καταδικάσουσιν, οἱ δ' οὐδέν.

Saaledes interpungeres dette Sted, der indeholder et nyt Argument mod Hippodamos, og i Overensstemmelse derved oversættes Slutningen af Stahr saaledes: und so werden sie offenbar weiter theilen, die Einen werden zu der ganzen Summe verdammen, die Andern zu gar nichts; men hvis Ordene οἱ δὲ πάντα saaledes forklarende skulde knytte sig til det umid-

delbar Foregaaende, vilde det have været *οἱ μὲν πάντα*, ligesom ogsaa Verbet vilde have sluttet sig til anden Sætning i Participium. Her synes det da atter nødvendigt at agte paa Parenthesen hos Aristoteles og at interpongere saaledes:

ἄλλος δὲ πέντε, ὁ δὲ τέτταρας (καὶ τοῦτον δὴ) τὸν τρόπον δῆλον ὅτι μεριοῦσιν), οἱ δὲ πάντα etc. Nu bliver *οἱ δὲ* som umiddelbar Fortsættelse af den foregaaende Dpregning i sin Orden, og Parenthesen er passende anbragt for ikke at gaae videre i Detail i Dpregningen af de differerende Smaaafstørrelser.

I det Følgende:

ἐτι δ' οὐδεὶς ἐπιροκεῖν ἀναγκάζει τὸν ἀπλῶς ἀποδικάσαντα ἢ καταδικάσαντα, εἴπερ ἀπλῶς τὸ ἐγκλημα γέγραπται δικαίως.

har Ordet *δικαίως* forarsaget endel Vanskeligheder. Schneider har villet udelade det. Gøttling refererer *ἀπλῶς* til *δικαίως*; ham følger Stahr, der oversætter: schlechtthin gerecht, hvilket ikke synes at give nogen tilstrækkelig Mening. *Ἀπλῶς* kan ikke slutte sig til *δικαίως*, men maa udgjøre et Begreb for sig i Modsetning til det foregaaende *ἀπλῶς*. Dette viser sig ogsaa tydeligt i Parallelstedet § 8. Meningen er: Ingen tvinger den ligefrem og ubetinget fordømmende eller frikjendende Dommer til at begaae en Meneed, saafremt ogsaa Klagen i sine behørigte Former, som Loven byder: *δικαίως*, er ligefrem og ubetinget affattet, f. Ex. naar Klagen ubetinget lyder paa 20 Miner, saa gjør Dommeren sig ikke skyldig i Meneed, naar han frikjender den, om hvem han antager, at han kun skylder 10; thi Frikjendelsen, udtaler blot den Dom, at han ikke skylder 20. Om denne Betydning af Ordet *δικαίως*, legalt, overeensstemmende med Lovens Bydende, i de behørigte Retssformer, komme vi ogsaa fiden til at tale.

Lib. 2, 6, 15

δεῖ γὰρ τὴν πολιτείαν τὴν μέλλουσαν σώζεσθαι πάντα βούλεσθαι τὰ μέρη τῆς πόλεως εἶναι καὶ διαμένειν ταῦτα.

Dette Kapitel indeholder en Kritik over den lakoniske Forfatning saavel med Hensyn til dens enkelte Statsindretninger som i Almindelighed over dens eensidige krigeriske Tændents. Efter at have gennemgaaet Manglerne ved Ephoriet, bemærker han, at denne Magistratur dog holder Statsforfatningen sammen, idet den bevirker, at ὁ δῆμος, som har Udgang til denne Post, forholder sig rolig. Derpaa følge de ovenanførte Ord, om hvilke Schneider i Hovedsagen har dømt saa rigtigt, naar han meente, at ταῦτα enten burde udelades eller forandres til τὴν αὐτήν, at de nyere Udgivere, Götting, Bekker og Stahr, ikke burde have bragt den gamle Wildfarelse tilbage. Göttings og Stahrs Forklaring, ifølge hvilken τὴν πολιτείαν er Subjectet, og der siges, at Statsforfatningen bør ville, at alle Statens Dele vedblive at være de samme, passer paa ingen Maade til Stedets Sammenhæng og det Følgende. Iøvrigt er af Schneiders Forslag det første at vælge. Ταῦτα er øiensynlig tilføiet af En, som var falden paa den forkeerte Construction, at tage πολιτείαν som Subject til βούλεσθαι. Meningen er altsaa denne: Ephoriet bevirker, at Almuen er tilfreds med Forfatningen; hvilket er til Gavn for Staten; thi i den Stat, som skal bestaae, maae alle dens Bestanddele ønske Forfatningens Dyrholdelse; dette vises nu at være Tilfældet med den lakoniske Stat. Denne Statsmaxime udtales paa mange Steder af Aristoteles s. Gr. lib. 2, 7, 5, lib. 4, 7, 6, lib. 4, 10, 1.

Lib. 2, 8, 1

σημεῖον δὲ πολιτείας συντεταγμένης τὸ τὸν δῆμον

ἔχουσιν διαμένειν ἐν τῇ τάξει τῆς πολιτείας, καὶ μήτε
στάσει, ὅτι καὶ ἄξιον εἶπεν γεγενῆσθαι μήτε τύραννον.

Efterat Aristoteles i Begyndelsen af dette Kapitel, der indeholder en Kritik over den carthagiske Forfatning, har bemærket, at der i Carthago findes mange velordnede Statsindretninger, findes ovenanførte Ord. Et Pariserhaandskrift (2023) udelader ἔχουσιν, der ligeledes er udeladt i den gamle latinske Oversættelse af Aretinus. Gøttling mener i sine Anmærkninger, at det ret vel kan udelades, men forklarer dog πόλις τὸν δῆμον ἔχουσα ved civitas, cui aliquid popularis rationis inest. I sit Excurs Pag. 482 yttre han sig bestemtere om Udeladelsen af dette Ord. De senere Udgivere have derimod optaget det, og Stahr oversætter: „während ein demokratisches Element in ihr vorhanden ist“. Men det forekommer mig utvivlsomt, at ἔχουσιν bør bortkastes efter Pariserhaandskriftets og den gamle latinske Oversættelses Auctoritet; thi hverken har Aristoteles brugt den Ordsoining: ἡ πολιτεία μένει ἐν τῇ τάξει τῆς πολιτείας, heller ikke vilde der have staaet τὸν δῆμον, men δῆμον alene i denne Betydning saaledes som lib. 3, 1, 7; lib. 5, 1, 2; 5, 5, 2 og 5, 10, 2 og 5.

Lib. 2, 8, 4

καὶ τὸ τὰς δικὰς ὑπὸ τῶν ἀρχείων δικάζεσθαι πάσας
καὶ μὴ ἄλλας ὑπ' ἄλλων, καθάπερ ἐν Λακεδαιμονίᾳ.

I disse Ord, hvori der anføres en aristokratisk Side i den carthagiske Forfatning, er der forsøgt forskellige Conjecturer. En Baselerudgave (B. 3) tilføier efter ἀρχείων Ordet πάντων, og dette bifaldes af Conring, Kluge i hans Skrift om den carthagiske Forfatning Pag. 156 og Otfred Müller Dor. 11 pag. 115. Dgsaa Stahr oversætter derefter. Victorius tilføier αὐτῶν foran ἀρχείων. Jeg vil her bemærke, at disse Conjecturer ere at forkaste. Den ene rigtige er Korais Conjectur τινῶν, der ikke

blot anbefaler sig ved sin Overeensstemmelse med den corrumperede Text, men ogsaa ved Sammenhængen, som siger, at visse Dyrigheder dømte i alle Sager, og ikke, som i Lakedaimon, alle Dyrigheder udøvede en begrændset Jurisdiction hver i sin Embedskreds, og endelig, hvad der er Hovedsagen, ved Stedet lib. 3, 1, 7, hvor det Samme siges med de samme Ord.

Inden jeg forlader dette Sted, maa jeg dog endnu omtale en Vanskelighed, som har forarsaget de Fortolkere, der næiere have undersøgt Stedet, store, men, som jeg troer, aldeles unødvendige Bryderier. Man har nemlig meent at finde en Modsigelse mellem dette Sted og lib. 3, 1, 7, idet Formen for Dommermagtens Udøvelse paa det ene Sted sættes som afvigende fra den lakedaimoniske, paa det andet Sted som eens dermed. Men det er slet ikke saa besynderligt, at tvende Ting paa eet Sted kunne sættes som indbyrdes forskjellige, medens paa et andet deres Lighed i en ganske anden Modfætning urgeres. Saaledes her. Lakedaimoniernes og Carthagerne's Dommerformer adskilte sig derved, at hos Lakedaimonierne alle Dyrighederne dømte, men hver kun om enkelte Gjenstande, hos Carthagerne dømte enkelte bestemte Dyrigheder om alle Gjenstande. Derimod vare de deri lige, at det i begge Stater var Dyrigheden, som udøvede Dommermagten og ikke Folket (*δημος*). Og dette er just efter Sammenhængen det andet Steds Mening. Aristoteles taler der om Begrebet af en Borger: den som har Andeel i Retspleie og Statsregjering. I denne Ordets fulde Udstrækning gjælder det, siger han, især i demokratiske Forfatninger; i de andre kan det vel finde Sted, men er ikke nødvendigt; i nogle gives der ingen egentlig Folkemagt, f. Ex. ingen ordentlige lovbestemte Folkeforsamlinger, i visse Stater udøves al Dommermagt blot af Magistrater, som i Lakedaimon og paa samme Maade i Carthago.

Lib. II, 9.

Det 9de Capitel er af Gøttling erklæret for uægte, og denne hans Dom bifaldes af Stahr Pag. 54 og Hoeck i hans *Creta 3die Bog* Pag. 45 og 318. Dette forekommer mig ogsaa rimeligt, men kun fra den 5te §, eller rettere sagt fra Ordene *ἐκ τῶν πενταξοσιουμένων* etc. i 4de §. Disse sidste Ord indeholde nemlig en fra Aristoteles's Side høist usornøden og otios Forklaring, som meget naturligere kan tilskrives en senere Fortolker og desuden indbefatter en Feil, der ikke kan komme fra Aristoteles, idet *ἡ ἰππίας* er gjort til 3die Klasse i Athen istedenfor 2den. De følgende §§ indeholde en Dypregning af mindre betydelige Lovgivere, blandet med et næsten barnagtigt Aggregat af uvedkommende historiske Digressioner og upassende Gjentagelser, Tale om Love, som ikke vedkomme Statsforfatning o. s. v. Derimod synes der mig ikke at være nogen Grund til at forkaste det Føregaaende, som Intet indeholder, der er Aristoteles uærdigt. Efterat A. har gennemgaaet de vigtigste Stribenters (Platons, Phaleas's og Hippodamos's) Stats teorier, gennemgaaer han de betydeligste practiske Forsøg, nemlig den lafedaimoniske og den derved beslægtede cretiske og carthagiske Forfatning; det maatte da i denne Sammenhæng synes besynderligt, om han reent havde forbigaaet et saa vigtigt Punkt som den soloniske Forfatning, medens han dog adskillige Steder i Forbigaaende nævner Solon og soloniske Statsindretninger f. Ex. lib. 2, 4, 2 og lib. 3, 6, 7. Derimod er det naturligt, at han behandler denne Forfatning, som nøie bekjendt, noget kort og uden al detailleret Beskrivelse blot opfatter Hovedpunkterne. Vi ville nu kortelig eftersee, hvad der i disse §§ har stødt Gøttling. Den Gjentagelse eller Recapitulation af det Føregaaende, som vi finde i Begyndelsen af Capitlet, indeholder intet Stødende. Vi finde slige Recapitulationer, Dversigter,

Gjenoptagelser af det Foregaaende paa mangfoldige Steder hos Aristoteles, ja de maae ansees som Noget ham eiendommeligt, der staaer i Forbindelse med de aristoteliske Skrifteres æregne, for os ubekjendte Tilblivelsesmaade, maaskee som Optegnelser af Foredrag for Tilhørere. Ordene i § 2 *ἐνιοὶ μὲν οἴονται* har uden Grund stødt Gøttling. A. beraaber sig ikke paa Andres Auctoritet, men anfører forskjellige Ansættelser af den soloniske Statsforfatnings Værd, først rosende, siden dadlende (§ 3 *διὸ καὶ μέμφορται τινες αὐτῷ*), hvorpaa han i § 4 fremsætter sin egen Dom. Og vistnok vare Dommene om den soloniske Forfatning paa den Tid ikke eenstemmige. Man erindre, at Talen her er om en Tid, hvor det attiske Demokratie i en meget høi Grad var udartet og fordærvet, og at paa samme Tid ganske modsatte aristokratiske Partier og Tendentser gjorde sig gjældende tilligemed en Veneration for de lakoniske Statsindretninger, hvortil vi finde mange Spor. At nu Modpartiet i den soloniske Lovgivning saae Grunden til den consequent udviklede Folkelicens, er i sin Orden; selv hos Theseus søgte man, som det hedder i Theophrasts Characterer, de første Spirer til den demokratiske Fordærvelse. A. fremstiller altsaa her blot den Sætning, at Solons Lovgivning rostes af Nogle og dadledes af Andre, og udtaler sluttelig den Dom, at Dadelen ikke traf den soloniske Forfatning selv, men blot den skjæve Retning, som den af Omstændighederne havde faaet i sin historiske Udvikling. Solon selv havde dannet sin Forfatning af demokratiske og aristokratiske Elementer i passende Forhold til hinanden. Af de enkelte Udtryk stødes han over *νόμων δημοουργός* § 1. Men denne Udtryksmaade strider hverken mod græsk Sprogbrug i Almindelighed eller mod aristotelisk i Særdeleshed. See Pol. lib. 7, 8, 5 *δημοουργός τῆς ἀρετῆς*, eller samme Bog 3, 5 *τοὺς τῶν πραγμάτων ἐξωτερικῶν ἀρχιτέκτονας*.

Udtrykket *ἀποδιδόναι* er i denne Betydning aldeles almindeligt hos Aristoteles og i disse Bøger meget hyppigt forekommende See lib. 2, 3, 2; 3, 9, 2; 4, 3, 13; 4, 11, 2, navnlig tidt om Lovgiveres eller politiske Skribenters Statsindretninger. Ligesaa Lidet kan være at indvende mod Ordet *πολέμιος* § 4, hvorved jeg just ikke med Stahr vil forstaae fjendtligsindet mod sine Foresatte, men efter Sammenhængen fjendtligsindet mod Statsforfatningen. *Πολέμιος τῇ πολιτείᾳ* er den, der stræber at styrte den bestaaende Statsform Plat. Crit. cap. 15 *πολέμιος ἤξει τῇ τούτων πολιτείᾳ*. Endelig er § 4, som egentlig indeholder Aristoteles's Betragtning af Sagen, aldeles overeensstemmende med hans politiske Anskuelse, navnlig med Hensyn til den politiske Virkning, han tilskriver Perserkrigene, den Maade, hvorpaa han bedømmer Demagogernes Færd, og den Indflydelse, han tillægger Demos i en velordnet Stat. Min Mening er altsaa, at de 4 første §§ indtil Ordene: *ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίμων* i § 4 etc. ere af Aristoteles, at de følgende Ord i § 4 er en tilføjet Forklaring af en Grammatiker, og at de følgende §§ ligeledes ere at betragte som senere tilføiede Notitser, der nærmere skulle oplyse Ordene *νόμων δημιουργοί* i § 1.

Lib. III, 2, 3.

εἰ γὰρ ἀδύνατον ἐξ ἀπάντων σπουδαίων ὄντων εἶναι πόλιν, δεῖ δ' ἕκαστον τὸ κατ' αὐτὸν ἔργον εὖ ποιεῖν, τοῦτο δ' ἀπ' ἀρετῆς, ἐπεὶ δ' ἀδύνατον ὁμοίους εἶναι πάντας τοὺς πολίτας, οὐκ ἂν εἴη μία ἀρετὴ πολίτου καὶ ἀνδρός ἀγαθοῦ.

Fra Betragtningen af de enkelte Statsforfatninger gjøres Overgang til Undersøgelsen om, hvad en Stat er, og da denne er en Samling af Borgere, først hvad en Borger er. Efter at dette Begreb er defineret, opkastes der Spørgsmaalet om

Forholdet mellem borgerlig og ethisk Dyd, eller om den gode Mands og gode Borgers Dyd er congruent. Svaret bliver: ikke absolut, men kun forsaavidt, som Borgeren fremtræder med regjerende Magt. Grundene, ifølge hvilke Aristoteles benægter disse Begrebers totale Congruens, ere følgende: 1) den borgerlige Dyd er et relativt Begreb (nemlig til Statsforfatningen), den ethiske et absolut. 2) Der maa i Staten stilles den Fordring, at Borgerne skulle opfylde deres Borgerpligter eller besidde borgerlig Dyd; men Staten kan ikke bestaae af lutter ethisk dydige Mennesker. 3) Staten bestaaer af ulige Bestanddele, hvis Dyd ikke kan være af samme Besskaffenhed. Efter denne korte Oversigt over A.'s Tankegang, troer jeg, at det vil være øiensynligt, at Ordene *ἐπεὶ δ' ἀδύνατον ὁμοίους εἶναι πάντας τοὺς πολίτας* aldeles ikke høre herhen, hvor der slet ikke er Tale om Borgernes Lighed og Ulighed. Her er øiensynlig tidlig indtraadt en Forvirring i Texten, og hvad enten disse Ord egentlig hidrøre fra Aristoteles eller fra en Fortolker, saa synes de at være rykkede op fra den næste §, som udleder sit Bæviis fra Borgernes factiske Forskjellighed.

Lib. III, 3, 6.

ἀλλ' ὅπου τὸ τοιοῦτον ἐπιχειρημένον ἐστίν, ἀπάτης χάριν τῶν συνοικούντων ἐστίν.

Her synes noget Eignende at være indtruffet med hvad vi omtalte paa det foregaaende Sted. Der spørges nemlig i dette Kapitel med Hensyn til den foregaaende Undersøgelse, om kun den er Borger, der tager Deel i Regjeringen, eller om de simple Haandværkere (*οἱ βάνανσοι*) ogsaa kunne kaldes Borgere, da i saa Fald den ethiske Fordring ikke kan stilles til dem. Svaret bliver, at Omfanget af Begrebet Borger retter sig efter Statsforfatningens Besskaffenhed. I Aristokratiet

udelukkes saaledes Banauser og Theter, i Oligarchiet Theter. Disse Statsforfatninger udvide Begrebet til Sønner af Borgere. Paa Grund af Mangel paa Borgere udvides det endog undertiden temporairt til uægte Sønner af Borgere. Derpaa fremstilles Resultatet, at Borger i Ordets bedste Betydning er kun den, der stedes til Uægesposter, og endelig Anvendelsen af det vundne Resultat paa det foreliggende Spørgsmaal om Forholdet mellem den ethiske og politiske Dyd. — De ovenansførte Ord have stødt Conring, men efter ham ingen af de senere Fortolkere eller Oversættere, og dog giver denne Sætning paa dette Sted ingen fornuftig Mening. Efter de Ord: „det er altsaa indlysende, at der gives flere Arter af Borgere, og at Borger i Ordets fulde Betydning er kun den, der tager Deel i Uægesposter; thi den, der ikke gjør det, nærmer sig til Metoikernes politiske Stilling“, er den Bemærkning: „men hvor dette Forhold er skjult, skeer det for at bedrage Medindvaanere“ uden fornuftig Sammenhæng. Rimeligviis er denne sidste Sætning ved en Forvirring i hele Stedet, hvoraf Haandskrifterne bære flere Spor, kommen fra sin oprindelige Plads i Texten til Marginen og har derfra occuperet flere upassende Steder i Texten. Saaledes læses disse Ord i Baselerudgaven fra 1550 efter *ὁ μετέχων τῶν τιμῶν*. I flere Haandskrifter, gamle Oversættelser og Udgaver staae de efter *ἐποίησεν*. I Henseende til Meningen passe Ordene godt til Parenthesen i § 5. Der siges nemlig i denne §, at man i Tilfælde af Mangel paa ægte Borgere undertiden udstrækker Borgerbegrebet til de Uægtefødte; derpaa siges i Parenthes: „det er nemlig paa Grund af Ustagselse i Befolkningen, at Slikt skeer offentlig ifølge en ordentlig Lovbestemmelse“; dertil kunde nu passende føies: „men hvor saadant skeer hemmeligt, er det for at bedrage Medindvaanerne“. At Borgerretten i de gamle Stater tidt søgtes ved Tilsmigelse af Uberettigede, er en til-

strækkelig bekendt Sag. Aristoteles omtaler det i dette Skrifts 7de Bog 4, 8 med Hensyn til Fremmede og Metoifer.

Lib. III, 4, 6

διὸ καὶ τὰς πολιτικὰς ἀρχάς, ὅταν ᾗ κατ' ἰσότητα τῶν πολιτῶν συνεστηκυῖα καὶ καθ' ὁμοιότητα, κατὰ μέρος ἀξιοῦσιν ἄρχειν, πρότερον μὲν, ᾗ πέφυκεν, ἀξιοῦντες ἐν μέρει λειτουργεῖν καὶ σκοπεῖν τινὰ πάλιν τὸ αὐτοῦ ἀγαθόν, ὥσπερ πρότερον αὐτὸς ἄρχων ἐσκόπει τὸ ἐκείνου συμφέρον.

Spørgsmaalet er her, om der skal opstilles een eller flere Statsforfatninger og da hvilke. Som Grundvold for Besvarelsen opstilles den Sætning, at Statsforfatningen berouer paa den regjerende Magts Beskaffenhed. Staten er opstaaet ved en Naturnødvendighed og til de Deeltagendes Gavn. Altsaa ere de rette Statsforfatninger de, der tilfigte det fælleds Gavn; de, som blot have den regjerende Magts Fordeel for Die, ere forseilede. Til den Paastand, at den regjerende Magt egentlig er den tjenende, knytter Aristoteles ovenstaaende Sætning. — Baade Gøttling, Bekker og Stahr have *ἐκείνου*, men da her ikke tales om, at den ene Borger har ligesaa megen Ret som den anden, og Modsætningen overhovedet ikke er imellem den ene og den anden Borger, men imellem det Enkelte og det Hele, det Private og det Offentlige, saa er Ordet *ἐκείνου* neppe kommet fra Aristoteles, men uden Tvivl opstaaet for at faae en Modsætning til *αὐτῶν*. Dette er tidligere indseet af Sylburg, der foreslaaer *κοινῆ*, hvilket de Senere have forkastet. Smidlertid er Sylburg vistnok kommet det Rigtige meget nær. Dette er med en mindre Forandring *κοινόν*. Hos Aristoteles er *συμφέρον* meest et Substantiv, som styrer Genitiv f. Ex. lib. 3, 7, 13, lib. 3, 8, 6 og lib. 4, 8, 3 og forbindes med et Adjectiv, som *κοινόν* i denne Bogs 5, 1 og 2. Dog

findes ogsaa τὸ κοινῇ συμφέρον som lib. 3, 7, 1, og συμφέρον med Dativ som lib. 4, 11, 1. Aldeles overflødig er Schneiders og Korais Conjectur ἐκείνω.

Lib. III, 5, 8

οἷον δοκεῖ ἴσον τὸ δίκαιον εἶναι καὶ ἔστιν, ἀλλ' οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἴσοις. καὶ τὸ ἄνισον δοκεῖ δίκαιον εἶναι, καὶ γὰρ ἔστιν, ἀλλ' οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἄνισοις.

I dette Kapitel fremstilles de forskjellige Statsformer efter det aristoteliske System, nemlig Kongedømme, Aristokratie og Politicia med deres Pærefaser, Tyrannie, Oligarchie og Demokratie. Oligarchiet bestemmes nærmere som Pengeherredømme, Demokratie som Fattigherredømme. De Herskendes Mængde eller Faahed sættes som et Accessorium, et *συμβεβηκός* til den sande Bestemmelse. Begge de sidste Formers Tilhængere tendere mod det Retsfærdige, men tage det af Egoïsme abstrakt og eenfaldigt. — Derpaa følge de ovenanførte Ord. I disse er der Udskilligt, der støder, først Afverlingen af καὶ ἔστιν og det her lidet passende καὶ γὰρ ἔστιν, samt det forandrede Forhold af Subjectet ved ἴσον τὸ δίκαιον og τὸ ἄνισον δίκαιον i de ellers parallelt holdte Sætninger; fremdeles Savnet af Forbindelse med det Foregaaende ved den Sætning καὶ (ogsaa) τὸ ἄνισον. Upaatvivelig har Sætningen hos Aristoteles lydt saaledes:

καὶ γὰρ τὸ ἄνισον δοκεῖ δίκαιον εἶναι καὶ ἔστιν etc. Ved denne ubetydelige Omflytning kommer Alt i Orden. Det nu overflødig og stødende γὰρ kommer til at staae, hvor der mangler Forbindelse. Sætningen καὶ γὰρ (thi ogsaa) τὸ ἄνισον etc. har nærmest til Hensigt at forklare Ordene οὐ πᾶσιν saaledes: Det Retsfærdige bestaaer i lige Vilkaar, men dog ikke for Alle, men blot for de lige Berettigede; thi ogsaa ulige Vilkaar kunne være retsfærdige, naar Talen nemlig

er om ulige Berettigede. Derved bortfalder tillige det Stø-
dende i Artiklens forandrede Stilling, da den fuldkomne Paral-
lelisme i Sætningernes Forhold ophører.

Lib. III, 5, 11

*ἢ καὶ φανερόν, ὅτι δεῖ περὶ ἀρετῆς ἐπιμελὲς εἶναι
τῆ γ' ὡς ἀληθῶς ὀνομαζομένη πόλει μὴ λόγον χάριν.*

Grunden til den urigtige Anskuelse af den politiske Retfærdigheds Væsen er Mangel paa rigtig Opfattelse af Statens sidste Hensigt, som er en høiere ethisk Udvikling; det er hverken de fælleds Boliger heller ikke Bestemmelser til gjensidig Forsvar og Fordeel, der udgjøre Hovedmomentet i Staten, men Retningen mod den høiere Udvikling, der er Gjenstanden for de gode Lovgiveres fortrinlige Opmærksomhed. Stahr henfører Ordene *μὴ λόγου χάριν* til *ἐπιμελὲς εἶναι*, idet han oversætter: daß ein Staat, der diesen Namen mit Wahrheit führt, sich die Tugend nicht bloß so obenhin angelegen sein lassen muß. Andre referere det til *ὀνομαζομένη*. Men kun den sidste Fortolkning er rigtig, den første beroer paa en mindre reen Opfattelse af Tanken. Om denne Retning mod det Ethiske er mere eller mindre stærk eller oprigtig, falder her ikke i Aristoteles's bestemte og skarpe Tankegang. Her omtales absolut Retningen mod det Ethiske i Modsætning til Retningen mod det Nyttige (som Handelsfordele, gjensidigt Forsvar og Lignende). Meningen bliver altsaa: „Et Samfund maa arbejde for sin ethiske Udvikling, naar det virkelig skal svare til Begrebet Stat og ikke blot føre den tomme Benævnelse af en saadan“. Hertil knytter sig nu ogsaa naturligt den paafølgende Bemærkning: thi hvor det moralske Moment savnes, ned sættes Staten til et simpelt Symmachie, der blot ved Stedets Eenhed adskiller sig fra andre Symmachier.

Lib. III, 6, 1

ἐν οἱ πένητες διὰ τὸ πλείους εἶναι διανεμονται τὰ τῶν πλουσίων, τοῦτ' οὐκ ἄδικόν ἐστιν. ἔδοξε γὰρ νῦν Δία τῷ κυρίῳ δικαίως.

Her spørges om den høieste Statsmagts Besøielse til at fatte gjældende, almindeligt bindende Bestemmelser, om denne politiske Retfærdigheds Forhold til den almindelige ethiske Retfærdighed, og hvad der i enhver Statsform hjemler denne Berettigelse, samt hvem den tilkommer, Een eller Flere. Der opstilles i denne Henseende adskillige Tvivl og Banfæligheder, hvoriblandt den, som er udtalt i de anførte Ord. Dette synes at have været et i Datidens politiske Tænkning oftere' verferende Spørgsmaal, der ogsaa omhandles i Xenophons mem. Socr. imellem Alcibiades og Perikles. Τὸ δίκαιον betegner baade det politiske Retfærdige, Ret, og det moralske Retfærdige. Mangel paa skarp Opfattelse heraf har forstyrret dette Steds rette Fortolkning. Lambinus oversætter: at enimvero visum est civium parti ei, quæ dominatum obtinet, iuste hoc fieri. Saaledes ogsaa Stahr: die Staatsgewalt war ja der Ansicht, es geschehe mit Recht. Men her spørges aldeles ikke om, hvad den regjerende Magt anseer for retfærdigt, men hvad Bestemmelse den tager; den fremstilles overhovedet ikke som raisonnerende, men som villende og besluttende. Meningen er altsaa: Den regjerende Magt har jo besluttet det δίκαιως ο: med politisk Besøielse, i den politisk legale, statsretlige Form. Det er den politiske Ret, Statsretten (summum ius), der her viser sig som den ethiske Uret (summa iniuria). Om denne Betydning af Ordet δίκαιος er der talt ved lib. 2, 5, 9. See ogsaa lib. 3, 7, 10 κατὰ τὸ αὐτὸ δίκαιον. Fuldstændigere udtrykkes det i lib. 3, 8, 6 hvor Dstrafismen siges at have τι δίκαιον πολιτικόν i Modsetning til τὸ

ἀπλῶς δίκαιον. Om denne Modfætning kan ogsaa confereres
Eth. Nic. 5, 10.

Lib. III, 8, 6

ἐν μὲν οὖν ταῖς παρεκβεβηκυῖαις πολιτείαις ὅτι μὲν
ἰδίᾳ συμφέρει καὶ δίκαιόν ἐστι, φανερόν.

Derfom Noget i en overordentlig Grad hæver sig over alle andre Borgere i ydre eller indre Fortrin, da staaer en saadan egentlig udenfor den bestaaende Statsforfatning, hvis Love og Indretning ere beregnede paa eensartede Væsner af almindelig menneskelig Natur. Heri maa søges den politiske Grund til Dstrafiksmen i Demokratiet og Tyranners Forsølgelse mod høitstaaende Borgere, men Problemet udstrækker sig ogsaa til de gode Statsforfatninger, som ikke kunne udjage eller forfølge en saadan ved ἀρετῇ over Andre ophøiet Mand, men heller ikke kunne ville regjere over ham og folgelig maae underkaste sig ham som Konge. Udjagelse kan altsaa i Demokratiet og Monarchiet betragtes som et politisk berettiget Pægemedel mod en Sygdom i den bestaaende Forfatning. — I det ovenanførte Stykke forstaaes og oversættes Ordet ἰδίᾳ ved: „med Hensyn til den for disse Stater eiendommelige Forfatning“, eller med Stahr: hinsichtlich ihrer besondern Verhältnisse. Men saaledes bliver Ordet deels overflødig, deels tillægges det en Betydning, som snarere tilkommer οἰκεῖος end ἴδιος, privat, der modsettes δημόσιος eller κοινός. Talen er her om de udartede Statsforfatninger, πολιτεῖαι παρεκβεβηκυῖαι, παρεκβάσεις. Det Characteristiske ved disse er ifølge Aristoteles (Lib. 3, 4, 7), at den regjerende Magt følger sine Privathensyn, søger at fremme sin private Fordeel og betragter det Offentlige som Middel istedenfor som Hensigt. I denne Samenhæng betyder altsaa Ordet ἰδίᾳ: ifølge den regjerende Magts Privathensyn, og δίκαιον betyder: overensstemmende

med den regjerende Magts rigtige Politik, hvorved den som en πολιτεία παρεκβεβηκυία er i sin legale Ret, saa at Talsen her er om et πολιτικὸν δίκαιον. Til Befræftelse herpaa kunne vi anføre dette Capitels § 5 αἱ μὲν γὰρ παρεκβεβηκυίαι πρὸς τὸ ἴδιον ἀποσκοποῦσαι τοῦτο δρῶσιν.

Lib. III, 9, 2

αὕτη μὲν οὖν ἡ βασιλεία οἷον στρατηγία τις αὐτοκρατόρων καὶ αἰδιός ἐστιν. κτεῖναι γὰρ οὐ κύριος, εἰ μὴ ἐν τινι βασιλείᾳ, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων, ἐν ταῖς πολεμικαῖς ἐξόδοις ἐν χειρὸς νόμῳ.

Fra det foregaaende Kapitel gjøres Overgang til Kongemagten. Dens forskjellige Arter skildres, nemlig 1) det lakedaimoniske Strategie paa Livstid, 2) det barbariske Monarchie, 3) det gammelhelleniske Asymmetie, 4) det heroiske Monarchie. Paa dette Sted tales om det indskrænkede lakedaimoniske Kongedømme. Udtrykket ἐν τινι βασιλείᾳ har med Rette gjort Fortolkerne meget Bryderie. Den gamle latinske Oversættelse af Aretinus udelader det og efter den Giphanius, Schneider og Korais. Götting siger: τῆς βασιλείας est primaria regiae potestatis pars apud Lacones, nempe belli praefectura, og efter ham oversætter Stahr: „in einem bestimmten Zweige der königlichen Gewalt“. Men det behøver neppe Beviis, at dette ikke kan hedde paa Græsk: ἐν τινι βασιλείᾳ. Aristoteles har her skrevet: κτεῖναι γὰρ οὐ κύριος, εἰ μὴ ἐν τινι βασιλείᾳ; „thi Kongemagt (hos Lakedaimonierne) indbefatter ikke Berettigelsen til at fælde Dødsdom uden i et enkelt Tilfælde. Det er bekjendt nok, at mange Adjectiver paa ιος vakle mellem 2 og 3 Endelser. Κύριος, der hos Aristoteles sædvanligt er et Adjectiv af 3 Endelser, forekommer uomtvistelig med 2 Endelser i Pol. 3, 10, 2; 5, 5, 12 og 6, 5, 13. Anledningen til, at Aristoteles just her er kommen til at bruge For-

men paa os efter nylig at have brugt den paa α , er, at et lignende Adjectiv af 2 Endelser, *αἰδιος*, er kommen imellem. *Ἐν τινι*, i et enkelt Tilfælde, er sagt ligesom lib. 3, 11, 10 *ἐπὶ τινων*, eller længere hen i samme Stykke *εἰ μὴ τρόπον τινά*. *Ἐν τινι* betyder ogsaa i Met. 5, 3 i et bestemt, givet Tilfælde.

Lib III, 9, 6.

αὗται μὲν οὖν εἰσὶ τε καὶ ἦσαν διὰ μὲν τὸ τυραννικὰ εἶναι δεσποτικά, διὰ δὲ τὸ αἰρεταὶ καὶ ἐχόντων βασιλικὰ.

Talen er her om det barbariske Monarchie og det gammelhelleniske Asymmetie. I Sepulvedas gamle Udgave (Par. 1548) findes Ordene *τυραννικὰ* og *δεσποτικά* i omvendt Orden. Det Samme have adskillige ældre Udgivere og Schneider gjort uden at anføre Grunde. Derimod ere de sidste Udgivere, Gøttling, Bekker og Stahr, vendte tilbage til Haandskrifternes Læsemaade. Men saafremt vi maae antage, at Aristoteles har udtrykt sig med den sædvanlige Skarphed og Bestemthed, saa har Sepulvedas Udgave bevaret det Rigtige. Spørgsmaalet verserer her imellem *τυραννίς* og *βασιλεία*. Disse ere de tekniske Udtryk. *Δεσποτεία* er et fra Huusforholdet overført Udtryk, som betegner Herredømmet over Ufrie og dernæst en vis for Tyranniet characteristisk Maade at benytte Magten. Saaledes kaldes § 3 det orientalske Monarchie tyrannisk, fordi man der taaler en *ἀρχὴ δεσποτική*. Ogsaa lib. 4, 4, 5 kaldes Demokratiet *δεσποτικόν* som misbrugende Magten; ligesaa lib. 5, 5, 11 Oligarchiet. Derimod fremtræder lib. 4, 11, 5 *μοναρχία τυραννική* som en Statsform. Det fuldstændige Beviis for Rigtigheden af denne Omsætning har jeg endelig fundet i lib. 4 8, 2, hvor Aristoteles, refererende sig til dette Sted og om-

talende de 2 samme Arter af Monarchie, siger: ἦσαν (den hos Aristoteles saa hyppige Brug af Imperfectum for at betegne Noget, som før er sagt) δὲ διὰ μὲν τὸ κατὰ νόμον βασιλικαὶ καὶ διὰ τὸ μοναρχεῖν ἐκόντων, τυραννικαὶ δὲ διὰ τὸ δεσποτικῶς ἄρχειν κατὰ τὴν αὐτῶν γνώμην.

Lib. III, 10, 6.

Ἔτι μᾶλλον ἀδιάρθορον τὸ πολὺ. καθάπερ ὕδωρ τὸ πλεῖον, οὕτω καὶ τὸ πλήθος τῶν ὀλίγων ἀδιάρθοροῦτερον.

Her opkastes det Spørgsmaal, om det er bedst at regjeres af de bedste Mennesker eller af de bedste Love. Og naar nu Svaret bliver, at Mennesker behøves, fordi Lovene kun kunne bestemme det Almindelige (τὸ καθόλου), saa bliver det atter et Spørgsmaal, om den regjerende Magt bør gives Alle (Demokratie) eller den ene Bedste (Monarchie). Til Forsvar for den Mening, at det bør være Alle, anføres deels den i 6te Kapitel udviklede Betragtning af en Mængde, som den, hvori der danner sig en potenseret aandelig Kraft, dernæst at en Mængde af politisk dannede og velsindede Borgere er mindre udsat for Corruption af Lidenskaber og Bevægelser end den Enkelte. I de ovenanførte Ord viser Gjentakelsen og Manglen af Forbindelse, at Texten er fordærvet. Korais har foran καθάπερ tilføjet καὶ; men denne desuden ikke meget passende Tilføielse mangler al Auctoritet. Stahr antager, at Aristoteles har skrevet: ἔτι μᾶλλον ἀδιάρθορον, καθάπερ ἕδωρ τὸ πλεῖον, οὕτω καὶ τὸ πλήθος τῶν ὀλίγων; men det er meget misligt at antage 2 Ord (τὸ πολὺ og ἀδιάρθοροῦτερον) paa 2 forskjellige Steder indstødte uden nogen rimelig Grund. Det er da rimeligt, at de overflødige Ord μᾶλλον ἀδιάρθορον τὸ πολὺ ere en almindelig Marginalbemærkning, en fort An-

tydning af Momentet, som urigtig har blandet sig med Texten og at der skal læses

ἔτι καθάπερ ὕδωρ etc.

Lib. III, 11, 1

περὶ δὲ τοῦ βασιλέως τοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν πάντα πράττοντος ὃ τε λόγος ἐφῄσθηκε νῦν καὶ ποιητέον τὴν σκέψιν. ὁ μὲν γὰρ κατὰ νόμον λεγόμενος βασιλεὺς οὐκ ἔστιν εἶδος, καθάπερ εἶπομεν, πολιτείας.

Ordene ὁ κατὰ νόμον λεγόμενος βασιλεὺς forbigaaes af Schneider og Göttling, som om der ingen Banfskelighed var deri. Smidlertid er de neppe rigtigt forstaaede, som Dversættelserne vise. Stahr har: der durch das Gesetz bestimmte König, hvilket vel skal siges: den ved Loven indskrænkede Konge, i Modsatning til den, der gjør Alt efter sin Willie. Men dette kan aldeles ikke ligge i Ordene. *Ὁ κατὰ ν. λ. β* er den, som fører Navnet ifølge en Lovforanstaltning, der henhører til den specielle Magtfordeling, men ikke har nogen politisk Betydning som constituerende en egen Statsforfatning. Han er altsaa *βασιλεὺς κατὰ νόμον*, men ikke *κατὰ πολιτείαν*, af statsretlig men ikke af politisk Betydning, eftersom en saadan permanent Stategpost kan finde Sted under enhver Regjeringsforfatning. Stedet oplyses bedst ved lib. 3, 10, 3 *τὸ μὲν οὖν περὶ τῆς τοιαύτης στρατηγίας ἐπισκοπεῖν νόμων ἔχει μᾶλλον εἶδος ἢ πολιτείας*. Om Forholdet mellem Statsforfatningen samt de denne væsentlig bestemmende Love og den øvrige Lovgivning see lib. 4, 1, 5.

Lib. III, 11, 2

τοῖς γὰρ ὁμοίοις φύσει τὸ αὐτὸ δίκαιον ἀναγκαῖον καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν κατὰ φύσιν εἶναι, ὥστ' εἶπερ καὶ τὸ

ἴσῃν ἔχειν τοὺς ἀνίσους τροφὴν ἢ ἐσθῆτα βλαβερόν τοῖς σώμασιν, οὕτως ἔχει καὶ τὸ περὶ τὰς τιμὰς.

Dette Sted, som indeholder den Indvending imod det absolute Kongedømme (παμβασιλεία), at det er naturstridigt, at Een hersker over Alle, hvor Staten bestaaer af Eige, have Fortolkerne ikke forstået og derfor troet at burde rette det ved Emendationer. Schneider og Korais foreslaae: ὥσπερ γὰρ — — — ἔχειν. Gøttling: εἶναι, εἶπερ καὶ τὸ ἴσῃν ἔχειν — σώμασιν, καὶ οὕτως ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς τιμὰς, ὁμοίως etc. Men disse Emendationer ere udentvivel overflødige. For det Første er det uforfødt at forandre εἶπερ til ὥσπερ; thi i Ordet εἶπερ „saafremt ellers“ er her, ligesom saa tidt ved lignende Ord i andre Sprog, Betingelsesbegrebet traadt i Baggrunden, saa at det bliver „saa sandt som, saa vist som“ og nærmer sig da i Betydningen*) meget til ὥσπερ, hvilket Aristoteles ikke har villet bruge, fordi ὥστε gik umiddelbar foran. Naar nu altsaa disse Ord grændse nær til hinanden i Betydning, saa er ogsaa det καὶ, som staaer efter εἶπερ retsfærdiggjort; thi det er bekjendt, at Grækerne i Sammenligningsætninger ofte sætte καὶ baade i For- og Efterætningen. Saaledes, for her blot at holde os til den aristoteliske Sprogbrug καθάπερ καὶ-καὶ Eth. Nic. 1, 11, ὥσπερ καὶ-καὶ Eth. Nic. 3, 7 og 8, 11, eller negativt ὥσπερ οὐδέ-οὐδέ Eth. Nic. 2, 3, Met. 2, 2, eller negativt i første Led ὥσπερ οὐδέ-οὐτω καὶ Eth. Nic. 7, 6, de anima 2, 10, 3, eller negativt i andet Led ὥσπερ καὶ-οὐτω μήδε Met. 3, 5.

*) Ogfaa i andre Tilfælde grændse ὥσπερ og εἶπερ med en lille Nuance nær til hinanden, saaledes som f. Ex. Talemaaden ὥσπερ ἄλλο τι kun lidet adskiller sig fra εἶπερ ἄλλο τι. See Pol. Lib. 5, 7, 2 og 7, 15, 7.

Lib. III, 11, 4

ὁ μὲν οὖν τὸν νόμον κελεύων ἄρχειν δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους, ὁ δ' ἄνθρωπον κελεύων προστίθησι καὶ θηρίον.

Paa dette Sted, hvor det Spørgsmaal forhandles, om Loven eller Mennesket skal være det herskende Princip, læser Bekker med nogle Haandskrifter τὸν νοῦν istedenfor τὸν νόμον. Paa det følgende Sted, have Haandskrifterne τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους undtagen P. I, som læser τὸν νοῦν καὶ τοὺς νόμους. Endelig har codex Vossianus τὸν θεὸν καὶ τὸν νοῦν μόνους, hvilken Læsemaade Schneider og Korais uden videre at angive Grunden have optaget. Götting og Stahr have τὸν νόμον og paa det andet Sted τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους. Det er altsaa klart, at de lignende Ord νοῦν og νόμον have forvirret Afskriverne, og at de nyere Udgivere med mere eller mindre heldig Taft have søgt at restituere Aristoteles's Ord, men uden bestemt Basis. Først maae vi da erklære Bekkers Text for absolut urigtig. Her er den bestemteste Modsetning imellem νόμος og ἄνθρωπος, saa at der ikke kan være Tale om νοῦς paa dette Sted. Det er derfor besynderligt, at ogsaa Biese har oversat Stedet efter denne Læsemaade i sin Philosophie des Aristoteles Berl. 1842 2 Deel Pag. 288. Stahrs og Göttings Text τοὺς νόμους er i høi Grad tautologisk og vilde røbe en besynderlig Tankeløshed hos Aristoteles. Codex Vossianus har alene opbevaret den rette Læsemaade νο(νν) μο(νο)υς, hvoraf den almindelige er opstaaet ved en forkeert Sammentræfning af Afskriverne. Altsaa: den, der lader Loven raade, lader θεός og νοῦς ene raade. Istedenfor νοῦν kunde Aristoteles ogsaa have sagt λόγον, som han har udtrykt sig paa et lignende Sted i Eth. Nic. 5, 10 διὸ οὐκ ἐῷμεν ἄρχειν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν λόγον og Eth. Nic. 10, 10 ὁ νόμος λόγος ὢν

ἀπό τινος φρονήσεως καὶ νοῦ. Men han har her nævnet *θεός* og *νοῦς* som de Ord, hvormed han betegner de allerhøieste aandelige Principer i den stærkeste Modsetning til *θηρίον*. Disse Ord forbindes ogsaa i *Eth. Nic. lib. 1, 14* som Exempler paa Væsenhedens Kategorie. Ordet *νοῦς*, navnlig med Bestemmelsen *ποιητικός* (i Modf. til *παθητικός*, see *Aristot. de anima lib. 3, 5*) betegner et ikke ganske klart Punkt i den aristoteliske Philosophie, det Punkt, hvori den guddommelige og menneskelige Tanke mødes. *Νοῦς* er den sig selv tænkende guddommelige Tanke, Enheden af Tanken og det Tænkte *Met. lib. 10, 7*. Hos Mennesket adskilles den bestemt fra de øvrige Sjæleevners organiske Række de *gen. an. lib. 2, 3*. Den er Menneskets egentlige Væsen *Eth. Nic. lib. 9, 8*, den vælger altid det Bedste de *anima lib. 3, 10, 4*, den er guddommelig *Eth. Nic. lib. 10, 7, Eth. magn. lib. 1, 35, Met. lib. 9, 9 de an. lib. 1, 4, 14*, og det Høieste i Mennesket de *an. lib. 1, 5, 12*.

Lib. III, 11, 6

ἔτι κυριώτεροι καὶ περὶ κυριωτέρων τῶν κατὰ γράμματα νόμων οἱ κατὰ τὰ ἔθνη εἰσὶν, ὥστε τῶν κατὰ γράμματα ἀνθρώπος ἀρχῶν ἀσφαλέστερος, ἀλλ' οὐ τῶν κατὰ τὸ ἔθος.

Her fremstiller Aristoteles deres Anskuelse, som mene, at Lovene skal være det egentlige Overhoved, det egentlige Regjeringsprincip, men at Mennesket som et secundært Princip tjenende skal supplere og i det Concrete anvende den; thi Lovens Natur er det, at den er en styrende Fornuft, medens den menneskelige Regjering er underkastet lavere Lidenskaber. Loven er det Upartiske (*τὸ μέσον*); dette gjælder allerede om skrevne Love, men endnu mere om den uskrevne ethiske Lov.

I det ovenanførte Sted lyde Ordene ὥστε τῶν etc. i Arretinus's gamle Doversættelse fra 1538 saaledes: *quare si minus fallitur*. Det Samme er Tilfældet i den endnu ældre lat. Doversættelse af *Guilielmus de Moerbeke*. Derefter have *Schneider* og *Kovais* tilføjet *ei καί*, men de senere Udgivere *Göttling*, *Bekker* og *Stahr* ere vendte tilbage til det Gamle. Spørgsmaalet, som skal afgjøre Sagen, er: hvad *Aristoteles* her nødvendig har villet skrive, om han nemlig har kunnet sige, hvad *Stahr* oversætter: so daß ein Mensch als Herrscher wohl zuverlässiger ist als jene, aber nicht als diese. Dette maae vi paa det Bestemteste benægte. I hele denne Sammenhæng udtales afgjort den Anskuelse, at Dverherredømmet tilkommer Loven og ikke Mennesket, see § 3 τὸν ἄρα νόμον etc. Ved de parekbatiske Statsforfatninger sættes det ogsaa altid som den yderste Dverdrivelse, at ikke Loven, men Personer udgjøre den øverste bestemmende Magt. Derfor sluttes ogsaa denne Undersøgelse som færdig i § 6, og der gaaes over til et nyt Spørgsmaal, om det menneskelige secundære Regjeringsprincip bør repræsenteres af Een eller Flere, der hvor Loven i sin Almindelighed ikke kan bestemme det Concrete, ἐπεὶ περὶ ὧν δυνατός (sc. ὁ νόμος διορίζειν), οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ περὶ τούτων, ὡς οὐκ ἂν ἄριστα ὁ νόμος ἄρξειε καὶ κρίνειεν. Følgelig maae *Aristoteles* nødvendig have skrevet *ei καί*, men disse Ord ere udeladte af Uffkrivere, der ikke forstode Brugen af ἄλλά i Eftersætningen.

Lib. III, 11, 12

καθάπερ γὰρ εἶρηται πρότερον, οἱ μόνον οὕτως ἔχει κατὰ τὸ δίκαιον, ὃ προφέρειν εἰώθασιν οἱ τὰς πολιτείας καθιστάντες, οἱ τε τὰς ἀριστοκρατικὰς καὶ οἱ τὰς

ὀλιγαρχικὰς καὶ πάλιν οἱ τὰς δημοκρατικὰς. πάντες γὰρ κατ' ὑπεροχὴν ἀξιοῦσιν, ἀλλ' ὑπεροχὴν οἱ τὴν αὐτὴν ἀλλὰ (καὶ) κατὰ τὸ πρότερον λεχθέν.

Talen er her om, at hvis en Enkelt eller en Slægt udmærker sig og rager høit op over alle andre ved Dygtighed og store Fortrin, da er det billigt, at en saadan Slægt bliver kongelig og en saadan Enkelt Konge. Til at oplyse dette Sted har Gøttling Intet anført. Schneider og Korais have, fordi οὐ μόνον mangler det sædvanlig Tilsvarende i det andet Led, tilføiet καὶ efter ἀλλά. Dette bifalder Stahr, som oversætter saaledes: denn, wie früber gesagt worden, entspricht dies nicht nur demjenigen Begriff des Gerechten — — — sondern auch dem von uns früber Gesagten. Men ved en nøiere Betragtning af Stedet ville vi finde store Banfælgigheder. For det Første møde vi her det tautologiske Udtryk: „som det forhen er sagt, forholder det sig saaledes ikke blot ifølge det Retfærdiges Begreb, men ogsaa ifølge det forhen Sagte“. Dernæst hvad er det Sagte? Netop intet Andet end det Retfærdige, hvorom ogsaa Alt maa dreie sig i disse politiske Spørgsmaal. Derfra var han nemlig gaaet ud paa det Sted, hvortil her sigtes, nemlig Lib. 3, 8, 1 og 7, ligesom ogsaa det Eftersølgende, som ved Partiklen οὔτε γάρ udvikler og forklarer det umiddelbar Foregaaende, netop ogsaa gaaer ud paa det Retfærdige. Det synes altsaa vist, at ikke καὶ, der kun yderligere fremhæver denne Tautologie, bør tilføies, men at de aldeles meningsforstyrrende Ord οὐ μόνον ere tilfattede af En, der ligesom de nyere Fortolkere søgte en Relation mellem κατὰ τὸ δίκαιον og κατὰ τὸ πρότερον λεχθέν. Men naar denne Udvæert bortskjæres, kommer Alt i den naturlige Orden. Ordene ἀλλὰ κατὰ τὸ πρότερον λεχθέν høre nemlig til det umiddelbar Foregaaende, og Meningen er: Alle bestemme den politiske Stilling baade i Aristofra-

tiet, Oligarchiet og Demokratiet efter et vist Fortrin, men ikke det samme, men saaledes som forhen er viist α : Nogle efter Fødsel, Andre efter personlige Fortrin, Andre efter Rigdom. Ordforbindelsen $\alpha\lambda\lambda' \omicron\upsilon$ — $\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}$ kan ikke støde Nogen; den er ikke sjelden hos Aristoteles. See lib. 3, 5, 8 $\alpha\lambda\lambda' \omicron\upsilon \pi\acute{\alpha}\sigma\iota\upsilon \alpha\lambda\lambda\acute{\alpha} \tau\omicron\iota\varsigma \acute{\iota}\sigma\omicron\iota\varsigma$.

Lib. IV, 3, 1—2

καὶ τῶν γνωρίμων εἰσὶ διαφοραὶ καὶ κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ μεγέθη τῆς οὐσίας οἷον ἵπποτροφίας. τοῦτο γὰρ οὐ ῥᾶδιον μὴ πλουτοῦντας ποιεῖν. Διόπερ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὅσαι πόλεις ἐν τοῖς ἵπποις ἢ δύναμις ἦν, ὀλιγαρχίαι παρὰ τοῦτοις ἦσαν. ἐχρῶντο δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους ἵπποις πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας οἷον Ἐρετριεῖς καὶ Χαλκιδεῖς καὶ Μάγνητες οἱ ἐπὶ Μαιάνδρῳ καὶ τῶν ἄλλων πολλοὶ περὶ τὴν Ἀσίαν. ἔτι πρὸς ταῖς κατὰ πλοῦτον διαφοραῖς ἔστιν ἢ μὲν κατὰ γένος, ἢ δὲ κατ' ἀρετὴν etc.

Efter at der i den foregaaende Bog er talt om de 2 Hovedformer af Statsforfatning, Aristokratie og Kongedømme, staaer endnu den 3die tilbage, nemlig Politie, samt de 3 Paaefbaser, Demokratie, Oligarchie, Tyrannie. Af disse vil han først særskilt omtale de 2 Former, der i de jævligste Modfættninger forekom i Hellenernes udbredte Statspraxis, nemlig Oligarchie og Demokratie. Som Indledning til disse Undersøggelser bemærker han, at Aarsagen til Statsforfatningernes Mængde er at søge i de forskjellige Elementer, hvoraf Staten bestaaer, Fattige, Rige og Middelformuende, alle disse atter enten vaabendygtige eller ikke, Almuen enten agerdyrkende, handels- eller haandværksdrivende. Og saa blandt de Formuende gives der Forskjelligheder, begrundede deels paa Formuens Natur, deels paa dens Størrelse. Saaledes er nemlig Stedet at tage, at $\pi\lambda\omicron\upsilon\tau\omicron\varsigma$

noget udhæves og forstaaes om Formuens eiendommelige Beskaffenhed, da der ellers ved det dobbelte *καί* bliver en Tautologie forbunden med Udeladelse af et vigtigt Moment. Derfor ogsaa § 2 *ἔτι πρὸς ταῖς κατὰ πλοῦτον διαφοραῖς*. Som et oplysende Exempel paa begge Dele anføres de forskellige Størrelser af *ἰπποτροφία*, som en Art af *πλοῦτος*. Ved dette Exempel foranlediges Aristoteles til at tilføie nogle indskudte Bemærkninger, efter hvilke han vender tilbage til de andre Arter af Forskjelligheder foruden Rigdom, nemlig *γένος* og *ἀρετή*. Stedet maa altsaa interpungeres saaledes: *οἷον ἰπποτροφίας (τοῦτο γὰρ — — — ποιεῖν. διόπερ* (ikke med Stahr og Gøttling *Διόπερ) ἐπὶ τῶν — — — — — περὶ τὴν Ἀσίαν*). *ἔτι πρὸς* etc.

Lib. IV, 3, 5.

Μάλιστα μὲν οὖν εἰώθασιν οὕτως ὑπολαμβάνειν περὶ τῶν πολιτειῶν. ἀληθέστερον δὲ καὶ βέλτιον ὡς ἡμεῖς διείλομεν, δυοῖν ἢ μιᾶς οὔσης τῆς καλῶς συνεστηκυίας τὰς ἄλλας εἶναι παρεκβάσεις τὰς μὲν τῆς εὖ κεκραμένης ἀρμονίας, τὰς δὲ τῆς ἀρίστης πολιτείας, ὀλιγαρχικὰς μὲν τὰς συντονωτέρας καὶ δεσποτικωτέρας, τὰς δ' ἀνεμμένας καὶ μαλακὰς δημοτικάς.

Stedet oversættes saaledes af Stahr: Diese ist also die gång und gäbe Eintheilung der Staatsverfassungen. Richtiger aber und besser ist die unbrige, daß zwei etc. Saaledes ogsaa af Lindau, og paa samme Maade er det forstaaet og interpungeret af alle andre Udgivere. Aristoteles havde i det Foregaaende fremsat sit System af Regjeringsformer, nemlig Kongedømme, Aristokratie og Politie. Nu bemærker han § 4, at Andre opstille ikke en Trichotomie, men en Dichotomie, nemlig Demokratie og Oligarchie, idet de henseer Aristokratiet til Oligarchiet og Politiet til Demokratiet; men

naar Sagen forholder sig saaledes, hvor kan han da sige: *ἀληθέστερον δὲ καὶ βέλτιον, ὡς ἡμεῖς διείλομεν*; thi han havde jo hverken nævnet 1 eller 2 Arter af Statsforfatning, men 3. Hvorledes kan han overhovedet gjøre de Andres Mening til sin og dog sætte den over den anden, hvilken er den samme? Desuagtet er der i Texten ingen Feil, men hele Forvirringen er opstaaet af en forfeilet Interpunction, idet man her som oftere har glemt Parenthesen. Der iskal altsaa læses *Μάλιστα — — — — τῶν πολιτειῶν (ἀληθέστερον δὲ καὶ βέλτιον, ὡς ἡμεῖς διείλομεν), δυοῖν* etc. hvilke Ord slutte sig umiddelbart til det Foregaaende foran Parenthesen. Ordet *δυοῖν* gaaer paa de nylig nævnte Statslærere, der antog Oligarchie og Demokratie som Hovedarterne, *μᾶς* er at hense til de Politikere, der som Platon eller Hippodamos opstillede een bestemt Statsform som politisk Ideal. Ved denne Interpunctionsforandring synes mig Banffeligheden fuldkommen løst.

Lib IV, 3, 8.

ἀλλ' ἐπεὶ πλείονα μόρια καὶ τοῦ δήμου καὶ τῆς ὀλιγαρχίας εἰσὶν, ἔτι διαληπτέον, ὡς οὐτ' ἂν οἱ ἐλεύθεροι ὀλίγοι ὄντες πλειόνων καὶ μὴ ἐλευθέρων ἕρχωσι, δῆμος, οἷον ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῇ ἐν τῷ Ἴονίῳ καὶ ἐν Θήρᾳ (ἐν τούτων γὰρ ἑκατέρῃ τῶν πόλεων ἐν ταῖς τιμαῖς ἦσαν οἱ διαφέροντες κατ' εὐγένειαν καὶ πρῶτοι κατασχόντες τὰς ἀποικίας, ὀλίγοι ὄντες πολλῶν), οὐτ' ἂν οἱ πλούσιοι διὰ τὸ κατὰ πλῆθος ὑπερέχειν, δῆμος, οἷον ἐν Κολοφῶνι τὸ παλαιόν.

For at man kan faae et Begreb om det Virvar af Meninger, som har dannet sig om ovenansførte Sted, vil jeg henvise til Stahrs Note, hvori de forskjellige Forflaringer findes samlede. Al denne Forvirring troer jeg er opstaaet af Mangel paa skarp Opsatning af Aristoteles's Tankegang.

Han siger § 6, at Demokratie og Oligarchie ikke maae væs-
sentlig opfattes efter numeriske Bestemmelser. Enarere maa
Demokratiet bestemmes som den Statsform, hvori de Frie
regjere, og Oligarchiet som den, hvori de Rige regjere. Mængde
og Faahed nedfattes herved til ydre accessoriske Bestemmelser
(συμβεβηκότα). Dog kan det ikke blive ved den første Be-
stemmelse alene. Thi sæt, at de Frie i ringe Tal herskede over
Flere, saa blev det dog ikke Demokratie, og hvor de Rige i
stor numerisk Overlægenhed herskede, blev det dog ikke Oli-
garchie; men alle disse Momenter maae forenes; hvor
altsaa de Frie og Fattige i større Taloverlægenhed herse,
der er Demokratie; hvor de Rige og Edlere i ringere
Tal herse, der er Oligarchie. At denne Tankegang er
den rigtige og nødvendige, troer jeg er klart; og man vil
saaledes fra dette Punkt kunne bedømme Fortolkernes forskjel-
lige Forsøg. Det vil altsaa være indlysende, at der vel, som
Schneider formoder, er kommet til at staae δῆμος istedenfor
ὀλιγαρχία, men ikke, som han troer, paa det første, men paa
det sidste Sted. Aristoteles vil just her vise, at ἐλευθερία ikke
er den udtømmende Bestemmelse for Demokratie, og πλοῦτος
ikke for Oligarchie. I § 6 vilde han derimod vise, at πῆθος og
ὀλιγότης ikke vare de udtømmende Bestemmelser, og derfor
vare Exemplerne der omvendte. Den Statsform, hvori enten de
Rige med numerisk Overvægt eller de Fattige i numerisk
Minoritet regjere, er efter Aristoteles Mening her (anderledes
Lib. 3, 5, 7) hverken Demokratie eller Oligarchie. Ved
den af os foretagne Forandring komme desuden Ordene i
Samklang med den Orden, hvori de overalt staae i
§§ 6, 7 og 8. Jeg troer ogsaa, at det vil blive klart,
at Gøttings Forklaring ikke er tilfredsstillende. Navnlig
har Aristoteles slet ikke bestræbt sig for at vise, at ἐλευ-
θερία er et nødvendigt Moment i Demokratiet. Dette

var naturligviis ogsaa efter den antike Anskuelse høist overflødig. Om Ufrige som Deeltagere i Staten og active Medlemmer af Statsstyrelsen kunde der aldrig blive Tale eller Frihed er her blot den almindeligste Bestemmelse, Udtrykket for, at Alle, den hele Mængde tager Deel i Regjeringen; thi, som det hedder Lib. 3, 5, 7 τῆς δ' ἐλευθερίας μετέχουσι πάντες. Derfor er det ogsaa uomtvisteligt, at Ordene καὶ μὴ ἐλευθέρων, ere en Tilfætning for at faae en Modfætning til ἐλεύθεροι ligesom πλειόνων til ὀλίγοι. Om de Ufrige eller Slaver kan her fornøftigviis ikke være Tale, og dette viser sig ogsaa tilstrækkeligt i det af Aristoteles anførte Exempel; i Apollonia og Thera var det den høiere Adel og Coloniens første Stiftere, der havde Dvervægt over de andre Borgere, som dog naturligviis vare frie.

Lib. IV, 3, 9—11.

ὥσπερ οὖν εἰ ζῶον προηρούμεθα λαβεῖν εἶδη, πρῶτον ἂν ἀποδιωρίζομεν ὕπερ ἀναγκαῖον πᾶν ἔχειν ζῶον, οἷον ἐνιά τε τῶν αἰσθητηρίων καὶ τὸ τῆς τροφῆς ἐργαστικὸν καὶ δεκτικόν, οἷον στόμα καὶ κοιλίαν, πρὸς δὲ τούτοις οἷς κινεῖται μορίοις ἕκαστον αὐτῶν. Εἰ δὴ τοσαῦτα εἶδη μόνον, τούτων δ' εἶεν διαφοραί, λέγω δ' οἷον στόματος τινα πλείω γένη καὶ κοιλίας καὶ τῶν αἰσθητηρίων, ἔτι δὲ καὶ τῶν κινητικῶν μορίων, ὃ τῆς συζεύξεως τῆς τούτων ἀριθμὸς ἐξ ἀνάγκης ποιήσει πλείω γένη ζῶων (οὐ γὰρ οἷόν τε ταῦτόν ζῶον ἔχειν πλείους στόματος διαφοράς, ὁμοίως δὲ οὐδ' ἄτων), ὥσθ' ὅταν ληθῆσιν τούτων πάντες οἱ ἐνδεχόμενοι συνδυασμοὶ ποιήσουσιν εἶδη ζῶου, καὶ τοσαῦτ' εἶδη τοῦ ζῶου, ὅσαιπερ αἱ συζεύξεις τῶν ἀναγκαίων μορίων εἰσίν. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῶν εἰρημένων πολιτειῶν.

Den første Sætning ὥσπερ οὖν εἰ mangler Eftersætning,

hvilket ingen af Fortolkerne eller Oversætterne synes at have bemærket. Stedet maa altsaa interpungeres saaledes: ὡπερ οὖν εἰ — — — — πᾶν ἔχειν ζῶον — οἶον ἐνιά*) — — — — τῶν ἀναγκαίων μορίων εἰσὶν — τον αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῶν εἰρημένων πολιτειῶν. At Eftersætningen hos Aristoteles jævnlig forbindes med δέ, især hvor den følger i længere Frastand paa Forsætningen, og Sætningens Form ved Parentheser og Mellemsætninger er fordunklet, er før omtalt. Nu viser det sig tillige, hvorfor πολιτειῶν er Genitiv. Fra Forsætningen nemlig, suppleres den fuldstændige Sætning saaledes: τ. α. δ. τ. κ. τ. ε. π. εἰ προαιρούμεθα λαβεῖν εἶδη, πρῶτον ἀποδιορίζομεν s: ἀποδιοριστέον ὅπερ ἀναγκαῖον πᾶσαν ἔχειν πολιτείαν.

Lib IV 5, 1.

ἄλλο δὲ, ὅταν ἀπὸ τμημάτων μικρῶν ᾧσιν αἱ ἀρχαὶ καὶ αἰρῶνται αὐτοὶ τοὺς ἐλλείποντας.

Det er vist nok, at Læsemaaden μικρῶν har Haandskrifternes Auctoritet for sig (see Stahr's Note Pag. 98, Bekker Pag. 1292), og er optaget af de fleste Udgivere, blandt de nyere af Götting og Stahr. Imidlertid er Læsemaaden μακρῶν heller ikke uden al Spor af haandskriftlig Auctoritet; den findes i gamle Udgaver og er af adskillige senere Udgivere, som Schneider, Korais og Bekker, optaget. Da nu tillige Forskjellen mellem disse Læsemaader er saa ringe, at der let kunde opstaae en Forverling, bør vi her undersøge, hvilket af disse modsatte Epitheta Aristoteles har maattet mene, for efter bestemte Grunde at kunne vælge, hvad Udgiverne efter et Skjøn synes at have gjort. Naar jeg altsaa mener, at

*) Her indskydes parenthetisk det enkelte bestemte Exempel, som udjævligt udvikles.

her bør læses *μακρῶν*, troer jeg at kunne understøtte denne Mening med følgende Grunde: 1) Her tales overhovedet om Oligarchie, som efter den stadige aristoteliske Definition tilhører *οὐ πλούσιοι, εὐποροὶ*, ligesom ogsaa **Lib 4, 7, 3** Oligarchiets Væsen siges at bestaae i, at Regjeringen berover paa *μακρὸν τίμημα*. En *μικρὸν τίμημα* fordreides ogsaa i visse Demokratier (**Lib 4, 5, 3**). 2) Her er en Klimax: a) en mindre betydelig (men ikke ringe) Formue hos en ikke afsluttet Klasse, b) en betydelig Formue, hvis Ihændehavere supplere sig ved Cooptation enten i en større eller mindre Kreds, c) det Samme med Arvelighed, d) det Samme med et uindskrænket, af Loven ikke bundet Regimente. Det er øiensynligt, at kun den 1ste Klasse af Oligarchie noget indskrænker de timokratiske Fordringer. 3) Paa Parallelstedet i §§ 6 og 7 tillægger Aristoteles selv den 1ste Klasse med de meest indskrænkede timokratiske Fordringer dog ikke en ringe Formue, men *οὐσίαν ἐλάττω καὶ μὴ πολλήν λίαν*, den anden derimod en større Formue; ogsaa paa et andet Parallelsted **Lib. 4, 11, 6** omtales kun ved den 1ste Klasse en Indskrænkning i de timokratiske Fordringer, men dog selv ved denne Klasse ikke med Ordet ringe, men *τιμήματα μετριώτερα*. 4) Endelig maa jeg i Modsetning til Gøttlings Ord, som bifaldes af Stahr: si *μακρῶν* scripsisset Aristoteles, eum scripsisse etiam *μακρῶν μὲν, αἰρῶνται δὲ fere pignore contenderem*, paastaae, at netop hvis der læstes *μικρῶν*, maatte da staae *μὲν — δέ*; thi saa vilde den anden Sætning i Modsetning til den første udhæve det Oligarchiske i Regjeringsformen.

Lib. IV, 5, 4

ἕτερον δὲ εἶδος διὰ τὴν ἐχομένην αἴρεσιν. ἔστι γὰρ καὶ πᾶσιν ἐξείναι τοῖς ἀνυπευθύνοις κατὰ τὸ γένος, μετέχειν μὲντοι δυναμένοις σχολάζειν.

Eigesom i Cap. 4, 2 og 3 de forskjellige Arter af Demofratie nærmest vare skildrede med Hensyn til Betingelserne for og Graden af Folkets politiske Magt, saaledes tages her nærmest Hensyn til de i disse Statsformer væsentligste Bestanddele af Befolkningen og Borgernes derpaa begrundede factiske Deeltagelse i Regjeringen og dennes Indvirkning paa Magtens Grad, hvorved det væsentlig kommer i Betragtning, om den middelmaadig formuende og arbejdende Klasse eller den fattige og ørkesløse Befolkning faaer virkelig Andeel i Regjeringen. Først omtales nu den Stat, hvori den overvejende Deel af Befolkningen er agerdyrkende og arbejdende, og hvor der kræves en indskrænket Censur til Deelagtighed i Regjeringen; saa den, hvori en pletfri Herkomst, derpaa den, hvori den blotte Fribaarenhed hjemler Udgang til Deeltagelse i Regjeringen. Alle disse Former have dog det tilfældes, at den factiske Deeltagelse i Regjeringen beroer paa Evnen til at skaffe sig det fornødne Dium dertil, men da dette er indskrænket ved det nødvendige Arbeide for Livets Ophold, begrændses ogsaa den megen Regjeren; man stiller Loven i Spidsen som Regjeringens Princip og indskrænker sig til de nødvendige Folkforsamlinger. Underledes forholder det sig i det egentlige Ochofratie, hvori Deeltagelse i Regjeringen betales og derfor bliver tilgjængelig for den store ledige Masse. Man seer nu den Sammenhæng, hvori de ovenansførte Ord staae; jeg troer ogsaa, at det er klart, at Ordet *αἰρεσις* ikke kan forståes. Hvor forskjellige Forklaringer der ere forsøgte, kan eftersees hos Schneider, men de tilfredsstillende ligesaalet som Stahr's Oversættelse: die Wählbarkeit der nächstfolgenden Klassen eller Göttings Forklaring: *eorum ad magistratus electio, qui secundo loco post agricolas ab Aristotele numerabantur.* Men denne Forklaring er yderst vilkaarlig. Hverken kan *ἐχομένην* staae i nogen directe Relation til hvad der er sagt i 3die Capitel,

heller ikke er her Tale om noget Valg eller om Magistrater; her tales om Folkets almindelige Deelagtighed i Regjeringen, det være sig nu Raadet, Forsamlingen eller Dyrighedsposster. Heller ikke er det rigtigt, naar Gøtting i sin Note henfører τὸ περὶ τὰς τέχνας til den 2den af Demokratiet's 4 Klasser. Τὸ περὶ τὰς τέχνας er τὸ βάνανσον ifølge Lib. 4, 3, 11; men, som vi see af Lib. 4, 10, 2 danner τὸ βάνανσον ikke den anden, men den sidste og fletteste Art af Demokratie. — Jeg formoder, at der istedenfor αἴρεσιν har staaet αἰτίαν, og at ἐχομένην αἰτίαν betyder en sig dertil sluttende, lignende Grund. Saaledes i samme Sammenhæng § 3 διὰ ταύτας τὰς αἰτίας, § 4 διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν, § 5 διὰ ταύτας τὰς ἀνάγκας. Det Følgende mener jeg bør oversættes saaledes: Her er det Tilfældet, at Alle med pletfri Herkomst (οἱ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων πολιτῶν ἐλεύθερον Lib. 4, 4, 1) have Udgang til Regjeringen, men deeltage i Virkeligheden kun deri, naar de kunne anvende deres Tid derpaa. For δυναμένοις synes 3 Pariserhaandskrifter (Ib. P. 2, P. 3) at have opbevaret den rette Bæfemaade δυναμένους. Endelserne οἱ og οὐς forverles ikke sjelden og kunde det her saameget lettere, som Dativ gif iforveien.

Lib. IV, 5, 5—6.

τὰ μὲν οὖν τῆς δημοκρατίας εἶδη τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα διὰ ταύτας τὰς ἀνάγκας ἐστίν. Τὰ δὲ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅταν μὲν πλείους ἔχωσιν οὐσίαν etc.

Saaledes læses i alle Haandskrifter og Udgaver, men det er aabenbart, skjønt ikke bemærket af Udgiverne, at Ordene τὰ δὲ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅταν etc. ikke hænge rigtigt sammen. Der bør læses og interpungeres saaledes: τὰ μὲν οὖν — — — — ἐστίν, τὰ δὲ τῆς ὀλιγαρχίας. ὅταν μὲν etc. Hele Feilen bestaaer i, at det ene δε er bortfalden

efter det andet. At οὗτος (her τοσοῦτος og τοιοῦτος) bruges med efterfølgende ὅδε, ligesom det latinske hic-ille, saaledes at det Første refererer sig til det nylig Omtalte, det Andet til hvad der nu skal nævnes, er bekendt nok. Nu kommer ogsaa den efterfølgende Dypregning af de oligarchiske Former ὅταν μὲν—ἐὰν δὲ etc. i sin naturlige Forbindelse med det Foregaaende.

Lib. IV, 6, 1.

Λοιπὸν δ' ἐστὶν ἡμῖν περὶ τε τῆς νομιζομένης πολιτείας εἰπεῖν καὶ περὶ τυραννίδος.

Efter at have gjennemgaaet Demokratiet og Oligarchiet tilligemed nogle aristokratiske Former kommer han med disse Ord til Politiet og Tyranniet. Haandskrifterne have i Almindelighed νομιζομένης. Dog har P. 1 ὀνομαζομένης, og ligesaa P. 4 over Linien. Dette findes ogsaa hos Aretinus samt i adskillige gamle Udgaver (see Stahr Pag. 101) og er optaget af Schneider og Korais. Ordene Aristokratie og Politie ere tvetydige. Aristokratie, i den høiere og ideelle Betydning, er den Forfatning, hvor de Bedste herske, hvor Begrebet af en god Mand og Borger ere congruente. See lib. 4, 5, 10. Ordet Politie er egentlig en Benævnelse paa al Statsforfatning; men da der desforuden ere adskillige bestemte Former, som med et mere specielt og brugeligt Navn kaldes Aristokratie og Politie, navnlig de mellem Oligarchie og Demokratie staaende Former, som enten helde meest til Demokratie (Politeia) eller ved et Hensyn til ἀρετή og παιδεία nærme sig mere til Oligarchie (Aristokratia), saa sætter Aristoteles til disse tvende, naar de bruges ikke i den høiere eller almindelige, men i den vulgære eller specielle Betydning, meget jævnlig Ordene καλούμενος eller ὀνομαζόμενος. Saaledes lib. 4, 5, 9, lib. 4, 7, 6, lib. 4, 9, 2,

lib. 5, 5, 11, lib. 5, 6, 3 og 4, lib. 5, 5, 11, lib. 6, 1, 3 og lib. 6, 4, 1 etc. Om altsaa end Ordet *νομιζομένης* kan forstaaes, saa er det dog rimeligt, at Aristoteles ogsaa her har brugt den sædvanlige Formel, hvormed han ellers overalt og udelukkende betegner denne Gjenstand.

Lib. IV. 11, 4

ἄλλος δὲ τρόπος τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐνθύνας ἀπαντᾶν (πάντας) τοὺς πολίτας, καὶ περὶ πολέμου βουλευσομένους καὶ συμμαχίας, τὰ δ' ἄλλα τὰς ἀρχῆς διοικεῖν αἰρετὰς οὕσας, ὅσας ἐνδέχεται.

De 3 Hovedpunkter i Staten, paa hvis forskjellige Bilskaar og Stilling Statsforfatningernes Forskjellighed beroer, er den beraadslaende Magt, Magistraterne og den dømmende Magt. Aristoteles fremstiller først de forskjellige Maader, hvorpaa i Demokratiet Alle kunne have Deel i disse Virksomheder, dernæst de mere oligarchiske Former for denne Deelagtighed, og endelig de aristokratiske og politiske Former og disses Sammensmeltninger. — Jeg vil her blot befrie dette Sted fra en overflødig Tilfætning af den sidste Udgiiver, nemlig Ordet *πάντας*. Stabrs Note herom lyder saaledes: *persvasum habeo antiquitus exstitisse ἀπαντᾶν πάντας τοὺς πολίτας. Etenim πάντας ut abesse vix potest, ita facillime potuit omitti propter verbi proximi simillimum sonum.* Men dette er fuldkommen usornødent. At det gjælder om alle Borgere, ligger nødvendig i den hele Argumentation og behøver følgelig ikke paa hvert Sted at gjentages. Det er udtryffeligt sagt i Begyndelsen af § 3 *εἰσὶ δὲ οἱ τρόποι τοῦ πάντας πλείους, εἰς μὲν* etc. Den første Art af Deeltagelse var den, hvori vel Alle tage Deel, men ikke samlede, altsaa vel *πάντες*, men ikke *ἀθρόοι*, en Slags succesziv Repræsentation, der efterhaanden gaaer igjennem den

hele Række af Borgere. Derpaa komme de Former, hvor Borgerne regjere *ἀθρόοι*. Skulde altsaa Noget igjentages paa dette Sted, maatte det snarere være *ἀθρόους* (hvorfor der § 5 siges *συνιόντας*) end *πάντας*, som hører til alle Former; men ogsaa dette er overflødig; thi Sammenhængen viser tilstrækkelig, at her er Talen om en ordentlig Eftlesie.

Lib. IV, 11, 6

τὸ δὲ τινὰς περὶ πάντων ὀλιγαρχικόν. ἔχει δὲ καὶ τοῦτο διαφορὰς πλείους. ὅταν μὲν γὰρ ἀπὸ τιμημάτων μετριοτέρων αἰρετοί τε ἄσι καὶ πλείους διὰ τὴν μετριότητα τοῦ τιμήματος, καὶ περὶ ὧν ὁ νόμος ἀπαγορεύει μὴ κινῶσιν ἀλλ' ἀκολουθῶσι, καὶ ἐξῆ κτωμένῳ τὸ τίμημα μετέχειν, ὀλιγαρχία μὲν πολιτικὴ δ' ἐστὶν ἢ τοιαύτη διὰ τὸ μετριάζειν. ὅταν δὲ μὴ πάντες τοῦ βουλευέσθαι μετέχωσιν ἀλλ' αἰρετοί, κατὰ νόμον δ' ἄρχωσιν, ὥσπερ καὶ πρότερον ὀλιγαρχικόν. ὅταν δὲ καὶ αἰρῶνται αὐτοὶ αὐτούς οἱ κύριοι τοῦ βουλευέσθαι, καὶ ὅταν παῖς ἀντὶ πατρὸς εἰσὶ καὶ κύριοι τῶν νόμων ᾧσιν, ὀλιγαρχικὴν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τάξιν ταύτην.

Talen er her om oligarchiske Forskjelligheder i en bestemt Følge fra det lettere til det strengere Oligarchie. Af Udgiverne har Schneider bemærket, at han for *ὀλιγαρχικὴν* havde ventet ifølge Cap. 5 init. *δυναστείαν* eller *δυναστευτικὴν τάξιν*, Korais har foreslaaet *ὀλιγαρχικωτατήν*. Da Aristoteles skildrer de forskjellige oligarchiske Former i stigende Progression og har characteriseret den første og letteste Art som det politiske Oligarchie, er det ikke rimeligt, at han har ladet de andre ucharacterisere. Men endnu mindre kan han om den anden Form, som betydeligt adskiller sig fra den første, idet Pladserne i Raadet besættes ved Valg, sige, at den er oligarchisk paa samme Maade som den anden α : et politisk

Oligarchie. Her har Stahr og Götting Uret imod Bekker, der med Lambinus refererer Ordene *ὡσπερ καὶ πρότερον* til det Foregaaende og altsaa sætter Kommaet efter *πρότερον*; thi Underordning under Loven have begge Klasser tilfældes. Om Aristoteles her maaskee har characteriseret *ὀλιγαρχικόν* f. Ex. ved *ἀριστοκρατικῶς*, ligesom lib. 4, 12, 13 *πολιτικὸν ἀριστοκρατικῶς*, hvilket var et passende Epitheton ved dette Valgoligarchie, tør jeg ikke med Visshed afgjøre. Og saa paa det sidste Sted synes Texten corrumperet; maaskee har der staaet *ὀλιγαρχίαν δυναστευτικὴν*, saa at Uffskriverens Die er gaaet fra det ene *ι* til det andet.

Lib. IV, 11, 7

ὅταν δὲ τινῶν τινές, οἷον πολέμου μὲν καὶ εἰρήνης καὶ εὐθυνῶν πάντες, τῶν δὲ ἄλλων ἄρχοντες, καὶ οὗτοι αἰρετοὶ ἢ κληρωτοὶ, ἀριστοκρατία μὲν ἢ πολιτεία. ἐὰν δ' ἐνίων μὲν αἰρετοὶ, ἐνίων δὲ κληρωτοὶ (καὶ κληρωτοὶ ἢ ἀπλῶς ἢ ἐκ προκρίτων) ἢ κοινῇ αἰρετοὶ καὶ κληρωτοὶ, τὰ μὲν πολιτείας ἀριστοκρατικῆς ἐστὶ τούτων, τὰ δὲ πολιτείας αὐτῆς.

Fortfat Skildring af de politiske Elementers Blandingsforhold. Haandskrifterne afverle her imellem *ἢ* og *ἢ* *πολιτεία*. Udgiverne have valgt efter Skjøn, de sidste, Götting, Bekker og Stahr have *ἢ*. Men dette er urigtigt. Mon en Statsforfatning, hvori Folket afgjør Krig og Fred samt kræver til Regnskab, og lodkastede Magistrater afgjøre det Dvrigt, kan kaldes Aristokratie? Hvilke specielt aristokratiske Elementer findes vel hei? Bistnok ingen; thi foruden Folkets store umiddelbare Magt saa er tillige Magistraternes Lodkastning af demokratisk Natur. See lib. 4, 7, 3 *λέγω δ' οἷον δοκεῖ δημοκρατικὸν μὲν εἶναι τὸ κληρωτὰς εἶναι τὰς ἀρχάς, τὸ δ' αἰρετὰς ὀλιγαρχικόν*, og strax efter *ἀριστοκρατικὸν*

τοίνυν καὶ πολιτικὸν τὸ ἐξ ἑκατέρας ἑκάτερον λαβεῖν, hvilket Sted meget ligner vort og viser, hvorledes det skal forstaaes. Aristokratie og Politie grændse nær til hinanden og afhandles derfor under Et af Aristoteles (Lib. 4, 9, 2). De ere begge Regjeringsformer sammensatte af Demokratie og Oligarchie med den Forskjel, at de, som helde meest til Demokratiet, kaldes Politier, de som nærme sig meest til Oligarchiet, Aristokratier. Her have vi just saadanne Forsatninger. Baade Folket paa sin og Magistraterne paa deres Side have en betydelig Magt. Her have vi altsaa Blandingen af Demokratie og Oligarchie. Men om nu disse Magistrater dannes ved Valg eller ved Lodtrækning, dette bestemmer ifølge det nylig anførte Sted den demokratiske eller oligarchiske Dørvægt : om det skal være Politie eller Aristokratie. Hvis de derimod ere deels valgte deels lodkastebe, saa danner der sig en combineret Form, et aristokratiske Politie. Det viser sig altsaa ifølge heraf, at der nødvendig maa læses ἢ.

Lib. IV, 12, 6.

ἐὰν οὖν ἔχωμεν λέγειν πόσας ἀναγκαῖον ὑπάρχειν πάσῃ πόλει, καὶ πόσας οὐκ ἀναγκαῖον μὲν δεῖ δ' ὑπάρχειν, ῥᾶρον ἂν τις εἰδὼς ταῦτα συνάγοι ποίας ἀρμόττει συνάγειν ἀρχὰς εἰς μίαν ἀρχήν. ἀρμόττει δὲ καὶ τοῦτο μὲν λεληθέναι etc.

Jeg vil her blot yderligere gjøre opmærksom paa et ved Gjentagelser af Ord corrumperet Sted, hvori Noget allerede før har stødt Fortolkerne. For det Første er det dobbelte *συνάγειν* i 2 forskjellige Betydninger umiddelbar ovenpaa hinanden neppe af Aristoteles, ligesom jeg heller ikke erindrer hos ham at have læst *συνάγειν* i Betydningen at slutte, drage en Slutning. Jeg troer, at der har staaet *συνίδοι*, et Ord, som jævnligt findes i denne Betydning hos Aristoteles f. Ex.

Eth. Nic. 4, 13. Eth. Meg. 2, 7, ligesom her, *συνίδοι δ' ἄν τις* etc. Heller ikke er Udtrykket *ἀρμόττει μὴ λεληθέναι* rigtig. Talemaaden er en af de hos Aristoteles uafadeligt gjentkommende og har sin bestemte Form *δεῖ μὴ λανθάνειν* eller *λεληθέναι*. Vi kunne derfor ikke istemme Stahrs: *rectissimum est ἀρμόττει*; thi det Exempel, han anfører af **Pol. lib. 7 11, 1**, beviser vel, at Ordet kan construeres saaledes, men tillige, at det har en anden Betydning, nemlig ikke: det bør sig eller maa, men det er anstændigt eller det passer ind i en vis Sammenhæng. See f. **Er. lib. 6, 5, 1**, hvor begge Ordene staae sammen.

Lib. IV, 12, 10—11

περὶ δὲ τὰς τῶν ἀρχῶν καταστάσεις πειρατέον ἐξ ἀρχῆς διελθεῖν. εἰσὶ δ' αἱ διαφοραὶ ἐν τρισὶν ὅροις, ὧν συντιθεμένων ἀναγκαῖον πάντας εἰληφθῆαι τοὺς τρόπους. ἔστι δὲ τῶν τριῶν τούτων ἐν μὲν τίνες οἱ καθιστάντες τὰς ἀρχάς, δεύτερον δ' ἐκ τίνων, λοιπὸν δὲ τίνα τρόπον. ἐκάστου δὲ τῶν τριῶν τούτων διαφοραὶ τρεῖς εἰσὶν. ἢ γὰρ πάντες οἱ πολῖται καθιστᾶσιν ἢ τινές, καὶ ἢ ἐκ πάντων ἢ ἐκ τινῶν ἀφωρισμένων, οἷον ἢ τιμήματι ἢ γένει ἢ ἀρετῇ ἢ τινι τοιούτῳ ἄλλῳ, ὥσπερ ἐν Μεγάροις ἐκ τῶν συγκατελθόντων καὶ συμμαχεσαμένων πρὸς τὸν δῆμον, καὶ ταῦτα ἢ αἰρέσει ἢ κλήρω. πάλιν ταῦτα συνδυαζόμενα, λέγω δὲ τὰς μὲν τίνες τὰς δὲ πάντες, καὶ τὰς μὲν ἐκ πάντων τὰς δ' ἐκ τινῶν, καὶ τὰς μὲν αἰρέσει τὰς δὲ κλήρω. τοιῶν δ' ἐκάστης ἔσονται τῆς διαφορᾶς τρόποι τέσσαρες. ἢ γὰρ πάντες ἐκ πάντων αἰρέσει ἢ πάντες ἐκ πάντων κλήρω, καὶ εἰ ἐξ ἀπάντων, ἢ ὡς ἀνὰ μέρος, οἷον κατὰ φυλὰς καὶ δήμους καὶ φρατρίδας, ἕως ἂν διέλθῃ διὰ πάντων τῶν πολιτῶν, ἢ αἰεὶ ἐξ ἀπάντων καὶ τὰ μὲν οὕτω τὰ δὲ ἐκείνως. πάλιν εἰ τινές οἱ καθιστάντες, ἢ ἐκ

πάντων αἰρέσει ἢ ἐκ πάντων κλήρω, ἢ ἐκ τινῶν αἰρέσει ἢ ἐκ τινῶν κλήρω, ἢ τὰ μὲν οὕτω τὰ δ' ἐκείνως, λέγω δὲ τὰ μὲν ἐκ πάντων αἰρέσει τὰ δὲ κλήρω. ὥστε δώδεκα οἱ τρόποι γίνονται χωρὶς τῶν δύο συνδυασμῶν.

Dette Stykke, der handler om de mange Combinationer af Bælger, Balgbare og Balgmaade ved Magistraternes Besættelse, som betegne de forskjellige Standpunkter af Regjeringsform, har forvoldt Fortolkerne mange Bryderier. Göttling er kommen det Rigtigere nærmest, men forvirrer dog endnu Begreberne af διαφοραὶ og συνδυασμοί og ender med de Ord: Sed præter duodecim genera etiam tres syndyasmos addidit Aristoteles, ut ratio rei postulabat. Qui quum tres re vera sint, ab Aristotele profectum esse non potest illud χωρὶς τῶν δύο συνδυασμῶν. Potius illud δύο est additamentum librarii alicuius, qui sententiam Aristotelis non perceperat. Igitur seclusimus quod necessario abesse debebat. Stahr har forsvaret δύο, men jeg forstaaer ikke tydelig hans Ord: Etenim duo συνδυασμοί orientur necesse est, quatuor illis τρόποις uniuscuiusque διαφορᾶς ita inter se coniunctis et copulatis, ut utrique addatur τὰ μὲν αἰρέσει τὰ δὲ κλήρω. Velut πάντες ἐκ πάντων τὰ μὲν αἰρέσει τὰ δὲ κλήρω et sic deinceps. Jeg mener, at Stedet bør forstaaes paa følgende Maade:

De 3 ὅροι εἰ

τίνες; ἐκ τίνων; τίνα τρόπον;

⊥il hver af disse hører 3 διαφοραὶ, af hvilke den ene er en Συνδυασμὸς eller Combination.

πάντες ἐκ πάντων αἰρέσει
τίνες ἐκ τινῶν κλήρω

tilligemed Συνδυασμῆνε

{ τὰ μὲν πάντες { τὰ μὲν ἐκ πάντων { τὰ μὲν αἰρέσει
{ τὰ δὲ τίνες { τὰ δὲ ἐκ τινῶν { τὰ δὲ κλήρω

Enhver af disse Diaphorer har nu 4 τρόποι

πάντες	ἐκ πάντων	αἰρέσει
πάντες	ἐκ πάντων	κλήρω
πάντες	ἐκ τινῶν	αἰρέσει
πάντες	ἐκ τινῶν	κλήρω

τινές	ἐκ πάντων	αἰρέσει
τινές	ἐκ πάντων	κλήρω
τινές	ἐκ τινῶν	αἰρέσει
τινές	ἐκ τινῶν	κλήρω

τὰ μὲν πάντες τὰ δὲ τινές	ἐκ πάντων	αἰρέσει
τὰ μὲν πάντες τὰ δὲ τινές	ἐκ πάντων	κλήρω
τὰ μὲν πάντες τὰ δὲ τινές	ἐκ τινῶν	αἰρέσει
τὰ μὲν πάντες τὰ δὲ τινές	ἐκ τινῶν	κλήρω

Nu er der altsaa, som Aristoteles siger, bleven 12 Tropier foruden de 2 Synδυασμοί, som kunne give følgende

Combinationser

τὰ μὲν ἐκ πάντων τὰ δὲ ἐκ τινῶν	πάντες αἰρέσει
— — — — — — — —	κλήρω
— — — — — — — —	τινές αἰρέσει
— — — — — — — —	κλήρω

og

πάντες ἐκ πάντων τὰ μὲν αἰρέσει τὰ δὲ κλήρω
— — τινῶν — — — — — —
τινές ἐκ πάντων — — — — — —
— — τινῶν — — — — — —

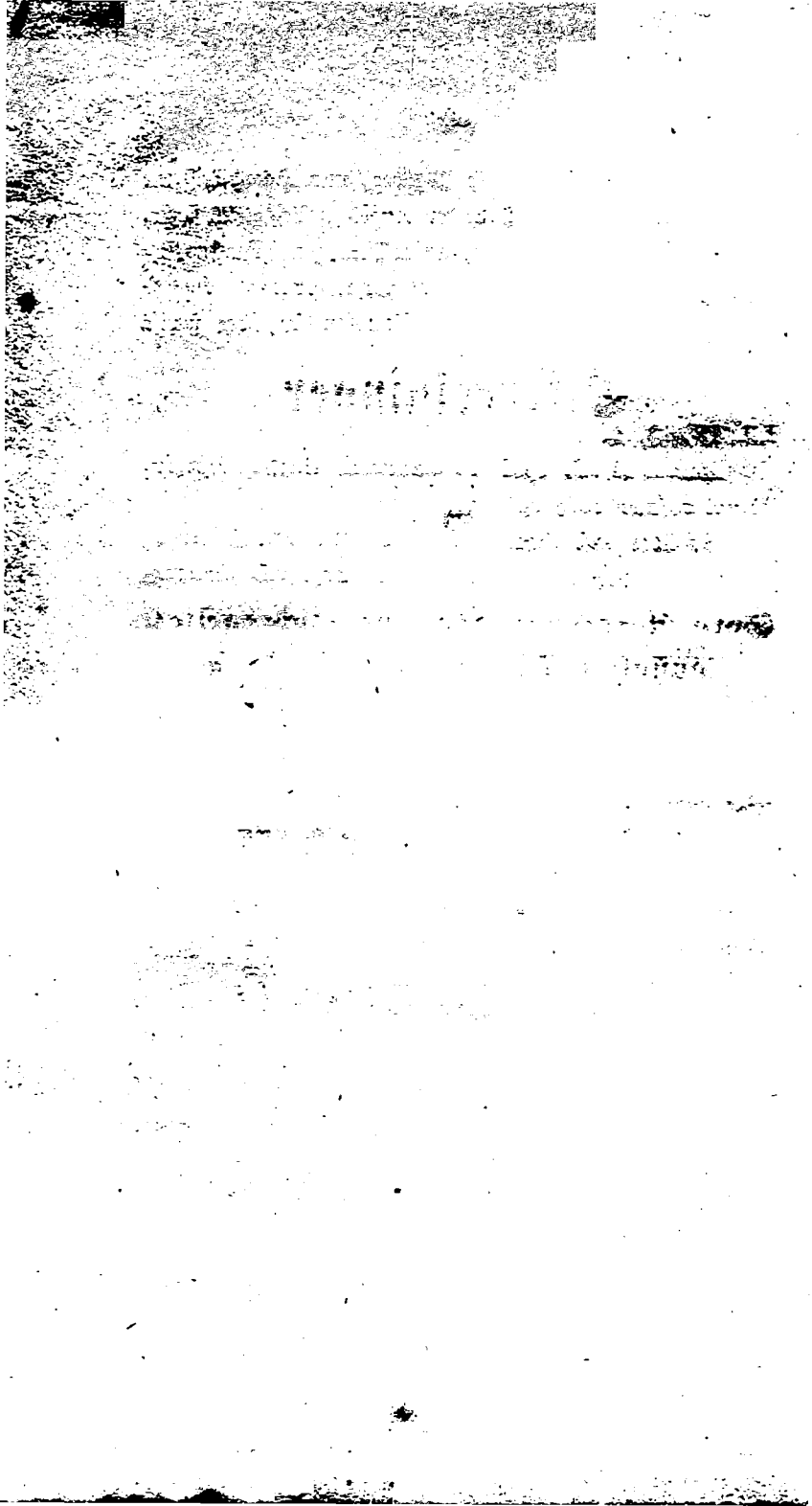
I samme § forekommer Ordene: ἕως ἂν διέλθῃ διὰ πάντων τῶν πολιτῶν. Talen er om den Form, i hvilken Magistrater vælges af Alle, og enten bestandig blandt Alle eller saaledes, at det gaaer successive igjennem Folkets forskjellige Afdelinger, indtil den hele Række er afløbet. Ordet

πολιτῶν findes saaledes i alle Udgaver, men Haandskrifterne have πολιτικῶν. Dette Ord, der bruges af Aristoteles f. Ex. lib. 1, 4, 8, om Statsmænd, active Deeltagere i Statens Bestyrelse, synes mig ogsaa her at kunne forstaaes om de Borgere, der tage virksom Deel i Statsstyrelsen, der factisk benytte deres politiske Rettigheder.

Lib. IV, 13, 1.

Λοιπὸν δὲ τῶν τριῶν τὸ δικαστικὸν εἰπεῖν. ληπτέον δὲ καὶ τούτων τοὺς τρόπους.

Saaledes læse Haandskrifterne og med dem Bekker og Stahr. P. 1 har εἰπεῖν τὸ δικαστικὸν περὶ τῶν δικαστηρίων. Den ældste latinske Oversættelse har ligeledes: quod iudicativum de prætoriiis. Denne Læsemaade har Schneider og Götting optaget. At der i Terten har staaet περὶ δικαστηρίων, vise baade disse Spor og Ordet τούτων, som findes i den følgende Sætning; men Ordene τὸ δικαστικὸν περὶ δικαστηρίων ere ganske vist heller ikke komne fra Aristoteles. Det synes mig umiskjendeligt, at en Marginalnote her har fundet Vej til Terten. I Manden har der staaet τὸ δικαστικὸν, for at antyde, at Aristoteles her gaaer over til at handle om Domstolene, hvilket var det 3die Hovedpunkt, hvorved han betragter de politiske Elementer i deres forskjellige Forhold. Ligesaa har der upaatvilelig ved de 2 foregaaende Kapitler staaet: τὸ βουλευτικὸν og τὸ ἀρχικόν, den beraadslagende Magt og Magistraturen. Derved synes den hele Banskælighed mig at løses med stor Lethed.

Efterretninger

om

**Sorø Academies Skole og Opdragelses-
anstalt i Skoleaaret 1843—1844.**

af

**Skolens og Opdragelsesanstaltens constituerede
Rector.**

Skolens Disciple.

Ved Examen artium, som afholdtes ved Sorø Academie i Juli 1843, afgik til den academiske Væreanstalt 7 af Skolens og Opdragelsesanstaltens Elever, nemlig: Christian Albert Rjær, Ole Christian Gjødesen, Peter Jacob Petersen, Carl Balthazar Sophus Brun, Louis Lund, Adolph Jonas Boye, Johan Frederik Nicolai Vermehren, og een skolesøgende Discipel, Sigvardus Catharus Severinus Høyer. Efter denne Dimission var Antallet af Elever ved Slutningen af forrige Skoleaar 53 og af Disciple 28. Af disse bleve paa Grund af Forældres Beslutning og Dvergang til anden Bestemmelse til det nye Skoleaar udmeldte 4 Elever og 2 skolesøgende Disciple. Derimod gik af de skolesøgende Disciple 5 over i Elevernes Klasse, og efter Indlemmelsesproven den 31te August 1843 optoges 9 nye Elever og 11 skolesøgende Disciple, af hvilke 1 kort efter blev Elev. I Aarets Løb ere der udmeldte 2 Elever og 1 skolesøgende Discipel. Derimod ere der optagne 3 nye Disciple, af hvilke 2 senere ere indtraadte i de vacante Elevpladser. Saaledes er nu det hele Antal 95, af hvilke 64 ere Elever (det normale Antal) og 31 skolesøgende Disciple. Disse ere paa følgende Maade fordeelte i Skolens 6 Klasser:

VI Klasse 13.

V — 13.

IV — 22.

III — 13.

II — 14.

I — 20.

Af disse ere 8, nemlig af **IV**de Klasse 2, af **III**die 3 og af **II**den 3, Realister og ere som saadanne fritagne for Underviisning i Latin og Græsk, men have i disse Timer særskilt Veiledning i de Underviisningsgjenstande, der ere af Bigtighed for deres fremtidige Bestemmelse. Da der i **I**ste Klasse ikke gives Underviisning i Latin (ligesom det efter Skolens Underviisningsplan heller ikke vil blive Tilfældet i **II**den Klasse fra næste Skoleaar), saa kan der endnu ikke med Visshed siges, hvormange af denne Klassees Disciple der ere bestemte til fremtidig Realunderviisning.

Skolens Lærere.

Dr. Ernst Frederik Bojesen, Rector i græsk Sprog og Litteratur ved den academiske Læreanstalt, constitueret Rector for Skolen og Opdragelsesanstalten fra 7de Marts 1843. Har læst Latin og Græsk i **V**ite Klasse.

Arendt Johannes Christian Sibbern, cand. philos., const. den 16de Aug. 1828. Adjunct den 4de Sptbr. 1830. Har læst Fransk i **VI**, **V**, **IV** og **III** Klasse.

Carl Henrik Lorenzen, cand. philos., const. 11te Januar 1831. Adjunct 3die Decbr. 1831. Har læst Tydsk i **VI**, **V**, **IV**, **III** og **II** samt Fransk i **II** Klasse.

Carl August Hansen, cand. theol., const. 7de Januar 1834. Adjunct 14de October 1834. Har læst Historie og Geographie i **VI**, **V**, **IV** og **III** Klasse.

Jens Paludan-Müller, cand. theol., const. 21de Octbr. 1837, Adjunct 17de Octbr. 1840. Har læst Dansk i VI, V, IV, III og II Klasse.

Andreas Emil Liebenberg, cand. theol., const. 28de August 1841. Adjunct 22de October 1842. Har læst Religion i VI, V, IV, III, II Klasse samt Historie og Geographie i II Klasse.

Georg Simon Jørgensen, cand. philol., const. 6te Novbr. 1841. Adjunct 22de October 1842. Har læst Mathematik i VI, V og IV Klasse samt Latin i II Klasse.

Søren Ludvig Povelsen, cand. philos., const. 16de August 1842. Adjunct 22 Octbr. 1842. Har læst Latin og Græsk i V Klasse samt Græsk i IV Klasse.

Hans Henrik Befolii, cand. philol., const. 1ste April 1843. Adjunct 22 Sept. 1843. Har læst Latin i IV og III Klasse, Dansk og Tydsk i I Klasse.

Jacob Henrik Bang, cand. philol., const. 15de August 1843. Har læst Historie og Geographie i I Klasse og har havt Regning med III, II og I Klasse.

Franz Bogelius Steenstrup Jacobsen, cand. theol., const. 15de August 1843. Har læst Naturhistorie i IV, III, II og I Klasse, Religion i I Klasse.

Kunstlærere.

Hans Harder, ansat 28de Septbr. 1822. Har Tegning med III, II og I Klasse samt med Realisterne i IV Klasse.

Ehr. Jacob Gottlieb Prehn, Krigsskæfser, ansat d. 31te Decbr. 1840. Har Gymnastik og Svømning med hele Skolen.

Julius Theodor Borup, cand. theol., constitueret 15de Juli 1843. Har Sang og Instrumentalmusik med hele Skolen. Læser desuden Engelsk i VI, V og IV Klasse.

Af disse Lærere boe D^{hr}. Hansen, Liebenberg, Tørgensen og Povelsen, som de Adjuncter, der have Tilsyn med Opdragelsesvæsenet, paa Academibygningen selv. Til Hr. Sibbern er overdraget det nærmere Tilsyn med Orden og Reenlighed i Klæder og Bygningen, samt den specielle Affattelse af alle Lektionstabeller og Examensschemata.

Underviisningsgjenstande, Lærebøger og de læste Pensa*).

Dansk.

I VIte Klasse er Underviisningstiden næsten alene anvendt til Stil. Stilene have deels været frie Udarbejdelser, især for Dimittenderne, deels bestaaet i Gjengivelse af et forelæst Mønster eller Besvarelsen af et af Læreren iforveien kortelig gjenemgaaet Spørgsmaal. Lævnfides disse Stile, af hvilke der har været skrevet 1 om Ugen, afværlende paa Skolen eller hjemme, er der, uden foregaaende Forberedelse, skrevet 1 Religions- og 1 historisk Udarbejdelse om Maanedens paa Skolen. — Hver 14de Dag har 1 Time været anvendt til Læsning og Dplysning af enkelte for Disciplene interessante Punkter af den danske Litteraturhistorie, med Henhold til Thortsens Haandbog. Saaledes har i Aar Uffnittet om Kæmpesigerne været gjenemgaaet udførligt, og Disciplene ere gjorte bekendte med de mærkeligste af disse. Desuden ere Hakon Jarl og Valnatoke gjenemgaaede.

I Vte Klasse har Tiden været ligelig fordeelt mellem Læsning og Stil, saaledes, at der hver 14de Dag har været skrevet 3 Stile. Stilene have deels været Versioner, i Almindelighed fra Lydfst, deels frie Udarbejdelser, hvortil Stoffet

*) Meddeelt af de forskjellige Lærere selv.

enten er taget fra de andre hertil fikkede Underviisningsfag eller givet Disciplene i forud nedskrevne, ordnede og som oftest gennemgaaede Momenter. Undertiden ere Disciplene blevne øvede i *ex tempore* at gjengive korte Stykker af raisonnerende Indhold efter et forelæst Mønster. — Brudstykkerne i Flors Læsebog af Wessel, Ewald, Baggesen, Treschow, Mynster ere gennemgaaede. Desuden ere udvalgte Stykker af „Nordens Guder“ læste i Forbindelse med en kort Udsigt over Nordens Mythologie.

I IV Klasse er der skrevet 1 Time ugentlig Stil. Stilene, der alle have været af beskrivende Indhold, have deels været Versioner fra Tydsk, deels Gjengivelse *ex tempore* af et ikke saa kort forelæst Stykke. Mod Slutningen af Skoleaaret ere Disciplene blevne øvede i lette historiske Udarbejdelser. I Flors Læsebog er læst fra Pag. 81 til Pag. 198. Disciplene ere især blevne anviste til at gjengive Tankegangen i det Væste og skjelne synonyme Udtryk.

Realisterne have desuden læst Brudstykket i Flors Læsebog af Dehlenschläger og i Stil havt en større Øvelse i Versioner. Mod Slutningen af Aaret have Øvelserne i Stil havt til Hensigt ved passende Opgaver at forberede Disciplene til senere at kunne afslutvere den almindelige Preliminair-examen.

I III Klasse har, paa samme Maade som i V, Tiden været ligeligt fordeelt mellem Stil og Læsning. Stilene, som alle ere skrevne paa Skolen, have bestaaet i Gjengivelse af et i Almindelighed ikke saa kort Stykke af fortællende Indhold. — Molbechs Læsebog er benyttet til Øvelse i Dplæsning og Analyse. Ved Analysen i denne og den følgende Klasse har Underviisningen især gaaet ud paa at understøtte den grammatiske Underviisning i de andre Sprog, navnlig Tydsk og Latin. Desuden er Krossings poetiske Læse-

bog, 2den Deel, benyttet deels til Læsning deels til Udenadslæren af poetiske Stykker.

Realisterne ere Størstedelen af Aaret desuden i 1 ugentlig Time blevne øvede i Versioner fra forhen læste Stykker i Fransk.

I II Klasse have 2 Timer været anvendte til Stil og 2 til Læsning. Stilene ere skrevne paa Skolen enten efter en isorveien oplæst, undertiden mundtlig meddeelt, Fortælling eller en saadan, som kort forhen var læst. — Hjort's Læsebog er brugt, og deri læst Fortællingerne og en Deel af Verdenshistorien. Krossings Schema lært med Undtagelse af Dobbannelselæren. I Krossings poetiske Læsebog er lært udenad fra Pag. 126 til Pag. 153.

I I Klasse er i Begyndelsen af Aaret i Grammatik ingen Bog brugt, men Disciplene ere anvisse til under Læreren's Veiledning selv at finde og kjende de almindeligste grammatiske Phænomener. Først efterat nogen Sikkerhed heri var opnaaet, er der brugt en Grammatik for at fæste Disciplenes Kundskab til bestemte Former og Udtryk. Hertil har Formlæren af Krossings Schema og de vigtigste Stykker af Doppermanns Indledning været anvendte. — Som Læsebog er Hjort's Børneven, 3die Dplag, benyttet; til Dplæsning Pag. 214—450 og til Læsning i Forbindelse med Analyse Pag. 74—145. Vers ere lærte udenad efter Krossings poetiske Læsebog 1ste Deel. Hver Uge ere 2 Stile skrevne efter Dictat.

Latin.

I VI Klasse er læst Cicero de oratore, lib. 2 indtil cap. 54. 2den Bog af Livius og Horats's Breve. — Hver Uge ere 2 skriftlige Stile leverede. Desuden ere Disciplene jævnlig øvede i mundtlig Oversættelse fra Dansk til Latin efter Henrichsens

Materialier til latinske Stile samt i skriftlig og mundtlig Beretning fra Latin til Dansk efter Henrichsens Opgaver til Oversættelse fra Latin paa Dansk. — Cicero og Horats ere gjennemgaaede, Livius derimod ikke. Under Læsningen er der jævnlig henvist til Madvigs latinske Grammatik og Bojesens romerske Antiquiteter.

I V Klasse er læst Callusts Jugurtha, Ciceros Tale for Roscius fra Ameria og de to første Bøger af Virgils Æneide. For de to førstnævnte Forfattere have Disciplene efter Evne maattet gjøre Rede uden at have faaet dem gjennemgaaede. Disciplene have i Reglen leveret 2 hjemmefrevne Stile ugentlig. Disse ere først rettede saaledes, at Feilene kun ere udhævede. Naar en Stil dernæst mundtlig var gjennemgaaet for den samlede Klasse, have Disciplene leveret en Reenskrift, som er bleven rettet. Mod Slutningen af Aaret ere Stilene fordømmte blevne rettede saaledes, at Rettelserne af Læreren strax ere frevne over, hvorved den almindelige Gjennemgang af Stilen spares, og Disciplene maae nøies med privat hos Læreren at søge Oplysning om, hvad der i Rettelsen maatte være dem dunkelt. Denne sidste Fremgangsmaade er stedse brugt ved *Ex-temporalia*, der jævnlig ere frevne. I Reglen have Disciplene desuden engang maanedlig i 2 sammenhængende Timer affattet en Stil paa Skolen uden Brug af Vericon og Grammatik. Nogle Gange er en Time anvendt til mundtlig Stil, hvorved Trojels Stilebog er benyttet.

I IV Klasse er Ciceros Tale *de imp. Cn. Pomp.* og de 3 første catilinariske Taler læste. I Grammatiken er det Meste af Madvigs Grammatik gjennemgaaet. Af Stile er der frevet 2 hjemme hver Uge. I disse ere først Feilene bemærkede ved Tegnet; men efter at de vare gjennemgaaede paa Skolen under Et for Klassen, have Disciplene maattet reenskrive hver saaledes gjennemgaaet Stil, hvorefter denne Reenskrift igjen er

bleven rettet. Hver Uge er 1 mundtlig Stil udarbejdet efter Trojels Stilebog. Mod Slutningen af Aaret er der skrevet Stile, bestaaende af korte Exempler, for at indøve Grammatiken. Derhos er der i 2 samlede Timer hver Maaned skrevet 1 Stil paa Skolen uden Drdbog eller Grammatik.

I III Klasse er Borgens Læsebog 6te Afsnit § 51—57 og Dorphs Chrestom. Ciceroniana § 118—220 læst. I Grammatiken er med Undtagelse af de speciellere Bemærkninger Formlæren og i Syntaxen Casuslæren og det Vigtigste af Moduslæren lært. 2 hjemmeskrevne Stile ugentlig. Med Rettelserne har Læreren forholdt sig ligesom i IV Klasse. 1 mundtlig Stil ugentlig efter Trojels Stilebog og 1 Stil paa Skolen hver Maaned.

I II Klasse er der i Borgens Læsebog læst Afsnittet *narratiunculæ*. I Madvig's Grammatik er det Vigtigste af Formlæren repeteret, og i Syntaxen de nødvendigeste Regler af Casuslæren læste. Hver Uge er der skrevet 2 Smaastile, og desuden ere Disciplene jevnlig blevne øvede i mundtlig Stil.

Græsk.

I VI Klasse er læst Homers Odyssee 5te Bog, Herodots 9de Bog indtil det 54de Cap., Xenophons mem. Socr. 3die og 4de Bog, Platons Apologia Socr. fra 17de Capitel ud. — Alt er gennemgaaet. Det Meste af Formlæren er repeteret efter Langes Grammatik. Ved forekommende Leiligheder er der henviist til Bojesens græske Antiquiteter.

Desuden er det Vanskeligste i Græsk, ligesom ogsaa i Latin, repeteret i særskilte Timer med Dimittenderne.

I V Klasse er den 5te og 6te Bog af Homers Odyssee og 6te Bog af Herodot læst. Disciplenes Bekjendtskab med den græske Formlære er vedligeholdt og befæstet.

I IV Klasse er Skelettet af den græske Formlære indøvet efter Langes Grammatik eller Bergs Schema. Af Langes „Materialier“ (2den Udgave) er der læst fra Pag.: 1—16; 23—28; 95—105.

Fransf.

I VI Klasse er i Prosa læst af „Handbuch der neueren französischen Sprache von Büchner und Hermann. 3te Ausgabe“ 160 Sider. I Poesi er af Borrings *études littéraires* læst 68 Sider.

I V Klasse er af Borrings *études littéraires, partie en prose, 3ième édition*, læst 150 Sider. Deichmanns Grammatik ved Westengaard, 6te Udgave, er benyttet. Denne Grammatik bruges ogsaa i de følgende Klasser.

I IV Klasse have Disciplene efter samme Læsebog som i 5te Klasse læst 85 Sider. Grammatikens Formlære er repeteret; Hovedreglerne af Syntaxen ere indøvede ved Analyse og Stil.

I III Klasse er af Borrings franske Læsebog for Mellemklasser, 3die Udgave, læst 50 Sider. Formlæren af Grammatiken er lært.

I ovennævnte 4 Klasser er der i Reglen skrevet 2 Stile ugentlig.

I II Klasse er der af Borrings franske Læsebog, 4de Udgave, læst og repeteret Pag. 1—12; 25—53; 74—79. I Deichmanns franske Grammatik, 6te Udgave, er af Formlæren, til Pag. 74, de vigtigste Regler og Undtagelser samt de almindeligste af de uregelmæssige Verber læste.

Tysk.

I VI Klasse er der af Hjorts tyske Læsebog, 1ste Udgave, læst fra Pag. 355—445 og 596—644. Af Stile har der hver Uge været skrevet 1 hjemme og 1 paa Skolen.

I V Klasse er der af Hjorts Læsebog, 1ste Udgave, læst fra Pag. 251—303 og 565—578. Hjorts tydske Grammatik har været benyttet. Hver Uge er der skrevet 1 Stil.

I IV Klasse er der af Hjorts Læsebog, 1ste Udgave, læst fra Pag. 181—221; 174—181; 522—541. Syntaxis i Hjorts Grammatik er læst, og desuden nogle Afsnit af Formlæren repeterede. Hver Uge er der skrevet 1 Stil; desuden 1 Stil om Ugen med Klåsens Realdisciple.

I III Klasse er der af Hjorts Læsebog, 2den Udgave læst og repeteret fra Pag. 113—122; 123—126; 127—160. Hele Formlæren i Hjorts Grammatik, 3die Udgave, er lært.

I II Klasse er der af Hjorts Læsebog, 2den Udgave, læst og repeteret fra Pag. 34—70. Formlæren i Hjorts Grammatik, 4de Udgave, er lært med Undtagelse af enkelte Paragrapher og Afsnit, f. Ex. § 420—437.

I I Klasse er der efter Rungs Læsebog, 2den Udgave, læst fra Tydsk til Dansk fra Pag. 34—81. Ved Oversættelse fra Dansk til Tydsk har Klåsen været deelt i tvende Afdelinger, af hvilke den første 2 Gange har gennemlæst Afsnittet fra Pag. 34—65 og den anden 3 Gange Afsnittet fra Pag. 34—52. Hjorts mindre Grammatik er benyttet, og alt det Paradigmatiske i Formlæren læst. Dvølsen i de almindelige grammatiske Begreber, der i Begyndelsen af Aaret meest bibrages ved Analyse i Modersmaalet, er mod Slutningen af Aaret for en stor Deel gaaet over til det tydske Sprog, ved hvis nøiere adskilte Former Udskilligt bedre kan tydeliggjøres. Hver Uge er der skrevet 1 Stil efter Dictat.

Engelsk.

I VI Klasse er Walter Scotts: „the fair maid of Perth“ afbenyttet som Læsebog, og deri læst fra det 3die—10de Cap. Som Grammatik er Mariboës Formlære brugt.

I V Klasse er af „the vicar of Wakefield“ de 9 første Capitler læste. Mariboës Formlære er ligeledes her afbenyttet og lært.

I IV Klasse er af „the vicar of Wakefield“ de første 5 Kapitler læste. Af Mariboës Formlære er læst til 3die Klasse af de uregelmæssige Verber.

I alle 3 Klasser har der været anstillet Dvølfser i Rettskrivning efter Dictat.

Religion.

I VI Klasse er hele det gamle Testaments Historie og det Meste af det nye Testaments læst efter Herslebs større Bibelhistorie med Dimittenderne. I Fogtmanns Lærebog ere de Uffnit læste, som ei tidligere vare repeterede, nemlig fra Pag. 146 til Enden, samt et Dictat af Prof. Rothe. Af det nye Testament er det 26, 27 og 28 Cap. af Matthæus gjennemgaaede, samt fra det 1ste til 10de Cap., hvilket Uffnit endnu ei var læst. Med den yngre Ufdeling af Klassen er i Fogtmanns Lærebog læst fra Pag. 146 til Enden, samt fra Pag. 1—50; i Herslebs større Bibelhistorie fra Pag. 75—241 i fjerde Ufdeling; i Testamentet fra 26de Cap. til Enden, samt fra 1ste—13de Cap. i Matthæi Evangelium.

I V Klasse er der af Herslebs større Bibelhistorie læst fra fjerde Periode Pag. 75 til Pag. 214 i fjerde Ufdeling. I Fogtmanns Lærebog er læst fra 1ste Cap. 3die Uffnit Pag. 45 til 2det Cap. 3die Uffnit Pag. 125.

I IV Klasse er i Herslebs større Bibelhistorie læst fra

Pag. 231 til Enden; i Fogtmanns Lærebog fra 1ste Cap. 4de Uffnit, Pag. 50, til 2det Cap. 3die Uffnit, Pag. 117.

§ III Klasse er i Herstlebs større Bibelhistorie læst fra Pag. 1 til 6te Periode Pag. 111; i Balles Lærebog fra 4de Cap. Pag. 35 til Pag. 70 i 6te Cap.

§ II Klasse er i Herstlebs større Bibelhistorie læst fra Pag. 1 til 5te Periode, Pag. 95; i Balles Lærebog 1ste, 2det og 3die Cap. Pag. 1—35.

§ I Klasse ere de 10 Bud gennemgaaede efter Luthers Catechismus. Efter Herstlebs mindre Bibelhistorie er hele det gamle Testament lært, og af det nye til Uffnittet om Jesu Mirakler.

Historie og Geographie.

§ VI Klasse er Estrups Historie fra Pag. 308—511 og Allens Lærebog i Danmarks Historie fra Pag. 90—206 læst med Dimittenderne; med det yngre Parti Estrups Historie fra Pag. 1—308 og Allens Historie fra Pag. 1—109. § Geographie have begge Afdelinger læst Rises Haaendbog fra Pag. 288—530.

§ V Klasse er der af Estrups Historie læst fra Pag. 308—511 og af Rises Geographie fra Pag. 288—530.

§ IV Klasse er der af Estrups Historie læst fra Pag. 155—308 og af Allens Lærebog i Danmarks Historie fra Pag. 1—109. Af Rises Geographie er der læst fra Pag. 347—530.

§ III Klasse er der i Estrups Historie læst fra Pag. 1—155 og af Allens Lærebog fra Pag. 17—109. Munthes Geographie ved Prof. Welschow er afbenyttet, og deri læst fra Pag. 139—171 og 228—266.

§ II Klasse er hele Kofods fragmentariske Historie læst; men der er kun opgivet til Examen til den franske Revolution

Pag. 208. Af Munthes Geographie ved Prof. Belschow er der læst fra England Pag. 123 til Asien Pag. 227, samt fra Europa Pag. 16 til Preussen Pag. 74.

I I Klasse er der efter Kosobds fragmentariske Historie ved Ehrige læst til Reformationen Pag. 1—149. I Geographie er der efter Munthe ved Prof. Belschow læst til Spanien, Pag. 1—144.

Mathematisk.

I VI Klasse have Dimittenderne efter Jürgensens „Elementær Arithmetik og Algebra“ læst Afsnittet om Progressioner, Læren om Ligninger af 1ste og 2den Grad, Kjødebrøk, Logarithmer (§§ 17—21 og 23), samt repeteret det Foregaaende. Ligeledes er Mundts Geometrie repeteret. Til skriftlig Besvarelse ere i Almindelighed 2 Opgaver ugentlig leverede Disciplene. Den yngre Afdeling har efter Jürgensen læst Læren om de 4 Regningsarter og Tallenes almindelige Egenskaber, Brøk, Bogstavregning, sammensatte Størrelser Division, Decimalbrøk, rationale og irrationale Størrelser, Rodstørrelser, brudne og negative Potenser (§ 1—14); Geometrien er repeteret. Skriftlige Øvelser ligesom i den ældre Afdeling.

I V Klasse er der efter Mundts Geometrie læst fra 2det Afsnit, 2det Cap. Pag. 103 (de til Cirklen hørende Figurer, betragtede med Hensyn til Omkredsene) indtil Bogens Slutning. Hermed er forbundet Øvelse i Beregning af Liniers og Planfigurers Størrelse efter opgivne Betingelser. Læren om Ligninger af 2den Grad med een og flere Ubekjendte er lært og indøvet.

I IV Klasse er der efter Mundts Geometrie læst fra til 2det Afsnit 1ste Cap. § II incl., Pag. 94 (de til Cirklen hørende rette Linier). Læren om Ligninger af 1ste Grad med een eller flere Ubekjendte er lært og indøvet. Rea=

listerne have desuden læst efter Sürgensens Algebra det Samme som den yngre Afdeling af VI Klasse og desuden om Kvadrat- og Cubikrodsuddragning (§§ 15—16).

I III Klasse er efter Mundts Regnebog gennemgaaet fra Pag. 22 om Brøk til Pag. 115 om Regning med tilnærmede Tal. Beviserne ere tilføiede, og for disses Skyld have Disciplene længe opholdt sig ved Bogstavregning og Eigninger af 1ste Grad.

Realisterne have i første Halvaar øvet sig paa Handelsregning, Procent- og Rentens Regning, Disconto og Agio. I sidste Halvaar have de begyndt paa Geometrien efter Mundts Lærebog og ere komne til Pag. 42, om Firkanter.

I II Klasse have Disciplene i Regning, efter Mundts Regnebog, gennemgaaet fra Pag. 48, om Parttagning, til Pag. 75, om sammensat Reguladetri. Nogle af de bedre Disciple ere komne til Pag. 110, om Cubikrodsuddragning.

Realisterne have ikke gjort større Fremskridt.

I I Klasse er, som i de tvende foregaaende, Regning praktisk indøvet efter Mundts Regnebog og ved Hjælp af det af ham udarbejdede Regneapparat. Af de fire Regningsarter med benævnte Tal fra III Pag. 13 til V Pag. 22 ere de fleste Opgaver regnede af Alle; fra Brøkers Addition, IV Pag. 28, ere alle Opgaver uden Undtagelse regnede af Alle, som derfor ere standsede paa meget forskjellige Steder, Størstedelen ved Brøkers Parttagning XI Pag. 48, de, som ere komne videst, noget inde i Reguladetri, XV Pag. 60.

Naturhistorie.

I IV Klasse ere Leddyrene og Bløddyrene læste efter Bramsens Lærebog. Af Botaniken er den almindelige Indledning til Frugten læst, i Forbindelse med praktiske Dvælseser i at bestemme Planterne efter det Linnæiske System.

Realisterne have læst Krybdyr, Fisk og Leddyr; i Botaniken: den almindelige Indledning, Lønbo-, Tretals- og af Femtals-Planterne de stilkblomstrede efter Bramsens Lærebog, i Forbindelse med praktiske Dvælseser.

I III Klasse ere Fuglene læste efter Strøms Læsebog.

Realisterne have desuden læst Krybdyrene og Fiskene og af Botaniken den almindelige Indledning til Frugten og foretaget praktiske Dvælseser i at bestemme Planterne efter det Linneiske System.

I II Klasse er læst Fuglene efter Strøms Læsebog.

Realisterne desuden Pattedyrene efter Strøm.

I I Klasse ere Pattedyrene læste efter Strøm.

I Tegning have Realisterne i IV Klasse havt 1 Time om Ugen. I III, II og I Klasse er der givet 2 ugentlige Timer. Realisterne i III og II Klasse have desuden havt 1 særskilt Time om Ugen. Disciplene have tegnet Frihaands-tegning efter Fortegning og Naturgjenstande.

I Musik have 66 Elever og Skoleføgende havt Undervisning i Sang, 12 Elever i Pianofortespil og 2 i Violinspil.

I Gymnastik undervises alle Klasser i Wintermaanederne, hver 2 Timer om Ugen. I de 3 yngste Klasser har den ene af disse Timer været anvendt til Dands, og desuden have de, som heri vare tilbage, havt 2 særskilte ugentlige Timer heri i Wintermaanederne. I 5te Klasse er den ene ugentlige Time anvendt til Fægtning, og i 6te Klasse til Hugning.

I Sommermaanederne anvendes Timerne fra 12—1 og 5—6 hver Dag til Svømming, saaledes at den ene Halvdeel af Skolen svømmer om Formiddagen og den anden Halvdeel om Eftermiddagen.

Schema,

der fremstiller det Antal af Timer, som hvert Færefag har
havt i hver Klasse.

	VI.	V.	IV.	IV N.	III.	III N.	II.	II N.	I.	Summa
Dans	2	3	2	2	3	1	4		8	25
Latin	8	8	8		7		7			38
Græsk	4	5	4							13
Fransk	5	5	4		4		4			22
Lyds	4	3	3	1	3		3		4	21
Engelsk	2	2	2							6
Religion	3	2	2		2		2		2	13
Math. og Regn.	3	4	4	4	5	2	4	2	5	33
Hist. og Geogr.	5	4	5	1	5		5		6	31
Naturhistorie			2	4	2	2	2	2	2	16
Skrivning				1	3	1	3	1	5	14
Tegning				1	2	1	2	2	2	10
Summa	36	36	36	14	36	7	36	7	34	242

Ann. 1. I VI Klasse, som er toaarig, have Disciplene iaar i adskillige Timer i Dansk, latin Skil, Historie, Religion og Mathematik været deelte i det ældre og det yngre Partie, saaledes at hvert har havt særskilte Underviisningstimer.

Ann. 2. Ved Realklasserne angiver Schemat blot de Timer, hvori Realdisciplene have havt særskilt Underviisning. De 14 særskilte Timer, som Realdisciplene i IV Klasse have havt, ere de Studerendes latinske, græske og naturhistoriske Timer. Den ene for Reallisterne søregne Time i Lyds anvendes især til Skoleveser, den søregne i Historie og Geographie fornemmelig til Fædrelandshistorie. I denne Klasse har iaar een af Disciplene, som agter at være Pharmaceut, havt særskilt Underviisning i Latin.

Gratispladser og det müllerske Legat.

Af de 64 Elever have iaar 8 havt Gratispladser og saaledes nydt aldeles fri Underviisning, Opdragelse og Pleie.

Desuden have 14 skolesøgende Disciple nydt fri Undervisning.

Det müllerste Legat har iaar været tildeelt 9 Elever, som have erholdt hver een Portion paa 50 Rbd.

Forskjellige iaar truffne Foranstaltninger.

Som det i forrige Aars Program er antydet, har Skolen i afvigte Efteraar faaet en god og bequem Svømmebro, forsynet med et Badehuus. Under den 14 Mai d. A. har Directionen paa Rectors Andragende bevilget Anskaffelsen af en ny Baad til en Priis af 70 til 80 Rbd.

Til Brug især i Sygdomstilsælde er der anskaffet et fuldstændigt Apparat til Styrtebad. Ligeledes er der for at befordre ligelig Varme om Vinteren anskaffet Thermometre, som ere ophængte i hver Klasse.

Ordensbure ere indførte i alle Klasser. En Fritid af 5 Minuter er indrømmet Disciplene imellem hver Time foruden det sædvanlige Friqvarteer Kl. 10 Form.

Den sædvanlige Halvaarsexamen i Februar Maaned er iaar afholdt i en noget kortere Form for at vinde nogen Tid. De til Dimission foreløbig bestemte Disciple have iaar ikke deeltaget i denne Examen. Derimod have de maattet underkaste sig en fuldstændig skriftlig og mundtlig Afgangsprøve, som er bleven afholdt fra Onsdagen den 29 Mai til Onsdagen den 5 Juni.

Der er truffet den Foranstaltning, at Stilene og de skriftlige Arbejder i alle Klasser gennemsees af een af Skolens Skrivelærere og tildeles en særegen Character med Hensyn til den ydre Orden i Behandlingen.

Da Skolens Underviisningsplan for dette Aar kun tilstedede den naturhistoriske Underviisning een ugentlig Time i de 2 øverste Klasser, ligesom hidindtil, og da den naturhistoriske Lærer Hr. Jacobsen var enig med mig (see det forrige Aars Program Pag. 46) i, at en saa indskrænket Tid ikke egnede sig til egentlig Skoleunderviisning i den sædvanlige Form, har der for iaar med Directionens Tilladelse ikke været givet særskilte naturhistoriske Timer i disse 2 Klasser; derimod har der i 6te Klasse efter Disciplenes eget Ansøg i en ugentlig Time udenfor den almindelige Skoletid været holdt et Foredrag over Physiologiens Grundsætninger, og, da dette var sluttet, et lignende over Ornithologien.

Allerede tidligere fandtes til Skolens Brug en liden Samling af Konchylier bestaaende af 64 Genera med 178 Species tilligemed nogle saa andre naturhistoriske Gjenstande. Af den academiske Lærestalts Doubletsamling har Skolens Samling iaar modtaget 12 Numere, bestaaende af Konchylier, Mineralier og et Strudsæg. Fremdeles har Hr. Adjunct Jacobsen givet den 20 Fugle og adskillige andre naturhistoriske Gjenstande. Iøvrigt har Skolen hidindtil for det Første maattet behjælpe sig med Laan af forskjellige Skeletter, Kranier og Spirituosa, indtil den efterhaanden kan danne sig en fuldstændigere Samling. Til den nærværende Samling, der for Diebliffet tæller 221 Numere, er der i Løbet af dette Aar anskaffet et stort Skab med Glasruder samt 300 Gæsker til Konchylierne.

Til Brug ved Underviisningen er der anskaffet Bobriks Kaart over det gamle Hellas, 3 Exempl., Reichardts Kaart over det gamle Italien, 3 Exempl., Troiels Exempler til Oversættelse fra Dansk paa Latin efter Madvigs Grammatik, 20 Exempl., Denkmåler der alten Kunst von C. D. Müller und C. Osterley, Holsts danske Læsebog for Mellemklasser, den poet. Deel, 12 Exempl., Reichenbachs naturhistorische Bilderatlas für Schule und Haus, Cours élémentaire d'histoire naturelle. Botanique par Jussieu, og Oldenburgs Globus.

Under 22 Januar d. A. tilskrev jeg Realdisciplenes Forældre saaledes: „Da de Bøie, hvortil vore Realdisciple ere bestemte, ere saa høist forskjellige, og Skolen foruden at fremme den almindelige reale Dannelselse gjerne vilde og i visse Tilfælde mulig ogsaa kunde gjøre Noget for at vejlede den Enkelte noget speciellere til det ham foresatte Maal, saa vilde det være mig hjært, for saavidt det lader sig gjøre, at modtage nogen Underretning om den Bestemmelse, De maatte have taget med Hensyn til Deres Søns fremtidige Levevei, om han f. Ex. er bestemt til Handelen, eller til at være Landmand, eller om han skal underkaste sig den for Forstmænd, Veterinairer, Pharmaceuter og ustuderede Jurister forordnede Preliminair-examen. Skulde De i denne Henseende endnu ikke have lagt nogen fast Plan, vil det være mig hjært i Tiden at modtage en Meddelelse, saasnart De engang har bestemt Dem, for at jeg da mulig kunde benytte en saadan til Deres Søns Liv.“ Ifølge heraf modtog jeg adskillige Underretninger, hvoraf jeg efter Evne skal benytte mig, ligesom jeg herved overhovedet ønsker at anmode Realdisciplenes Forældre om ogsaa for Fremtiden, saasnart de ere istand dertil, at meddele mig saadanne Oplysninger som de ovennævnte. Ved Slutningen af 5te eller Skolens næstøverste Klasse vil en Real-

discipel have gennemgaaet Alt, hvad der kræves til den befalede Preliminairexamen. Uagtet Realdisciplene i Regelen ikke læse Latin, vil der dog blive sørget for, at de enkelte, der f. Ex. som tilkommende Pharmaceuter behøve nogen Kundskab i dette Sprog, i særskilte Timer kunne modtage denne Underviisning, hvilket iaar er Tilfældet med een af vore Disciple.

Dimission.

De Disciple, som iaar under 9de Juni ere indmeldte til Dimission, ere følgende:

1. Martin Bahl, Søn af afg. Regimentschirurg Bahl i Aalborg. Eleve.
2. Christian Frederik Lütken, Søn af Lector Lütken ved Sorø Academie. Skolesøgende Discipel.
3. Johan Fredrik Lund, Søn af Pastor Lund i Munkebjergby. Eleve.
4. Ivar Peter Benzen, Søn af Consul Benzen i Middelfart. Eleve.

I Skrivelse af 7de Mai d. A. har Directionen givet sit Samtykke til, at der med Hensyn til den Examen artium, som i Juli Maaned bliver at afholde med de Disciple i Sorø Academies Skole, som ere modne til Dimission, forholdes saaledes, at Examinationen foretages af Skolens Lærere, og at den academiske Anstalts Lærere fungere som Censorer og navnlig opgive de skriftlige og mundtlige Opgaver ved Examinationen. Ifølge nærmere Forslag af den fungerende Director og den constituerede Rector i Forening angaaende Examinationens Gang og Maade har Directionen endvidere i Skrivelse af 22de Juni givet sit Bifald til, at ved bemeldte Examen, der bliver at afholde ved Skolen, Rector, ligesom forhen Director i samme Egenkab, besørger alle Examen

vedkommende administrative Forretninger, og at Skolens Lærere udføre Inspectionen ved de skriftlige Prøver, dog saaledes, at denne aldrig tilfalder den respective Lærer i Faget, at Censuren over den skriftlige og mundtlige Examen foretages af 2 Lectorer i Forbindelse med vedkommende Lærer i Skolens øverste Klasse, at de saavel mundtlige som skriftlige Examinationsgjenstande bestandigen opgives af den af de censurerende Lectorer, under hvis specielle Fag de henhøre, at ved Sammentællingen af Charactererne de hidtil brugte Regler fremdeles blive at iagttage, ligesom ogsaa Prøvernes Natur i det Hele taget bliver den samme som hidtil. Examens Udfald bliver endelig at bekendtgjøre af Rector, hvorpaa Director efter at have immatriculeret de Dimitterede har at proklamere dem som academiske Borgere.

I følge Dvenstaaende meddeles herved et Schema over Examinationens Gang saavel ved Examen artium som ved den aarlige offentlige Hovedexamen i Skolen.

**Schema over Examinationen ved Examen artium
i Maret 1844.**

Skriftlige Prøver.	Mundtlige Prøver.
15 Julii.	22 Julii.
8-11. Latinſk Stil.	Kl. 8. Historie og Geographi.
3-6. Geometrisk Udarbeidelse.	„ 3. Franſk.
16 Julii.	23 Julii.
8-11. Franſk Stil.	„ 8. Latin.
3-6. Arithmetisk Udarbeidelse.	„ 3. Græſk.
17 Julii.	24 Julii.
8-11. Religionsudarbeidelse.	„ 8. Religion.
3-6. Tydſk Stil.	„ 3. Mathematisk.
18 Julii.	25 Julii.
8-11. Latinſk Verſion.	„ 7. Engeliſk.
3-6. Hiſtoriſk Udarbeidelse.	„ 10. Tydſk.

Den 25 Julii Kl. 6 Efterm.
Bekjendtgjørelse af Examens Udfald og Proclamation.

Schema over den offentlige Hovedexamen i Sorø
Academies Skole i Maret 1844.

Mandagen den 22 Julii.

10½-1.	VI Cl. Tydsk.	3-5½.	VI Cl. Latinsk Stil.
8-10.	V Cl. Fransk Stil.	3-5.	V Cl. Engelsk.
10½-12½	V Cl. Dansk.	3-6½.	IV Cl. Latin.
8-10.	IV Cl. Fransk Stil.	3-5½.	III Cl. Dansk Stil.
10½-1.	IV Cl. Engelsk.	3-5.	II Cl. Dansk.
8-10.	III Cl. Latin.		
8-10.	II Cl. Fransk.		
8-12.	I Cl. Historie og Geographie.		
12.	III. II. I Cl. Svømme- prøve.		

Tirsdagen den 23 Julii.

8-10½.	VI Cl. Fransk.	3-5½.	VI Cl. Latinsk Ver- sion.
8-11.	V Cl. Latin.	3-5½.	V Cl. Fransk.
8-10.	IV Cl. Regning.	3-6.	IV Cl. Naturhistorie.
10½-12½.	IV Cl. Tydsk Stil.	3-5.	III Cl. Religion.
8-11.	II Cl. Historie og Geographie.	3-5.	II Cl. Regning.
8-10.	I Cl. Religion.		

Onsdagen den 24 Julii.

8-10.	VI Cl. Geometrisk Udarbeidelse.	3-5.	VI Cl. Arithmetisk Ud- arbeidelse.
8-11.	V Cl. Historie og Geographie.	3-6.	V Cl. Historisk Udar- beidelse.
8-11.	IV Cl. Fransk.	3-6.	IV Cl. Latinsk Stil.
8-10.	III Cl. Regning.	3-6.	III Cl. Historie og Geographie.
11-12.	III Cl. Real. Geo- metrie.	3-5.	I Cl. Regning.
8-10½.	II Cl. Religion.		
12.	VI. V. IV Cl. Svømme- prøve.		

Torsdagen den 25 Julii.

8-10. VI Cl. Mathematik.	3-5½. VI Cl. Tydsk Stii.
10½-12½. VI Cl. Engelsk.	3-6. V Cl. Dansk Stii.
8-11. V Cl. Græsk.	3-5½. IV Cl. Dansk Stii.
10½-1. IV Cl. Dansk.	3-6. III Cl. Latinsk Stii.
8-10½. III Cl. Fransk.	3-4. I Cl. Dansk Stii.
8-10. II Cl. Latinsk Stii.	

Fredagen den 26 Julii.

8-11. VI Cl. Religionsudarbejdelse.	3-6. VI Cl. Historisk Udarbejdelse.
8-11. V Cl. Religion.	3-5½. V Cl. Tydsk Stii.
8-12. IV Cl. Historie og Geographie.	3-6. IV Cl. Historisk Udarbejdelse.
8-10. III Cl. Dansk.	3-5. III Cl. Tydsk.
8-10. II Cl. Tydsk.	3-5. II Cl. Dansk.
8-9. I Cl. Tydsk Stii.	3-6. I Cl. Dansk.

Lørdagen den 27 Julii.

8-10. VI Cl. Fransk Stii.	3-6. VI Cl. Religion.
10½-1. VI Cl. Græsk.	3-6. V Cl. Latinsk Stii.
8-10½. V Cl. Geometrie.	3-6. IV Cl. Græsk.
8-12. IV Cl. Religion.	3-5. III Cl. Arithmetik.
8-11. III Cl. Naturhistorie.	
11-1. II Cl. Latin.	
8-11. I Cl. Tydsk.	

Mandagen den 29 Julii.

8-11. VI Cl. Historie og Geographie.	3-5½. VI Cl. Latin.
8-10½. V Cl. Tydsk.	3-5. V Cl. Regning.
8-11½. IV Cl. Geometrie.	3-6. IV Cl. Tydsk.
IV Cl. Real. Arithmetik.	3-5. II Cl. Naturhistorie.
8-10. III Cl. Fransk Stii.	
8-10. I Cl. Naturhistorie.	

Onsdagen den 31 Julii Formiddag Kl. 8 foretages
 Translocationen. Lørdagen den 31 August om Formid-

dagen Kl. 8 prøves de til Opdragelsesanstalten indmeldte Disciple, og Mandagen den 2den September begynder Underviisningen for det nye Skoleaar.

Til at overvære disse Examina indbydes herved ærbødigt de af Disciplenes Fædre og Foresatte samt andre Skolens Belyndere, som dertil maatte have Leilighed.

Sorø Academies Skole og Opdragelsesanstalt den 1 Juli 1844.

C. Bojesen.
